

INNHold

<u>Prolog</u>	3
<u>Forkortelser</u>	5
<u>Introduksjon</u>	
Introduksjon.....	7
Hvordan lese avhandlingen	9
Makedonia – et stridens eple	10
Ohrid Framework Agreement.....	13
Tre navn på en by: Tetovo, Tetovë, Kalkandelen.....	15
Nansen Dialog.....	16
<u>Kapittel 2: Metode</u>	
Innledning.....	21
Et antropologisk feltarbeid om etnisk konflikt.....	23
Den gode samtale.....	24
Språkproblematikk, og etnografiens nøytralitet i en konflikt.....	27
Å skaffe seg tilgang.....	30
Min vei inn i Tetovos dagligliv.....	31
Å gjøre feltarbeid i et segregert samfunn.....	33
Nøytralitet.....	36
Facebook.....	38
Skape felles referanser.....	39
<u>Kapittel 3: Gruppedannelse og stereotypier</u>	
Etnisitet som analytisk verktøy.....	41
Identitet og gruppedannelse i lys av etnisitet.....	43
Klassifiseringsgrupper.....	46
Tilhøring	49
<u>Kapittel 4: Etnisk konflikt</u>	
Hva er etnisk konflikt.....	51
Relasjonsendring, økonomi, Jugoslavia og tiden før 2001.....	53
Motstridende forklaringer.....	57
Hverdagskonflikt.....	58
Å være annenrangs folk i eget land.....	61

Vold i Tetovo	63
Oppsummering	65
<u>Kapittel 5: Område</u>	
Et sosiogeografisk kart over Tetovo	67
Dette er vår gate	70
Naboers segregering	71
NDC Skopje om område	75
Stor-Albania	77
Oppsummering	81
<u>Kapittel 6: Faktorer i konflikt</u>	
Makt til å tilegne mening	83
Markører for etnisk identitet	85
Språk	86
Symbol	92
Religion	94
Oppsummering	97
<u>Kapittel 7: Politikk</u>	
Nasjonal ideologi	101
Kategorisering av nasjonalisme	102
Makedonias innenrikspolitikk	105
Borgernasjonalisme	106
NDC Skopje og politikk	108
Oppsummering	110
<u>Kapittel 8. Makedonia: Hva nå?</u>	
Oppsummering av avhandlingen	111
Makedonia – en sovende konflikt, eller på vei mot en fredelig løsning?.....	115
<u>Litteraturliste</u>	117

PROLOG

Februar 2011 inviterte ISFiT Dialog studenter fra Nord- Irland, Armenia, Aserbajdsjan og Rwanda til dialog om konflikt på tvers av etniske grenser. Mitt fokusområde ble rwandiske studenter som hadde stått på ulik side under folkemordet i 1994. Gjennom opplæring fra Nansen Fredssenter i bruk av ikke-voldsmetoder og fasiliteringsteknikker, to reiser til Rwanda, lesing av mye litteratur og 20 dager i tett dialog med studentene fikk jeg et godt innblikk i historikken og situasjonen. Arbeidet med krig og konflikt gjennom ISFiT førte til en økende interesse for nettopp dette tema, og med antropologien som verktøy valgte jeg å dra til Makedonia for å forstå og utforske menneskers handlinger og valg i et konfliktområde.

Arbeidet med min avhandling om etnisk konflikt førte til en økende interesse for å jobbe med fredspolitik, og jeg har det siste året vært praktikant på Fredshuset i Oslo. En praktikantstilling som er delt mellom Norges Fredsråd og Nansen Fredssenter.

Jeg vil med dette takke alle gode støttespillere. Takk til alle dere som har lest korrektur, gitt meg gode råd og tips og til alle dere som har støttet meg gjennom skriveprosessen. Jeg vil rette en særlig takk til min familie og min søster Torill Skillingsaas Nygård, som har vært til stor hjelp når jeg behøvde det som mest, takk for alle gode råd, gjennomlesing av avhandling og samtaler om hvordan komme seg videre når man står helt fast.

Takk til Nansen Fredssenter som lot meg følge deres prosjekt i Makedonia, og Nansen Dialog Skopje som åpnet dører, ga meg praktisk hjelp, tid, støtte og informasjon under feltarbeidet og i etterkant.

Mine venner, bekjente, og alle jeg har møtt og snakket med i Makedonia skal ha en særlig takk for å ha åpnet sine hjem, fortalt meg historier og latt meg ta del i deres hverdag. Dere ga meg et uvurderlig innblikk i hvordan det er å leve i et segregert samfunn, hvordan det er å jobbe med integrering og hvordan den etniske konflikten spiller inn i deres liv.

Til sist vil jeg rette en stor takk til veileder Harald Aspen for gjennomlesing av og diskusjoner om avhandlingen. Tankeprosessen fra start til slutt var svært lærerik.

FORKORTELSER

BDI	Bashkimi Demokratik për Integrim/ Democratic Union for Integration.
FYROM	Former Yugoslavian Republic Of Macedonia
OFA	Ohrid Framework Agreement
OSCE	Organization for Security and Co - operation in Europe
ND	Nansen Dialog (Norge)
NDC SKOPJE	Nansen Dialogue Centre Skopje
PDS	Partia Demokratike Shqiptare/ The Democratic Party of Albanians
VMRO-DPMNE	Vnatrešna makedonska revolucionerna organizacija – Demokratska partija za makedonsko nacionalno edinstvo/ Internal Macedonian Revolutionary Organization – Democratic Party for Macedonian National Unity.
UCK	Ushtria Clirimtare Kombetare/ National Liberation Army

Kapittel 1: Introduksjon

I januar 2012 ankom jeg Skopje, hovedstaden i Makedonia. Jeg skulle gjennomføre et etnografisk feltarbeid i Jegunovce, en rural kommune i nordvest Makedonia. Feltarbeidet startet i Skopje, men jeg flyttet til Tetovo, en by nærmere Jegunovce, etter tre uker. Tetovo og omegn (deriblant Jegunovce) ble hardt rammet av konflikten i 2001, og hovedkampene mellom NLA og makedonsk militære utspilte seg i hovedsak i dette området. Konflikten førte i senere tid til store konsekvenser for relasjonen mellom den albanske og makedonske befolkning. Siden 2001 var det en økende segregering i Makedonia, og foreldre i Jegunovce begynte å kjøre sine barn til nabokommuner og nabolandsbyer slik at de kunne gå på etnisk rene skoler (Vik 2005:70). Nansen Dialog Center Skopje (Fra nå referert til som NDC Skopje) opprettet et integreringsprosjekt for albanske og makedonske barneskoleelever i Jegunovce kommune, som et forsøk på å stanse den segregerende trenden.

Få dager etter jeg kom til Makedonia møtte jeg Veton Zekolli som arbeidet for NDC Skopje. NDC Skopje inngår i Nansen Dialognettverket, som igjen ligger under Nansen Fredssenter. Zekolli og hans kollega var administrasjonen for NDC Skopje, og deres prosjekter. Ved NDC Skopjes Fridtjof Nansen barneskole i Jegunovce kommune skulle jeg se på hvilken rolle integrering spilte for folks samhandling og interaksjon med hverandre på tvers av etniske skillelinjer i Makedonia, og se på hvilke mekanismer som var i spill når albanere og makedonere, som hadde en økende segregering, møttes. Min definisjon av begrepet integrering, og hvordan dette skiller seg fra assimilering, blir tatt opp i kapittel 2.

Den antropologiske tilnærmingen, som tar utgangspunkt i langvarig feltarbeid, ga meg mulighet til å studere integrasjon, segregering og etnisk konflikt ved NDC Skopjes prosjekt i Jegunovce over en lengre periode. De verktøy antropologisk metode benytter seg av tar utgangspunkt i å sette seg selv inn i andres perspektiver og tilegne seg forståelse for mennesker og deres problemstillinger. Ovennevnte verktøy ga meg mulighet for å studere integrering, segregering og etnisk konflikt med utgangspunkt i lokalt liv, og med et særskilt utgangspunkt i de involverte i prosjektet i Jegunovce. Å studere disse fenomenene med utgangspunkt i det lokale ga meg en større innblikk i hvordan etnisk konflikt i Makedonia spilte inn på folks hverdag, og hvilke mekanismer som styrte den makedonske og den albanske gruppes handlinger.

Feltarbeidets første periode tok utgangspunkt i integreringsprosjektet i Jegunovce, men da dette ikke ga meg god nok innblikk i konflikten og hva som gjorde at konflikten sto så sterkt 11 år etter opprøret, skiftet jeg fokus. Ved en hendelse, som blir beskrevet senere, fikk jeg tilgang til makedonere og albaneres hverdagsliv i Tetovo, og valgte å endre problemstillingen for å kunne følge og forske på hvordan etnisk konflikt spiller inn på folks handling i hverdag i Tetovo. Disse to områdene skilte seg i den grad at albanere og makedonere var nesten fullstendig segregert, mens det var (for de involverte i integreringsprosjektet) større kontakt mellom gruppene i Jegunovce. I Tetovo så jeg spesielt på mekanismer for gruppedannelse og gruppeoppretholdelse, frivillig segregering og hvordan det innvirket på det sosiogeografiske området i Tetovo, grensesetting, bruk av markører og symboler i skapelse av grenser og en felles identitet. Disse temaene skal fortløpende bli presentert i avhandlingen, og jeg har valgt å teoretisere min avhandling og dermed forståelse av det segregerte samfunnet, samt integreringsprosjektet gjennom begrepene etnisitet og gruppeidentitet.

Avhandlingens problemstilling er: ***Hvilken rolle spiller segregering for den etniske konflikten mellom albanere og makedonere i Makedonia? Hvilke mekanismer opprettholder grenser og segregering mellom ovennevnte etniske grupper? Hvordan opprettholder albanerne og makedonerne sine grenser mot hverandre, og hvordan opprettholder de den interne identiteten til sin etniske gruppe.***

Tetovo som område blir i denne avhandlingen belyst som et sosiogeografisk område, og jeg vil legge vekt på segregering og etniske skiller som mekanismer i hvordan det sosiogeografiske området blir bygget opp. Herunder blir hvilken innvirkning dette fikk på innbyggerne i Tetovo, hvordan segregeringen spilte inn på dagliglivet for den gjengse innbygger og konsekvensene av dette. Samtidig som mitt fokus er på det segregerte samfunnet i Tetovo, vil jeg belyse integreringsprosjektet i Jegunovce. Jeg ser på hvordan lærere og studenter i Jegunovce og NDC administrasjonen frivillig har valgt en hverdag knyttet opp mot integrering fremfor segregering, og se om de har et annet forhold til hverandre enn de som lever segregert i Tetovo.

Underproblemstillinger for avhandling blir følgende:

Hvordan er hverdagen i det segregerte samfunnet i Tetovo? Hvilke mekanismer og faktorer opprettholder innbyggernes syn på "de andre"? Hvordan relaterte albanerne og makedonerne som hadde deltatt i et integreringsprosjekt fra barneskolealder seg til

hverandre? Og hvordan kan integreringsarbeid med barn påvirke en gammel konflikt som til stadig blusser opp? Kan albanere og makedonere, med distinktiv kulturell og historisk arv, sameksistere?

Mitt feltarbeid når det gjaldt utdanningsinstitusjon og integrering foregikk ved to skoler i Makedonia, og til tross for at jeg var på besøk ved skoler i vest- Makedonia som ikke jobbet med integrering, og intervjuet makedonere og albanere som hadde gått eller arbeidet ved segregerte skoler er jeg klar over begrensningen av min analyse av den etniske konflikten i Makedonia. Min påstand om at utdanningsinstitusjonen spilte en viktig rolle i å hindre den stadig økende segregeringen i Makedonia har sine begrensninger da jeg kun observerte to skoler som ligger på samme område. Mitt materiale fra Makedonia er imidlertid ikke kun basert på disse to skolene, men også hvordan NDC Skopje og skolene i Jegunovce ble mottatt i Tetovo og Skopje og endring av skolereformen. Jeg vil legge vekt på at mine analyser vedrørende konfliktløsning gjennom utdanningsinstitusjonen ikke kun dreide seg om Jegunovce, men også ringvirkninger som var mulig å observere utenfor skolens bygg og kommunegrense.

Hvordan lese avhandlingen

Min metodiske tilnærming baserer seg på deltagende observasjon, samtaler med albanere og makedonere, både de som ikke deltar i integreringsprosjekt og de som deltar. Mine data er basert på feltarbeid som fant sted i to omganger, først fra slutten av januar til slutten av april 2012, så august til november 2012. Tiden mai til august ble, på grunn av visumproblemer, tilbrakt i Norge for å lese meg mer opp på situasjonen, finne et klarere fokus for resten av feltarbeidet, og holde kontakt med venner i Makedonia.

Teoretisk vil jeg ta for meg etnisitet og gruppeidentitet, med særlig vekt på grupperes skapelse og opprettholdelse. Fredrik Barths artikler "Introduction" i *Ethnic Groups and Boundaries: the Social Organization of Culture* (1969) og "Nye og evige temaer i studiet av etnisitet i "Manifestasjon og Proses" (1994) kommer til å ligge til grunn for store deler av min teoretiske forståelse av etnisitet og gruppeidentitet. Etnisk konflikt og mekanismer og faktorer i dannelse og opprettholdelse av konflikt vil bli belyst gjennom flere teoretikere, og på grunnlag av egne observasjoner. I tillegg vil nasjonalstat versus multietnisk stat være et bakteppe for hele avhandlingen, da dette var en viktig faktor for det væpnede opprøret i 2001 og preget fortsatt relasjonen mellom albanere og makedonere i 2012. Etniske grupperes kamp

om status som innbygger eller minoritet, deres bruk av symboler og symbolsk makt og deres kamp om makt vil være viktige holdepunkt for avhandlingen.

Om ikke annet er spesifisert skal makedonere leses som etnisk makedonsk, mens albanere leses som etnisk albansk av makedonsk nasjonalitet. Det eneste unntaket er i bruk av ”den makedonske befolkning”, ”den makedonske nasjonalitet” eller ”det makedonske folk” som omhandler alle etniske grupper som er innbyggere i Makedonia.

I denne avhandlingen vil betegnelsen Makedonia blir brukt fremfor F.Y.R.O.M (Former Yugoslavian Republic of Macedonia). Det betyr ikke at denne avhandling tar et politisk standpunkt i navnestriden, men at jeg forholder meg til samme begrep som mine venner i Makedonia om bruker.

Det er mange ulike syn på hvorvidt man skal omtale situasjonen i 2001 som et væpnet opprør eller borgerkrig. I denne avhandlingen blir 2001 omtalt i tråd med den offisielle benevnelsen på situasjonen: væpnet opprør. Dette gjør jeg til tross for at store deler av mine makedonske venner omtalte det som borgerkrig, men fordi jeg både skildrer den albanske og makedonske siden, og de ikke enes om hvilken term som er den rette, har jeg valgt å bruke den offisielle.

Det jeg skriver om Rwanda og Nord- Irland er basert på mitt arbeid med disse områdene gjennom ISFiT. I tillegg har jeg valgt å lese og bruke en del litteratur om Nord- Irland da jeg så likheter mellom segregeringen som følge av etnisk konflikt i Nord- Irland og Makedonia.

Makedonia - et stridens eple

Dette underkapittelet vil være en kort introduksjon til Makedonias historie. Hvilke kamper som har preget, og enda preger, Makedonias forhold til sine naboland. Det er mostridende forklaringer på Makedonias historie, og jeg har valgt å basere min introduksjon på Svein Mønneslands bok *Før Jugoslavia og etter (1992)*, Cordell og Wolffs bok *The Ethnopolitical Encyclopaedia of Europe (2004)* og Ramets bok *Balkan Babel: The Disintegration of Yugoslavia from the Death of Tito to the Fall of Milosevic (2002)*. I tillegg kommer jeg til å henvise til andre artikler, verker og kilder.

Makedonia er med sine 2,022,547 innbyggere et relativt lite land, som i likhet med store deler av Balkan, har et vidt spekter av folkegrupper. Her finner man makedonere (64,2%), albanere

(25,2%), tyrkere (3,9%), rom (2,7%), og andre (2,5%) (Cordell & Wolff, 2004). Makedonia har historisk vært et stridens eple, et område som mektige krefter fra øst, nord, sør og vest har kjempet om. På grunn av denne striden har det også oppstått en akademisk strid om hva som er den ekte historien til dette området, hvem som har retten til den makedonske kulturarv, hva som kan regnes som den "riktige beretningen" om det makedonske folk og opprettelsen av en makedonsk nasjon.

Filip II og hans sønn Alexander den Store sitt Makedonske rike strakte seg over store deler av Balkan. Fra 1400 – tallet erobret Det Osmanske riket store deler av Balkan, og det tyrkiske-muslimske riket fikk stor innflytelse på kulturen, arkitekturen og religionen i området. I ca 500 år hersket Det Osmanske riket, men fra slutten av 1800- tallet var det nyere krefter i sving. Samtidig som Det Osmanske riket gikk mot slutten spredde det seg en nasjonalistisk tanke blant det makedonske folk, og i 1893 ble VMRO "Den interne makedonske revolusjonære organisasjon" opprettet. VMRO kjempet for makedonsk autonomi innenfor en sør-slavisk union, og ble en organisasjon fryktet av Hellas og Serbia da de så på den som en forlengelse av Bulgarias forsøk på å ta makten over Makedonia. Det Osmanske riket hersket over store deler av Balkan inntil 1912, da den første Balkankrigen begynte og Serbia, Hellas, Bulgaria og Montenegro kjempet mot rikets erobring av Balkan. Det tyrkiske riket ble slått, og seierherrene kunne dele krigsutbyttet. VMRO, og andre i Makedonia som støttet deres kamp, hadde ikke ressurser nok til å kjempe mot de tre største seierherrene som nå ønsket makt over det makedonske området. Et område som den gang var nesten tre ganger så stort som nåværende Makedonia. Strid rundt områdefordeling førte i 1913 til den andre Balkankrigen, og som følge av dette ble området delt inn i Egeisk Makedonia (Hellas sin del), Vardar Makedonia (Serbias del), og Pirin Makedonia (Bulgarias del). Områdene ble fordelt, men stridighetene om Makedonia preger enda landets forhold til naboland. Fra 1944 ble Vardar Makedonia anerkjent som stat under den Jugoslaviske føderasjonen. Bulgaria som så på Makedonia som bulgarsk, hevdet at Jugoslavias anerkjennelse av Makedonia som egen stat var ledd i deres kamp mot befolkningens tilknytning til Bulgaria. For Hellas sin del sto ikke kampen om område, men en kulturhistorisk kamp om hvem som hadde retten til den makedonske arv. Det vil si retten til å bruke Filip den II og Alexander den Store som sin nasjons historie. Hellas hevder nåværende Makedonia er en nasjonalistisk konstruksjon skapt under Jugoslavia for å skape en etnisitet med historiske røtter. Kulturarven etter Fillip den II og Alexander den Store ser Hellas på som gresk, og kjemper enda mot Makedonias bruk av kulturhistoriske symboler og navnet Makedonia.

8. September 1991 endte den jugoslaviske perioden for Makedonia, da 74 % av det makedonske folk stemte for uavhengighet. Flere nasjoner hadde i forkant av dette trukket seg ut av den en gang så mektige føderasjonen Jugoslavia, og nye grenser ble tegnet. Den post-Jugoslaviske perioden på 1990-tallet ble karakterisert av voldelige sammenstøt og krig mellom etniske grupper i Bosnia, Kroatia, Serbia, Montenegro, Slovenia, Kosovo og Makedonia. Grupper som tidligere hadde levd under ett styre sto nå fremfor en periode hvor makten over ressurser og rettigheter skulle skifte. Til tross for at formasjon av grupper også under Jugoslavia hadde basert seg på etniske skillelinjer, ble konsekvensen av krigene økende segregering og hat på tvers av de mange etniske gruppene i området.

Makedonias nye uavhengighet og byggingen av en nasjon, med vid variasjon av etniske grupper, startet. Majoriteten var de ortodokse, sør-slaverne, kalt makedonere med 64% (Statistical office of the Republic of Macedonia, census 2002) og de muslimske albanerne med 25% (Statistical office of the Republic of Macedonia, census 2002). Andre grupper i Makedonia var vlach, rom, serbere, tyrkere, grekere og andre. Ingen andre land i Balkan har høyere antall ulike nasjonaliteter. Valget hvor makedonerne stemte for uavhengighet fra Jugoslavia ble boikottet av den albanske befolkningen, og den nye uavhengigheten skulle føre til en økende konflikt mellom den albanske og makedonske gruppen. Særlig var konflikten basert på albanernes status etter uavhengigheten. De ble anerkjent som en minoritet i den nye staten ”men ikke anerkjent som ’konstituerende folk’ i den nye konstitusjonen, og den nye uavhengige staten Makedonia ble oppfattet som en etnisk makedonsk nasjon.” (Dyrhaug et.al 2011:9). Albanernes status i Makedonia førte til en økende frustrasjon blant det albanske folk. De krevde å bli anerkjent som innbygger på lik linje med makedonere, og ikke kun inneha en minoritetsstatus.

I 1999 brøt det ut krig mellom albanere og serbere i regionen Kosovo. Albanere i Kosovo krevde uavhengighet fra Serbia, og krisen økte kraftig. Så mange som 335 000 Kosovo-albanere flyktet til Makedonia under krigen, og i etterkant ble omtrent 260 000 flyktninger værende i landet. (Ringdal et.al 2007:173). Med den økende albanske populasjonen, og fallet av Makedonias en gang så mektige allierte: Serbia, ble situasjonen i Makedonia skjørere og skjørere. Makedonia gikk inn i en vanskelig periode både økonomisk, og når det gjaldt forholdet mellom de to største etniske gruppene, makedonerne og albanerne. En rekke organisasjoner, internasjonale og nasjonale, rettet sitt fokus mot Makedonia. De fryktet at ny krig mellom etniske grupper ville ta plass i regionen. Folkemordet i Bosnia, kriger i store

deler av Eks- Jugoslavia, og tusenvis av flyktninger som bevegde seg på kryss og tvers av Balkan, ga gode grunner til å frykte en ny krig.

Irina, min makedonsk venninne, som da var i tyveårene, beskrev for meg dagen da opprøret startet i Tetovo:

“14 mars, det var en onsdag, hadde de (albanerne) en stor demonstrasjon i Tetovo. De begynte å rope UTC, UTC, UTC (Ushtria Clirimtare Kombetare/ National Liberation Army) og skyte fra festningen Kalle på fjellet her. Alle foreldrene ringte oss og sa: ’kom hjem fort, det kommer til å skje noe fælt’. Jeg kom hjem rundt 1- 2. Vi visste ingenting. Jeg så demonstrasjonen og hørte skytingen, men jeg trodde ikke det kom til å bli værre, jeg trodde ikke det kom til å bli krig. Klokken fem startet krigen” (Feltdagbok 2012).

23. Januar 2001 utførte en albansk, militant gruppe, UCK, et granatangrep på en politistasjon i Tearce, Makedonia. Gruppen krevde “like rettigheter for etnisk albanere, bli anerkjent som et folk, autonomitet, ny konstitusjon, upartisk internasjonal meglings, internasjonale fredsbevarende styrker, og internasjonal anerkjennelse for deres legitime bevæpnede kamp” (Ackerman 2002:3). En væpnet konflikt mellom UCK og det makedonske militæret brøt raskt ut, og situasjonen var på grensen til borgerkrig. Kampene konsentrerte seg til områdene i og rundt Tetovo, Kumanovo og Skopje, hvor majoriteten av albanere bodde. Dette førte til at mange albanere flyktet til Kosovo og anti-albanske opptøyer brøt ut i byer som Bitola og Prilep (Dyrhaug et.al 2011: 9). Med ferske minner om krigene i Bosnia, Serbia og Kosovo kun noen få år tidligere var spenningen høy, og fra januar 2001 til august samme år rådet det en situasjon preget av opptøyer, kamper og ustabilitet som resulterte i menneskelige tap både av militære, para-militære og sivile.

Ohrid Framework Agreement

Med frykten for en ny Balkan-krig la internasjonale krefter som NATO sterkt press på den makedonske regjeringen for å få en løsning på situasjonen så raskt som mulig. OSCE ble i samarbeid med NATO og EU medvirkende til en langvarig politisk avtale kalt Ohrid Framework Agreement (fra nå kalt OFA) (Kemp 2008:135) Meglere fra EU og USA ble raskt involvert og samlet ledere fra de største politiske partiene fra albansk og makedonsk side til fredsforhandlinger i Ohrid (Dyrhaug et.al 2011, Mønnesland 1992, Kemp 2008). Byen hadde enda ikke blitt påvirket av den væpnede konflikten i nordvest- Makedonia, og var et godt

utgangspunkt for fredsforhandlinger. I august 2001 møttes representanter for de største politiske partiene fra begge sider, og entes om et rammeverk for levestandarden mellom makedonere og minoriteter boende i Makedonia. Dette rammeverket stadfestet minoriteters rettigheter som innbyggere av Makedonia. Ordlyden i Makedonias rammeverk gikk fra: "The national state of the Macedonian people" til "The citizens of the Republic of Macedonia". OFA inneholdt 15 konstitusjonelle endringer, for å bedre levevilkårene for den albanske gruppen. Deriblant:

- Albansk blir landets andre offisielle språk
- Det skal legges til rette for undervisning på morsmål for offisielle etniske grupper i Makedonia
- Det skal undervises på albansk på universitetsnivå
- I områder med mer enn 20% av en etnisk gruppe skal gruppens morsmål være offisielt språk på lik linje med makedonsk.

Minoriteters rettigheter og muligheter for en bedret levestandard var på vei i en bedre retning. Spørsmålet var hvordan dette ville virke inn på den skjøre relasjonen mellom albanere og makedonere.

Med undertegnelsen av OFA styrte Makedonia unna det blodbadet man fryktet. Det ble et politisk dokument som skulle styre og lede situasjonen blant Makedonias etniske grupper. Og var, i følge Vasilev, mer enn en fredsavtale: "det er en omfattende skisse for institusjonell design som banet vei for maktfordeling, språklige rettigheter, proporsjonell representasjon i politiet og byråkratiet, og økt anerkjennelse av etniske grupper i landets konstitusjon" (Vasilev, 2013:3). Det var samtidig et dokument som ble både hatet og elsket av det Makedonias innbyggere. Det stoppet en potensiell blodig krig og det sikret flere og bedre rettigheter for albanerne, men striden mellom folkegruppene og rundt OFA preget fremdeles relasjonen mellom albanere og makedonere under mitt feltarbeid 11 år etter.

I 2012, da jeg utførte feltarbeid, var situasjonen igjen på bristepunktet. Med stadig nye opprør og voldelige sammenstøt fryktet mange at den økende hatske relasjonen mellom albanere og makedonere hadde kommet til et vendepunkt, og at landet igjen skulle føres ut i kamper som rammet sivile. I kapittel 4 "Etnisk konflikt" behandler jeg situasjonen i 2012, og uenigheter rundt OFA som eget tema.

Tre navn på en by: Tetovo, Tetovë, Kalkandelen

Tetovo ligger nordvest i Makedonia, og med sine 86 580 innbyggere hvorav 60 886 er albanere og 20 336 er makedonere (Statistical Yearbook of the Republic of Macedonia, 2011) er Tetovo en relativt liten by, men en av de største i Makedonia. Lokalisert nært Kosovo, og ikke langt fra Albania, har denne byen en albansk majoritet.

Tetovos historiske utvikling er et komplekst bilde som viser hvordan byen har vært møteplass mellom etniske grupper og religioner i lang tid. Den ortodokse kirken Sveta Bogorodica, og andre bygninger, kan spores tilbake til 1300-tallet, ca 100 år før Det Osmanske riket tok makten. De ca. 500 år med tyrkisk styre, da Tetovo het Kalkandelen, preger Tetovos arkitektur med moskeer, tyrkiske bad og basar. Spesielt kjent er den fargerike moskeen Pashamoskeen fra 1459 som den dag i dag er en spektakulær moske som turister valfarter til.

Hovedgaten og området rundt er preget av jugoslavisk arkitektur, med brune blokkleiligheter og murbygninger, mens områder rundt sentrum er eneboliger med større og mindre hager fulle av kiwi- og druetrær. Da jeg kom i januar var snøen blitt til sørpe, og hele byen lå i en grå dis, Tetovo virket som en nedslitt by fra en storslått tid. Man kunne ane hvor spektakulær bygningene fra ulike tidsalder hadde vært, men vakre bygninger i gamlebyen er preget av forfall fordi få hadde råd til å reparere og holde ved like de engang så storslåtte bygningene de bodde i. Gamlebyen var til en viss grad preget av være møtepunkt for etniske grupper. Her var det både moske og kirker, her hadde det muslimske rom-folket sine feiringer i gaten utenfor hovedkirken, og her var innbyggerne både tyrkere, albanere, makedonere, rom og serbere.

Hovedkirken Sveta Bogorodica og to andre store kirker lå i den øvre delen av gamlebyen, og skapte et iøynefallende skille mellom det ortodokse og makedonske preget på den øvre delen av gamlebyen og det muslimske og albanske preget på sentrum og nedre del av gamlebyen. Til tross for at flere hevdet at hele gamlebyen var et multietnisk område, var området preget av grafitti på makedonsk, makedonske flagg, reklameplakater for makedonske politikere, det makedonske flagget malt på basketballkurver og makedonske restauranter. Det var den etniske makedonske gruppen som var ledende i aksene mellom de tre kirkene som alle lå i overkant av gamlebyen. Den nedre delen av gamlebyen, særlig området ved kjøpesenteret, var albansk. Her lå det moskeer, og butikkene solgte tradisjonelle albanske drakter, festklær i albansk stil, albansk flagg og musikkinstrumenter med bildet av den albanske ørnen.

Tetovo er og har vært et møtepunkt for kulturer, tradisjoner, religioner og etniske grupper i generasjoner. Dette har skapt særegne uttrykk, lokale tradisjoner som er skapt i dette møtepunktet og innbyggere som feirer hverandres religiøse høytider på tvers av etnisitet eller religion. Parallelt med det multikulturelle Tetovo har det samtidig vært en økende segregering, og mindre kontakt på tvers av de etniske gruppene. Særlig etter det væpna opprøret i 2001 fikk det multikulturelle Tetovo et hardt slag, og har i de siste årene utviklet seg fra multikultur til segregert kultur. Denne avhandlingen viser hvordan segregeringen preget Tetovo. Hvordan det ble bygd opp egne plasser hvor ”de andre” ikke hadde tilgang, i mange tilfeller ble nektet tilgang basert på sosiale regler. Forventninger om hva som kunne skje, voldelige sammenstøt eller ikke-voldelig utfrysning om man krysset grensene hindret deler av befolkningen å krysse disse usynlige skillelinjene. ”Although living together may be a potent source of shared identifications, space and place can also divide people. They can be a resource to compete for” (Jenkins 2002: 120). Innbyggerne levde og delte et område, de hadde felles identitet til området, men området ga ikke, i 2012, grunnlag for integrering.

Nye albanere (makedonernes betegnelse på Kosovo-albanere som flyktet og bosatte seg i Makedonia etter krigen mellom Serbia og Kosovo) samt en stor andel albanere, ble sett på som innflyttere, okkuperende og tilhørende Albania fremfor Makedonia. Blant flere makedonere var det en enighet om at Makedonia var for makedonere, og denne forestillingen var albanernes årsak for å gå til væpnet opprør i 2001, og var enda et skjørt punkt. Flere av mine albanske og makedonske venner mente Makedonia burde bygges på det multietniske, mens andre venner og bekjente mente at Makedonia var for det slaviske folket, etterkommere av Aleksander den Store. Andre albanske igjen ønsket at vest Makedonia, hvor majoriteten er albansk, burde frigjøres fra Makedonia, og bli del av et område kalt Stor-Albania. Det er viktig i lesing av denne teksten å ha med seg at sosial stigma og oppbygging under konflikten er noe som ble gjort fra begge sider (både albansk og makedonsk).

Nansen Dialog

I 1994, mens nordmenn og verdens nasjoner samlet seg til OL på Lillehammer sto verden andre steder i flammer, Rwanda opplevde den verste nedslaktningen som følge av mange års konflikt og drap mellom hutuer og tutsier, Nagorno –Karabakh krigen i Armenia gikk inn i sin siste periode og i Bosnia var krigen i full gang. Sarajevo, som selv hadde arrangert OL ti år tidligere var under stort angrep samtidig som man på Lillehammer viste frem norske vetter

og tok hjem ti gullmedaljer. Krigene på Balkan, og da spesielt Bosnia, var startpunktet for det norske initiativet til å begynne å jobbe med dialog på Balkan.

”Media coverage of the siege of Sarajevo had a powerful effect upon Western audiences, not least in Lillehammer, which had just hosted the Winter Olympics, as Sarajevo had done a decade earlier. This inspired the development and design of a 12 – week course for people from former Yugoslavian at the Nansen Academy in Lillehammer” (Aarbakke, 2002).

Nansen Dialogue Centre Skopje (NDC Skopje) ble etablert i 2000, et år før den væpnede konflikten mellom makedonere og albanere brøt ut. NDC Skopje er del av Nansen Dialog Nettverket som består av Nansen Dialog senter i Vest- Balkan og Nansen Fredssenter i Norge. NDC Skopje jobbet med dialogprosjekter mellom albanere og makedonere frem til 2005 da den første integrerte barneskolen ble opprettet i Jegunovce, Makedonia. Jegunovce ligger vest i Makedonia, ikke langt unna grensen til Kosovo og er en av de få områdene som enda har en jevn fordeling mellom makedonere og albanere, det vil si at det bor nærmest 50% av begge grupper i området, samt 10% annet som romfolk og vlach. Under det væpnede opprøret i 2001 ble dette området hardt rammet, og det førte til full stopp i kommunikasjon og samarbeid i den fra før skjøre relasjonen mellom albanerne og makedonerne.

Etter opprøret i 2001 opplevde Makedonia flere voldelige sammenstøt mellom skoleelever fra ulik side. Konsekvensen av dette var at staten innførte samme system som mange andre skoler rundt omkring på Balkan med flere etniske grupper, nemlig ”Two schools under one roof (Swimelar 2012, Bozic 2006). Dette systemet kom i form av separerte skoler for albanere og makedonere eller en fysisk atskillelse av skolebygg hvor albanerne har undervisning i en del av skolen fra 08.00- 12.00 og makedonerne har undervisning fra 13.00- 17.00 i en annen del av skolen. I små landsbyer kunne lærere og elever jobbe og gå på samme skole uten å vite om hverandre fordi de ble fysisk atskilt.

Resten av kapittelet er basert på intervjuer med ansatte ved NDC Skopje, Fridtjof Nansen barneskole og Moshe Prijade videregående. NDC Skopjes krav for å starte prosjektet i nettopp dette området var at området måtte være multietnisk, lite utviklet, trengte hjelp, hadde vært direkte involvert i krigen i 2001 og opplevde stor segregering. Sasho Stojkovski (leder for NDC Skopje) dro til Jegunovce for å snakke med politikerne. Det startet med formelle møter, besøk på skoler og møter med landsbyledere (hver landsby utpeker en leder, og har

landsbyråd). NDC Skopje snakket med ulike ledere og personer med makt i ulike landsbyer, og bestemte seg så for å konsentrere seg om noen få personer som var mer åpne enn andre. De hadde flere møter og begynte å jobbe med skoler og foreldre og ha dialogseminar.

Litt etter litt bygget de opp prosjektet. En av de mannelige ansatte ved NDC Skopje fortalte at folk i landsbyene i Jegunovce kommune begynte å se at NDC Skopje var kommet for å bli, og at de ikke bare skulle gjennomføre et lite prosjekt og så trekke seg ut som så mange andre NGOer med tidsbaserte prosjekt. Foreldre og lærere ble konsultert for å finne ut hva det prekære behovet for elever i dette området var, og i 2005 startet NDC Skopje fellestimer for albanere og makedonere i engelsk og datateknikk. Undervisningen vokste i takt med elever som ønsket denne type undervisning og foreldre som la til side sine fordommer mot den andre gruppen til fordel for barnas undervisning, fortalte en av de mannelige ansatte i NDC Skopje. Fellesundervisningene ble holdt på ulike skoler, og i og med at undervisningen skulle være med elever fra begge sider skyssset NDC Skopje elever med buss mellom skolene. Elevene kom med foreldre, og foreldrene begynte å snakke sammen mens de ventet på sine barn. Alle kursene ble holdt med to lærere, en fra hver etnisk gruppe. Under et intervju med kvinnelig ansatt ved NDC Skopje kom det frem at starten på prosjektet i Jegunovce ikke hadde vært lett, mange i kommunen var i mot prosjektet, og de gjorde alt de kunne for å vise motstand. Vinduer ble knust, materiale ble stjålet og grupper av folk sto utenfor klasserommene for å skremme foreldre fra å sende elevene til fellesundervisning. I 2008, etter tre års arbeid, besluttet NDC Skopje for å åpne den første barneskolen i Jegunovce kommune, Fridtjof Nansen barneskole og i 2010 Moshe Prijade videregående.

NDC Skopjes mål var å skape en nøytral møteplass for ulike grupper, jobbe med å forsonne mennesker og lære mennesker i konflikt bruk av dialog som metode i konflikthåndtering, ble jeg fortalt av ansatte i administrasjonen. Grunntanken for prosjektet var at forsoning gjennom dialog er en prosess hvor deltagerne selv må være aktive, hvor man bygger nedifra og opp, og hvor folket selv legger grunnsteinen for et integrert samfunn. Det var ikke kun elevene som var fokus, men forsoning mellom foreldre var, for NDC Skopje, et viktig steg for å bryte ned stereotyper og fordommer. Ulike metoder for å skape en møteplass hvor foreldrene kunne snakke sammen, bli kjent og lære av hverandre ble tatt i bruk, og ifølge NDC Skopje utgjorde foreldermøtene de viktigste møteplassene i Jegunovce for mange av de som ikke hadde snakket sammen siden 2001.

Ved grunnskolen og videregående i Jegunovce skilte man kun elever i undervisning som krevde morsmål. I fellesundervisning og friminutt var albanske og makedonske elever sammen, og de var i samme bygning til samme tid hele skoledagen. I tillegg til dette hadde man fellesundervisning en time tre ganger i uken, hvor elevene fra ulik side jobbet sammen i ulike aktiviteter og med ulike oppgaver.

Kapittel 2: Metode

Dette kapitlet fokuserer på de ulike metodene brukt under mitt feltarbeid i Makedonia. Jeg viser her hvordan jeg fikk tilgang til folk og informasjon i NDC Skopje, prosjektet i Jegunovce, og blant innbyggere i Tetovo. Den antropologiske tilnærmingen jeg tok i bruk da jeg entret Makedonia blir i denne teksten forklart gjennom teorier, som jeg kommer nærmere inn på i senere kapitler. De antropologiske verktøy jeg tok med i felt baserte seg i stor grad på kritisk og analytisk tenkning i observasjon. Det å delta og observere menneskers hverdag fordret både at jeg klarte å sette meg inn i andres perspektiver, forstå andre mennesker og tilegne meg forståelse for det fremmede, men også å klare å se samfunnet utenifra. De instrumenter som antropologien har muliggjorde dette. Jeg vil i dette kapitlet vise hva antropologien og antropologiske metoder tilførte det studie jeg gjennomførte i Makedonia. I tillegg til antropologisk metode tok jeg i bruk dialog som metode. Dialog som metode fikk jeg opplæring i gjennom Nansen Dialog, og blir beskrevet senere i teksten. Teori og metode vil bli knyttet opp til, og illustrert ved, mine erfaringer fra feltarbeidet.

Mitt hovedformål er å vise min rolle som feltarbeider i både integrasjonsprosjektet av NDC, og i det segregerte samfunnet i Tetovo. Dette kapitlet vil fokusere på feltarbeidets struktur og hvordan det endret seg i løpet av feltarbeidet.

Innledning

Feltarbeidet strakk seg over to perioder i 2012, fra januar til april, og fra august til november. På grunn av visumproblem fikk jeg ikke mulighet til å gjennomføre et sammenhengende feltarbeid, men tiden mai til august ble brukt til å holde meg oppdatert om situasjonen gjennom nyheter og venner, samt en ny gjennomgang av mitt fokus for feltarbeidet.

Jeg konsentrerte meg om tre hovedområder: Fridtjof Nansen barneskole og Mosha Pijade videregående i Jegunovce, NDC Skopjes kontor, og Tetovo, i tillegg hadde jeg kortere turer til Kosovo og Ohrid samt flere kortere opphold og turer til Skopje. De tre første lokasjonene kan igjen deles inn i to kategorier: integrering og segregering. Venner og bekjente ved skolen i Jegunovce og NDC kontoret i Skopje var alle involvert i integreringsprosjektet. Jeg kommer nærmere innpå hva jeg mener er integrering senere, men når det gjelder integreringsprosjektet

og NDC Skopjes definisjon av integrering, ble jeg fortalt av de ansatte, at integrering er basert på gjensidighet, hvor hver enkelt etniske gruppe skal holde på eget språk, etnisitet og religion samtidig som man skaper en relasjon til hverandre. I samtaler med ansatte ved Nansen Dialog og særlig NDC Skopje, samt lesing av litteratur gitt ut av dem, lærte jeg at de ønsket å skille mellom begrepet assimilering og begrepet integrering. Ansatte ved NDC Skopje og lærere ved skolene fortalte at det ikke var et mål at albanerne lærte makedonsk eller makedonerne lærte albansk, men at målet var å skape kontakt samtidig som det albanske og det makedonske ble gitt like mye verdi. Nansen Dialogs grunnsyn på hvordan integrering blant etniske grupper ikke handler om å ta til seg ”de andres” kultur, språk eller religion sto i kontrast med integreringstankegangen jeg møtte blant innbyggere i Tetovo. Blant makedonske og albanske som ikke arbeider direkte med NDC Skopje møtte jeg en annen definisjon av integrering, en definisjon som jeg ville definert som assimilering i større grad. Dette kommer jeg tilbake til, men det er viktig å ha med seg den sterke kontrasten mellom prosjektet i Jegunovce og Tetovo. Og hvordan synet på hverandre, hvordan man skal leve sammen og da synet på hva som er integrering og hva som er assimilering skilles i såpass stor grad i disse to områdene.

Intervjuer i Jegunovce og ved NDC kontoret i Skopje var med unge voksne og eldre. Jeg har valgt å ikke ha formelle intervju med de yngste elevene ved prosjektet. Jeg brukte mye tid på å samle inn informasjon gjennom samtaler med lærere, elever, arbeidere og foreldre, og gjennom lek og interaksjon med barna fikk jeg innblikk i deres hverdag ved integreringsprosjektet. Det var i tillegg lite tid til intervjuer med barna i den korte tiden de var på skolen da de ble fraktet med buss til og fra, og var kun på skolen den perioden de hadde timer. Jeg ønsket ikke å ta de ut av timene, så jeg valgte å fokusere arbeidet i større grad rundt de eldre på prosjektet, og være en deltagende observatør i interaksjon med de yngste barna. I skoletiden fikk jeg muligheten til å være med i fellestimene for de albanske og makedonske barna. Gjennom det jeg kunne av albansk og makedonsk, hjelp av lærerne og kroppsspråk fikk jeg kommunisert med de yngste barna. Som jeg viser til senere i avhandlingen fikk jeg, gjennom observasjon av fellestimene og aktivitet i skolegården, en god forståelse for integreringens innvirkning på elevenes relasjon til hverandre på tvers av etniske grupper.

På NDC Skopjes kontor, ved skolene i Jegunovce og blant innbyggere i Tetovo la jeg større vekt på uformelle samtaler og deltagende observasjon enn intervjuer med båndopptaker. Det meste av informasjonen jeg samlet var på kafeer, i lærerrommet, ute i hagen på kontoret i

Skopje, på utesteder og hjemme hos meg eller hos mine venner. Makedonere og albanere jeg skriver om i avhandlingen er gitt pseudonymer.

Et antropologisk feltarbeid om etnisk konflikt

Mitt feltarbeid startet januar 2012, da jeg reiste til Skopje og senere Tetovo. Jeg skulle studere et integreringsprosjekt grunnlagt av NDC Skopje, og hver dag tok jeg minibuss til Jegunovce kommune som ligger en mil utenfor Tetovo. På humpete veier og forbi praktfulle fjell kjørte jeg gjennom små landsbyer i Jegunovce. Flere av disse landsbyene er i økende grad etnisk rene, en økende trend etter opprøret i 2001.

Jeg lærte meg fort å se hvilke landsbyer som tilhørte hvilken etnisk gruppe ved å følge med på flagg, symboler på vegger, tagginger og ved hvilke elever som kom på minibussen i de ulike landsbyene. På bussen var ofte lærerne fra skolen i Jegunovce, dårlige veier og lang reisetid førte til mange og lange samtaler, og lærerne og jeg kunne bruke tiden på å snakke om prosjektet, om landsbyene vi kjørte forbi, om situasjonen i området og hvordan det hadde vært her i 2001.

(Barneskolen i Jegunovce)

I løpet av mitt opphold ved NDC Skopjes prosjekt ønsket jeg å utforske interaksjonen mellom lærerne og mellom studentene under fellestimene, i skolegården og på lærerrommet. Både formelle og uformelle intervjuer med lærerne, elever og lederteamet ved NDC Skopje ble holdt i Jegunovce, i Tetovo og/ eller i Skopje.

Frem til mars 2012 var mitt fokus NDC Skopje og deres prosjekt i Jegunovce. NDC Skopjes hovedkontor ligger rett utenfor Skopjes sentrum, og på varme dager da jeg var i Skopje satt jeg gjerne i hagen utenfor kontoret med de som arbeidet ved kontoret. Der kunne jeg møte de i pausene, og være med på den uformelle delen av arbeidet. Vi spiste børeke, drakk kaffe, og snakket om livet. I og med at ansatte ved NDC Skopje ikke bodde i Jegunovce eller Tetovo

fikk jeg der muligheten til å høre utenforståendes syn på ting jeg opplevde eller lurte på vedrørende de to områdene. Ved kontoret gjennomførte jeg formelle intervjuer, og observerte opplæring for lærere som skulle begynne å arbeide ved ett av deres integrerte skoler.

Jeg var ved skolene eller kontoret omtrent hver dag, men manglet å skape en nær relasjon til noen i Tetovo hvor jeg bodde. I Jegunovce hadde innbyggere frivillig gått sammen for å bygge broer på tvers av etniske grupper, og jeg fikk liten mulighet til å observere hvordan det var å leve med en gruppe man ikke hadde kontakt til. Jeg mente jeg fikk for liten kunnskap om hvilke konsekvenser det å bo sammen, men ikke leve sammen fikk. Jeg hadde noen få albanske og makedonske bekjente i Tetovo, men få hadde tid eller språkkunnskaper nok til at jeg klarte å få et nært forhold til dem. Jeg manglet noen som kunne gi meg en innsikt i hvordan livet for en som ikke deltok i et integreringsprosjekt var. Jeg manglet venner og bekjente som hadde liten til ingen kontakt på tvers av etniske skillelinjer.

Gjennom en hendelse, som jeg skal beskrive senere, ble jeg kjent med en ung makedonsk mann, hans familie og venner i mitt nabolag. Denne relasjonen skulle åpne for et feltarbeid i dagliglivet i Tetovo. Med venner og bekjente geografisk nært til hvor jeg bodde, og en åpning inn til makedoneres private sfære, var det mulig for meg å skape meg et mer generalisert bilde av den levde virkeligheten for en av de etniske gruppene i Tetovo. Dette fikk stor innvirkning på mitt feltarbeid, og på min mulighet for å forstå de underliggende strukturene i konflikten.

Den gode samtale

Jeg ønsker her å gi en redegjørelse for de ulike metodene jeg anvendte under feltarbeidet, som kort oppsummert gikk ut på intervju og samtaler med og uten båndopptaker og deltagende observasjon. Til tross for at feltarbeidet var delt inn i integreringsprosjektet og Tetovo, og ingen deltok i samme fora, tok jeg i bruk mange av de samme metodene.

Jeg gjennomførte omtrent ti intervjuer med opptaksutstyr. Dette for å få historier på teip, og som regel historier som mine venner allerede hadde fortalt meg. Andre ganger valgte jeg å bruke opptaksutstyr i samtaler med mennesker jeg ikke hadde like nært forhold til, eller som kom til å fortelle lange historier.

Hovedmetoden i innhenting av muntlig informasjon var dialog og uformelle samtaler. Siden de aller fleste av disse samtalene tok sted uten båndopptaker ble ulike lytteteknikker en viktig

metode i mitt feltarbeid, og fokuset lå på å aktivt lytte uten å avbryte. Jeg prøvde å bruke båndopptaker, men oppdaget fort at folks fortellinger under lydopptak skiftet karakter. Dette kunne være fordi de ble for opptatt av å snakke på korrekt engelsk da ble tatt opp på bånd, eller at de ble veldig vare på båndopptakeren. Samtalene fikk en stopper som vi ikke hadde da vi satt på balkongen min i sommervarmen og snakket fritt.

I samtalene på balkongen min i Tetovo, i sofaen hjemme hos mine venner eller rundt grillen i bakgården benyttet jeg meg av en av Nansen Dialogs metoder kalt ”de fire ørene”. De fire ørene henviser til hvordan man skal lytte til hva en blir fortalt:

”A listener with four ears: the ears for FACTS: what are the objective facts behind a message? The ear for RELATIONSHIP: what’s the message telling of the way relationships are working? The ear for REVELATION: what does the message reveal about the person speaking? The ear for APPEAL: what does the speaker want to see happening? What is his/ her plea?” (Nansen Dialogue Papers 14: 2011).

I samtaler med innbyggere i Tetovo og elever, lærere og ledere ved NDC Skopje anvendte jeg metoden ”de fire ørene” for å forstå de ulike lagene av sannhet i konflikten. Historier og uttalelser er som regel ulike eller gjerne motstridende ettersom hvem man snakker med, men all informasjon er like relevant og innehar en sannhet. Selv en løgn inneholder mye nyttig informasjon. Jeg søkte å alltid forstå mer enn hva de fortalte meg. Spørsmål jeg stilte i samtaler ville alltid basere seg på hva mer jeg ønsket å vite om det jeg nettopp hadde blitt fortalt, og var sjeldent blitt skrevet ned i forkant av intervjuer og samtaler. Jeg ønsket å forstå hva som var fakta og hva som var fordommer, stereotypier og propaganda. Og om det var mulig å skille mellom hva som var fakta og hva som var fordommer, stereotypier og propaganda. Jeg ville vite hva de mente da skilte mellom relasjonen blant albanerne og makedonerne før og etter krigen. Hvordan de så på fremtiden. Hvordan det var mulig å leve segregert i et relativt lite område. Og hvordan et integreringsprosjekt som NDC Skopje kunne ha innvirkning på relasjonen mellom albanere og makedonere.

Fokuset i samtalene ble å skape flyt, og ikke avbryte med spørsmål om jeg hadde muligheten til å komme tilbake til det jeg lurte på senere. I samtaler hvor jeg ønsket at personen jeg snakket med skulle komme med mest mulig informasjon uten at jeg behøvde å stille oppfølgingsspørsmål tok jeg utgangspunkt i en annen metode jeg lærte gjennom Nansen Dialog. Denne metoden omhandler det å ”sitte i stillheten”. Når venner og bekjente i Makedonia fortalte meg en historie eller beskrev en situasjon ville jeg vente i det lengste med

å si noe etter personen var ferdig med å fortelle. Slik søkte jeg å skape en situasjon hvor vedkommende forsto at jeg aktivt lyttet til hva de fortalte fremfor å drive samtalen videre og inn på nytt tema. Ved å gjøre dette lot jeg mine samtalepartnere få en pustepause i sin fortelling, tenke over hva de holdt på å fortelle for så å ha anledning til å utdype det de mente var viktig i det de fortalte. Ofte ville de komme med ny informasjon, eller andre bemerkninger om hva de nettopp hadde fortalt. Historien ble til og med ved flere anledninger fortalt på nytt, men med ny vinkling, nye fakta. Stillheten ble i mange sammenhenger mer effektiv enn oppfølgingsspørsmål, da det å sitte i stillhet er vanskelig og noen har som regel behov for å bryte stillheten. Når jeg valgte å ikke bryte stillheten ville mine samtalepartnere gjøre det, og fortelle mer rundt samme tema. Dette ga de en pause til å puste og gjenvinne seg selv. Med rett kroppspråk, aktiv lytting og det å sitte i stillheten søkte jeg å skape et rom hvor det både var trygt å snakke, og man ble lyttet til. Et rom hvor mine venner og bekjente kunne være åpne, og hvor de visste at jeg ønsket å lytte til dem.

På kontoret i Skopje og ved skolen hadde jeg alltid notatboken synlig og tilgjengelig. Her var det faktabasert kunnskap jeg hadde behov for å skrive ned, og notatboken ble, i begynnelsen, noe konkret jeg kunne bruke som symbol på min rolle. Det ble min måte å vise at jeg skrev ned observasjoner hele tiden selv om jeg ikke alltid hadde formelle intervjuer. Notatboken som et symbol ble viktig slik at jeg ikke følte jeg skjulte mine intensjoner. Som Emerson et.al skriver om antropologisk feltmetodikk: "Field researchers must also decide when, where and how to write jottings." (Emmerson et.al 1995: 20). I feltarbeidets begynnelse brukte jeg notatboken flittig. Jeg hadde ikke vært på feltarbeid tidligere, og det å ha notatboken med seg til enhver tid føltes mer naturlig i en setting som for meg var helt ny. Etter hvert som jeg ble mer komfortabel med rollen som etnograf, og lærte andre metoder enn aktiv bruk av notatboken, ble den liggende mer og mer hjemme. I begynnelsen skrev jeg ned alt som ble sagt og hva jeg så, jeg var redd for å gå glipp av noe viktig, men senere tok jeg kun frem notatboken da det var rene fakta eller mange detaljer jeg måtte skrive ned. Jeg skiftet fra å skrive ned alt der og da, til heller å aktivt lytte uten notatbok. Da var jeg friere til å lytte og observere i situasjonen.

Hovedmetoden i mitt feltarbeid ble samtaler hvor jeg ikke brukte opptaksutstyr, men hvor jeg lyttet og prøvde å ta inn over meg hva de fortalte meg. Det var særlig viktig at jeg ikke gikk inn i en samtale hvor jeg skulle få bekreftet noe jeg trodde, men heller la de lære meg noe nytt, for så å sette det i sammenheng med hva jeg visste fra før. Jeg strebet etter å få kunnskap som kunne endre det jeg visste på forhånd, og å kunne gå inn i en konversasjon hvor jeg var

åpen for å få nytt syn på den livsverden jeg studerte. Å konstant moderere og tilpasse materialet jeg hadde gjorde det lettere å forstå de ulike nivåene i konflikten, og dynamikken i segregeringen. Når man har to grupper med motstridende sannheter, og til og med folk fra samme side med ulik oppfatning av sannheten, vil sannheten alltid variere fra person til person. Dette er noe man ser i alle samfunn, men som i særlig grad preger et konfliktsamfunn da det er selve sannheten, hvem som har rett, som konflikten ofte dreier seg om. Hver side og hver person vil ha sin oppfatning om samfunnet, syn som kan være motstridende med andres syn, men alles syn inneholder deres sannhet. Det kan være en forvirrende prosess hvor feltarbeideren konstant må reevaluere sitt materiale. Det er også en prosess hvor jeg fra min forvirring økte min forståelse av hvorfor konflikten står så sterk tiår etter tiår.

Språkproblematikk, og etnografens nøytralitet i en konflikt

Å velge hvilket språk jeg skulle kommuniserte på, ble et dilemma. Siden jeg valgte å studere både albanere og makedonere måtte jeg også forholde meg til at de to gruppene kommuniserer på ulike språk. I tillegg er språkproblematikken en betydningsfull del av konflikten, og en problemstilling som jeg måtte forholde meg og ta hensyn til. Til tross for at majoriteten i Tetovo er albansk, snakket de fleste av mine venner makedonsk, og min husvert snakket kun makedonsk. I og med at hovedkommunikasjonen på prosjektet var makedonsk, jeg hadde tilgang til venner som kunne lære meg makedonsk og ønsket å kommunisere mer med min husvert, valgte jeg å ta språktimer i makedonsk fremfor albansk.

Verbal kommunikasjon blant lærerne i Jegunovce gikk for det meste på makedonsk, bortsett fra da det kun var albanske lærere tilstede. Få makedonere lærer albansk, men alle albanere er påkrevd å lære makedonsk, og de to språkene er så grunnleggende forskjellig at det ikke er mulig å forstå begge med kunnskap om kun ett av dem. Det var derfor vanligere å snakke makedonsk enn albansk når makedonere var tilstede, både ved kontoret i Skopje og på skolen. I mitt feltarbeid så jeg hvordan språk kunne symbolisere og signalisere makt, og hvordan det opprettholdt et grunnleggende dominant system. Med dette i tankene forsto jeg at det å lære kun ett av språkene kunne bli et problem. På grunn av at det å kun bruke det ene språket kunne bli tolket i negativ retning fikk jeg beskjed fra de som arbeidet ved NDC Skopje om å lære meg fraser på begge språk. Den nøytrale rollen det var forventet at jeg tok lærte meg både å være bevisst på språket, bruken av språket og språkets betydning i en konfliktsone hvor to eller flere grupper snakker ulikt språk.

Ved skolen i Jegunovce valgte jeg å kommunisere på engelsk. Det var to årsaker til dette, for det ene lærte jeg meg ikke nok makedonsk eller albansk til å kunne kommunisere bra nok, og for det andre var engelsk det nøytrale språket å snakke i en etnisk konflikt som i stor grad dreier seg rundt språk. Prosjektet handler om å bygge bro mellom to folkegrupper, og det er et skjørt prosjekt hvor de involverte må forholde seg til en dyp og splittende konflikt. Til tross for at de personlig jobber for en fredelig løsning så lever de i et samfunn hvor en slik løsning til tider kan virke umulig, og må forholde seg til dette både på hjemmebane og på jobb. Hvordan man som utenforstående beveger seg i et slikt miljø kan være utfordrende, og jeg valgte å følge prosjektledernes tips og råd for å ikke risikere å ødelegge min relasjon med de som arbeidet eller gikk på skolen. Kommunikasjonen mellom meg, lærere og elevene gikk enten direkte på engelsk, ved bruk av lærere som tolk, eller ved bruk av kroppsspråk og verktøy jeg fant rundt meg.

Jeg observerte den ikke-verbale kommunikasjonen mellom albanske og makedonske elever som ikke hadde felles språk, og min manglende språkkunnskap førte til at jeg ble tvunget til å fokusere mer på den ikke-verbale kommunikasjonen. Dette er en type observasjon som fort skulle vise seg å være både viktig og avgjørende for hvordan jeg forsto kommunikasjonen og relasjonen mellom albanerne og makedonerne. Å ikke ha mulighet til å kommunisere med eller forstå mennesker gjennom språk ble for meg en metode for å forstå de underliggende kommunikasjonsstrukturene i dette samfunnet. Med denne metoden kunne jeg strebe etter å kroppsliggjøre viten om hvordan det er å bevege seg i en sfære hvor kommunikasjon gjennom andre metoder enn språket er viktig. Særlig i denne delen av feltarbeidet var verktøy fra antropologisk metode avgjørende for å kunne få kunnskap om hvordan det er å forstå kommunikasjon som mer enn ord. Antropologien bidro i mitt feltarbeid til å muliggjøre det å kunne kroppsliggjøre en problemstilling, og å klare å sette meg selv inn i andres situasjon slik at det talende ord ikke var avgjørende for min forståelse av situasjonen. Ingrid Rudi tar for seg hvordan antropologen skaper ny kunnskap for seg selv under feltarbeidet, og skriver: "(...) it is important to understand what people *do* because there is so much cultural practise that is never verbalized." (Rudi 1994: 28). Med fokus på folks handlinger fremfor tale var det mulig å få en større forståelse for hvordan det er å leve i et samfunn hvor språket er en barriere.

Elevene på barneskolen hadde fra første klasse hatt fellestimer tre ganger i uken, mens elevene på videregående hadde gått på segregerte skoler og ikke hatt fellestimer på tvers av etnisitet tidligere. Ulikhetene mellom fellestimene på barneskolen og videregående gjorde det enklere å observere vanskelighetene rundt det å ikke ha felles språk. For barneskoleelevene

var det tilnærmet problemfri kommunikasjon mellom gruppene til tross for manglende felles språk. Videregående elevene derimot, hvor elever fra begge sider i utgangspunktet skal kunne kommunisere på makedonsk, viste mindre kommunikasjon på tvers av folkegruppene. Barneskoleelevene hadde fra tidlig alder utviklet teknikker for å kommunisere uten bruk av språk. De danset, sang, lekte, bygget ulike ting og lagde mat sammen uten å la seg affektere over at de ikke kunne bruke språk for å arbeide sammen. Elever ved videregående, som var eldre da de startet med fellestimer, arbeidet sammen på tvers av grupper under fellestimene, men holdt seg til sine klasser i friminuttene og etter skoletid.

For å oppnå kunnskap om ikke-verbal kommunikasjon ønsket jeg å sette meg inn i lærernes og elevenes erfaringsverden. Gjennom deltakelse i elevenes aktiviteter kunne jeg observere kommunikasjonen som gikk på de ordene de hadde til felles, og kroppsspråket de benyttet seg av for å kommunisere når de ikke hadde ord. Disse få ordene og kroppsspråkene var også elevenes og enkelte av lærernes måte å kommunisere med meg. Knibbe og Versteeg beskriver en slik type kroppsliggjørende feltmetode og skriver: "(...) a fieldworker can allow herself to be educated to participate in this experimental common ground, how to feel and act and appreciate the life- world of the people she sets out to study." (Knibbe og Versteeg 2008:53). Med min erfaring rundt det å ikke kunne kommunisere fritt i elevenes aktiviteter gjennom tale kunne jeg lære hvordan elevene gjennom spill og leker i fellestimene hadde utviklet andre metoder for kommunikasjon.

Min kommunikasjon med ikke-engelskspråklige elever gikk ut på lek, hjelp til å utføre oppgaver de fikk under fellesundervisningen, og få de til å lære meg de makedonske og albanske ordene på ulike ting på skolen. Slik oppdaget jeg hvordan de minste elevene som ikke hadde felles språk med meg eller hverandre tok i bruk samme metoder for å kommunisere med meg som med hverandre. De brukte kroppsspråk, peking, materialer og de få engelske ordene de kunne for å kommunisere med meg, den samme metoden som de brukte med makedonske eller albanske fellesord til hverandre. For eksempel kunne elevene peke på en blomst og si ordet først på engelsk til meg og siden på albansk eller makedonsk slik at jeg kunne lære ordet. De hadde i tillegg utviklet et felles albansk/makedonsk språk som for de yngste elevene gikk naturlig og ubevisst; de brukte hverandres ord om de behøvde noe. I fellesundervisningen kunne jeg høre makedonske elever takke på albansk om han eller hun fikk hjelp av en albansk skolekamerat eller albanske elever be om saksa og si saks på makedonsk om han eller hun henvendte seg til en makedonsk skolekamerat. Det spesielle med denne ordbruken var at det var veldig tydelig at valg av ord på et annet språk enn sitt

eget kom spontant og ubevisst, elevene var dypt konsentrert i sin eget oppgave, men sa likevel ord på et annet språk enn sitt eget om de henvendte seg til noen fra den andre etniske gruppen.

Å skaffe seg tilgang

I antropologisk forskning har man sett flere eksempler på en såkalt nøkkelperson som endrer en antropologs feltarbeid. Mannen eller kvinnen som åpner opp dører til en del av samfunnet som antropologen har strevd med å få aksept inn i. For å bedre forklare hvilken rolle disse nøkkelpersonene spiller i en antropologs feltarbeid har jeg valgt å bruke på Kawulich (2011) sin forklaring på begrepet "gatekeeping" (oversatt her til portvakt) i sin artikkel "Gatekeeping: An Ongoing Adventure in Research". Portvakt er, ifølge Kawulich, prosessen som kontrollerer etnografens tilgang til feltet eller personer, det som gir antropologen tilgang til en gruppe eller område som antropologen i lys av å være kun seg selv ikke har tilgang til. I denne prosessen spiller særlig nøkkelinformant en viktig rolle. Nøkkelinformant er den personen eller personene som etnografen bygger et nært forhold, dette er nødvendig for å bli kjent med de sosiale forholdene og for etnografens forståelse av hvordan man oppfører seg kulturelt riktig. Nøkkelinformanter kan gi etnografen en bedre forståelse av kulturelle normer, tro, og sosiale forhold, og gir etnografen tilgang til kulturell kunnskap gjennom aktiviteter som normalt ikke er tilgjengelige for studier (Kawulich 2011). Det å ta i bruk nøkkelinformanter og forholde seg til portvakt- metoden er en metode som baserer seg i stor grad på skapelse av personlige bånd. Denne metoden fordrer en nær relasjon til de man setter seg ut for å lære om, og kan være til hinder for en objektiv forståelse av samfunnet. Man baserer sin forskning på enkelte mennesker og den kretsen man har tilgang til gjennom dem.

Faren ved å gå "native", vil jeg påstå, er større jo nært bånd man knytter til sine informanter. Man står også i fare for å utnytte det nære vennskapet man knytter til sine informanter, og basere forskningen på et utvalg av mennesker som kjenner hverandre. Likevel setter Kawulich fokus på viktigheten med å være bevisst disse farene. For eksempel skriver Kawulich at etnografen må søke å bli kjent med et mangfold av informanter. Personer man møter gjennom sine nøkkelinformanter kan, og vil mest sannsynlig, føre til at man kommer i kontakt med andre som gir det mangfoldet, som en snøball som begynner å rulle (Kawulich 2011). Slik opprettholder man et nært bånd til noen få, og gjennom de utvider etnografen sitt bekjentskap med andre i samfunnet.

Ved denne metoden skaffet jeg meg en gruppe nære venner som introduserte meg for personer i alle aldre, av begge kjønn, i ulikt arbeid og fra ulike stillinger i samfunnet. Selv om jeg tok i bruk denne metoden var jeg likevel bevisst på farene ved å gå ”native” og å utnytte mitt nære vennskap til fordel for forskningen. For å ikke gå ”native” var det for meg viktig å dra fra Tetovo i kortere perioder. Jeg dro da til Ohrid eller Skopje for å møte nye mennesker, slik satte jeg meg ut fra felten i perioder da jeg følte jeg behøvde å gå ut for å ha muligheten til å se et klarere bilde. Det var også viktig for meg at de jeg skapte nære bånd til ikke følte at jeg utnyttet dem. Gjennom å gi noe tilbake ved hjelp av middager, invitere på besøk, fortelle historier fra mitt liv, holde kontakt med dem etter jeg dro fra Makedonia og alltid være ærlig på hva jeg skrev om balanserte jeg de tette båndene jeg skapte og det å ikke utnytte dem.

Min vei inn i Tetovos dagligliv

Den første tiden av feltarbeidet var jeg mye med albanske venner i Tetovo. Vi gikk på kafeer, utesteder ved universitetet og de kom hjem til meg. Jeg fikk en større og større forståelse for de albanskes dagligliv i Tetovo, men i april nærmet det seg både eksamenstid og flytting for albanerne jeg kjente, og kontakten med de ble mer og mer sporadisk.

Jeg ønsket å ha røster fra begge sider og min sjanse til å komme nærmere det makedonske miljøet i Tetovo kom da hovedvannrøret i bygningen hvor jeg bodde ble ødelagt. Før den tid kjente jeg en håndfull albanere og makedonere i Tetovo, men hadde ikke klart å komme så nær de som jeg ønsket. Da vannet forsvant for en hel måned prøvde min husvert, som kun snakket makedonsk, å forklare hva som hadde skjedd og hvorfor vannet var borte. Med min manglende makedonskkunnskap og hans manglende engelskkunnskap ble det en vanskelig oppgave. Han banket på mine naboers dører i håp om at noen av deres barn snakket engelsk, og kunne forklare situasjonen for meg, og slik møtte jeg makedonere på min egen alder.

Her vil jeg ta i bruk Kawulich (2011) sitt begrep portvokting som jeg skrev om tidligere, og karakterisere disse unge voksne som mine portvoktere til det makedonske miljøet i Tetovo. Basert på Kawulichs begrepsbruk vil jeg beskrive mine portvoktere som en håndfull personer som hjalp meg med å få tilgang til en større gruppe mennesker som på den tiden var utilgjengelig for meg. Med nye makedonske venner ble det mulig å få en dypere innsikt i hvordan det var å leve i et segregert samfunn. Det jeg lærte fra dem, deres venner, bekjente og venners venner hadde stor innvirkning på mitt feltarbeid, og på min forståelse av de underliggende strukturene i konflikten.

Makedonerne og jeg begynte å gå ut på nattklubber, kafeer, festival, til parken og andre steder som de brukte å møtes på. Mitt nettverk utvidet seg, og jeg ble kjent med flere og flere makedonere, både på min egen alder og eldre. Deres hverdag ble også min hverdag. Jeg strebet etter en forståelse av deres livsverden for å kunne forstå det makedonske miljøet i Tetovo. Ønsket om å forstå hvordan det var å leve i et samfunn med segregering, sterkt hat og konflikt førte til at jeg også måtte sette meg inn i den delen av deres livsverden som ikke omhandlet konflikten med albanerne.

Med termen livsverden vil jeg henvise til antropologisk teori, og særlig Luckman og Schutz bok *The Structures of the Life World* (1973). Livsverden er i følge Luckman og Schutz en persons kolleksjon av erfaringer som er basert på bosted, kultur, religion, familiesituasjon, økonomisk situasjon og miljø som kan definere hvordan en person handler og tenker. Livsverden er den konkrete realitet som er bygget opp og strukturert av ulike aktiviteter. Det er "quintessence of a reality that is lived, experienced, and endured." (Luckman og Schutz 1973:1). En persons livsverden er basert på hans eller hennes handlinger ovenfor andre og hvordan han eller hun mottar, tolker og handler etter impulser fra verden utenfor seg selv. Det er en persons intuitive virkelighet, den virkelighet han eller hun ikke tviler på. Livsverden strukturer våre handlinger og tanker, men våre handlinger og tanker strukturer igjen vår livsverden. Det fordrer at etnografen ser på hva det en studerer betyr for den man studerer for å forstå det man ser på, at etnografen forstår hva informantenes erfaring er for å forstå deres livsverden.

For å få innpass til makedonerne ble det viktig for meg å etablere nære bånd til en mindre gruppe, og gjennom dem møte andre som kunne gi meg viktig kunnskap om livet i Makedonia. Jo nærere jeg kom den mindre gruppen jo viktigere ble det å gi noe tilbake til de. Emmerson et al. skriver om hvordan feltarbeideren kan bli sett på som en som ønsker å "discover their (informants) secrets and turning their most intimate and cherished experience into objects of scientific inquiry." (Emmerson et al 1995:20). Siden jeg ikke ønsket å være den feltarbeideren som kun tar, og ikke gir noe tilbake ble det viktig for meg at jeg deltok så mye som mulig i deres dagligliv. Jeg begynte å hjelpe til med ayvar- laging, lage middag for de og fortalte historier fra mitt liv. Slik delte vi historier fremfor at jeg satt med notatblokka og intervjuet dem som en fremmed. Når mine venner fortalte meg personlige erfaringer og deres historier fra 2001 spurte jeg dem alltid på nytt noen dager senere om det var greit at jeg brukte de historiene i min skriving. Ved å be om tillatelse spesifikt på historier og fortellinger

jeg mente var veldig personlige, opprettholdt jeg rollen som feltarbeider samtidig som jeg kunne være en venn de kunne snakke med.

Jeg ble etter hvert invitert inn i det makedonske familielivet, inn i deres livsverden. Jeg hadde min Македонската мајка и татко (makedonske mor og far) og ble som en søster i en annen familie. Søndagsmiddager, lunsj, laging av ayvar (en tradisjonell balkansk rett), kleshandling og påskefeiring ble min hverdag. Jeg søkte en forståelse av deres livsverden gjennom å få ny mening gjennom erfaring til tross for at mine egne livserfaringer, gjennom å komme fra et samfunn med liten grad av voldelig konflikt og hat, betydde at jeg ikke fullt ut kunne forstå deres. Gjennom å tilnærme meg samfunnet gjennom mer enn lytting, men gjennom å leve med dem og bruke de erfaringene jeg gjorde meg, kunne jeg komme nærmere deres livsverden. Som dem levde jeg i et samfunn hvor jeg ikke kunne forstå all konversasjon blant mennesker på gaten, i butikken, og på jobb. Albansk språk var i stor grad like uforståelig for meg som for dem. Jeg lærte om livet i Tetovo, hvordan makedonerne forholder seg til albanerne i det daglige, hvordan segregering utspiller seg på et ikke-voldelig nivå, hvordan hverdagen i et konfliktsamfunn handler om mye mer enn konflikt.

Å gjøre feltarbeid i et segregert samfunn

Opprettholdelsen av grensene mellom gruppene i Tetovo var svært effektivt både på det fysiske og det mentale nivået. Byen var delt i områder hvor man bevegde seg basert på hvilken gruppe en tilhørte. Dette skillet var ikke fysisk ved murer som i Belfast eller Palestina, men gjennom symboler, lokalkunnskap om hvilke områder som tilhører hvilke grupper, og gjennom et mentalt bilde om hverandre. Hvordan den andre gruppen snakker, ser ut, oppfører seg og tenker er mer eller mindre kun basert på stereotypiske antagelser. De kan ha felles arbeidsplass eller se hverandre på gaten, men jeg vil hevde at den faktiske interaksjonen mellom makedonere og albanere på et dypere nivå er sjeldnere, og deres tanker om hverandre er konstruert gjennom historier og fordommer de læres og lærer hverandre. De påstandene jeg her kommer med om makedonere og albaneres interaksjon og deling av område vil jeg gå nærmere innpå i kapittel fire, der jeg i tillegg vil se det opp mot konkrete eksempler i Tetovo.

Å bo og leve i et segregert samfunn impliserer ikke kun å skille seg fra andre, men også det å tilhøre. Gruppetilhørighet impliserer igjen en kategorisering og inndeling av mennesker. I mitt feltarbeid ble det mer og mer klart at det ble vanskelig å bevege seg mellom de etniske

gruppene utenfor NDC Skopjes prosjekt. Dette hang tett sammen med makedonernes behov for å kategorisere min tilhørighet, og vanskelig for å gjøre det om jeg valgte å bevege meg mellom albanske og makedonske steder. I et konfliktsamfunn er ens standpunkt betydningsfullt med tanke på hvordan man blir kategorisert, og i Tetovo ble jeg, i stor grad, kategorisert inn i makedonernes gruppe.

I "Introduction" i *Ethnic Groups and Boundaries* baserer Barth gruppekategorisering på faktorer som: "The identification of another person as a fellow member of an ethnic group implies a sharing of criteria for evaluation and judgement." (Barth 1969:15). Barth gikk bort fra å se på tilhørighet til gruppe basert på gruppens kulturelle innhold og heller se på gruppetilhørighet basert på hva som skapes i grensene mellom grupper. Felles kriterier for evaluering og dømming, er, ifølge Barth, blant flere viktige faktorer for å bli tilskrevet en gruppetilhørighet. Barth peker på flere faktorer for gruppekategorisering, men i dette avsnittet vil jeg ta for meg ett av kriteriene Barth lister opp.

Å dele kriterier for evaluering og dømming som en viktig faktor i gruppetilskrivelse vil jeg med utgangspunkt i mitt feltarbeid hevde er mer komplisert enn hva Barth la frem. Under mitt feltarbeid opplevde jeg ved flere anledninger hvordan kriteriene for felles evaluering og dømming var flytende og skiftende i henhold til situasjonen. I første omgang kunne det fremstå som om de felles kriterier for evaluering og dømming av den albanske gruppen var statisk og udiskuterbar, men det ble fort klart hvor kompleks dette bildet var. Makedonere som la ut hvor dårlig den muslimske troen var kunne rundt den muslimske høytiden baihram (ramadhan) ønske alle "god baihram" på Facebook. Det å være makedonsk skulle implisere at du så på de albanske som dårlige, samtidig som man kunne ha gode og nære albanske venner. Jeg kommer tilbake til det komplekse bildet av ulike grupperingen innenfor den makedonske og albanske gruppen, og hva som skapte folks tilskrivelse av en person til en gruppe og ikke. Jeg vil bare her gi en liten innblikk i det komplekse bilde når det gjaldt gruppeidentifikasjon, gruppedannelse og gruppeoppretholdelse i Makedonia.

Som utenforstående ble jeg ikke tilhørende noens etniske gruppe, og det var heller ikke forventet at jeg skulle dele alle deres kriterier for evaluering og dømming når det kom til albanerne. Ingen forventet at jeg skulle hate albanerne, imidlertid impliserte kategoriseringen av meg som en del av den makedonske gruppen at jeg, i det minste, *forsto* deres tanker om albanerne. De ønsket at jeg skulle se hva de så, og forstå verden slik de tolket sin verden.

Dette var den eneste måten, i deres øyne, at jeg kunne fortelle sannheten på da jeg kom tilbake til Norge; deres sannhet.

For å illustrere hvor komplisert et feltarbeid i en konfliktssamfunn kan virke vil jeg her vise til Jefferey Sluka som utførte et etnografisk feltarbeid i Belfast. Også hans feltarbeid tok for seg et splittet samfunn hvor etniske grupper er i konflikt, og han skrev: "whether or not you take sides, those actively involved in the situation are going to define whose side they think you are on. They will act toward you on the basis of this definition, regardless of your profession or neutrality." (Sluka 1995: 266). Situasjonen i Tetovo og Belfast kan sammenlignes på flere hold. Både konflikten i Belfast og i Tetovo dreier seg rundt to etniske grupper som er skilt ved religion og ved tilhørighet til nasjon. Hvor gruppene har både en frivillig og påtvunget segregering av område. Sluka viser til hvordan man i interaksjon med personer som lever i et samfunn med etnisk konflikt kan oppleve at personene kategoriserer deg inn i en gruppe, uten at du selv har valgt det. På lik måte opplevde jeg at mine venner i Tetovo kategoriserte meg inn i deres gruppe. De var av den oppfatning av at jeg forsto deres forestillinger om situasjonen i Tetovo, noe annet var utenkelig. Og til tider overførte de sine ideer til meg uten å gi meg en sjanse til å rette opp det de ytret.

En av disse gangene var i august. Det var lørdagskveld og min makedonske venn Toni og jeg satt på en av de makedonske restaurantene og diskuterte situasjonen i Makedonia. Jeg hadde til da fått en lengre tale om hvor vanskelig han følte albanerne var, til tross for at han støttet deres kamp for rettigheter og likheter. "Jeg vet at selv om du ikke vil innrømme det fordi du må være nøytral Ingvild, så kan jeg se det på deg at du ser problemene vi har her. Problemer som albanerne skaper" (Feldtlogbok, august 2012), sa Toni plutselig før han fortsatte å snakke uten å gi meg mulighet til å protestere. Jeg ble da ikke gitt mulighet til å motsi ordene han la i min munn, og selv om det føltes ubehagelig å ikke protestere var det også en god metode for å få frem deres tanker om albanerne. I slike samtaler kunne det komme frem andre sider rundt deres forhold til albanerne, og selv om jeg minnet de på at jeg brukte hva de sa til mitt feltarbeid og at jeg ikke støttet deres fordommer, så ble de mer åpne om disse tankene de gangene de snakket til meg som om jeg var på "deres lag".

Uten at det ble ytret høyt ble det forventet at jeg skulle velge mine venner, det vil si jeg måtte velge hvilken gruppe jeg skulle følge i Tetovo. Å følge både albanere og makedonere ved NDC Skopje og i Jegunovce var akseptert, men makedonerne var skeptiske til mitt vennskap med albanske utenfor prosjektet. På grunnlag av det materialet jeg til da hadde om albanerne i

Tetovo, mine albanske venners tidspress og flytting fra Tetovo, og makedonernes stadig økende skeptisisme om min relasjon med albanere fra Tetovo valgte jeg, fra april, å fokusere på den makedonske gruppen fremfor å bevege meg mellom den albanske og makedonske gruppen. Jeg hadde allerede en stor bunke materiale om de albanskes dagligliv i Tetovo, og kunne fortsette å innhente informasjon fra de albanske på NDC Skopje prosjektet eller møte mine albanske venner når de hadde tid og mulighet.

Nøytralitet

Sluka (1995) skrev om feltarbeid gjennomført av Frances Henry, hvor Henry utfører feltarbeid blant to grupper i konflikt. Henry fikk adgang til begge gruppene og som en løsning til nøytralitetsproblematikken valgte hun å uttrykke sympati for begge grupper da hun var blant dem. Hun gjemte sin nøytralitet, og skapte et bilde av at hun tok side i konflikten. Dette er en type metodikk man må ta stilling til når man har valgt å gjøre etnografisk forskning i et konfliktssammenheng, særlig om man har valgt å følge flere grupper.

Jeg valgte å være ærlig om at jeg ikke tok side i konflikten. Jeg lyttet, men forholdt meg nøytral til mine venners uttalelse om de andre fordi jeg ser på det som uetisk å skjule hvem man er som menneske. Menneskene jeg ble godt kjent med prøvde å overføre sine ideer på meg, men jeg ville aldri støtte deres oppfatninger om ”de dårlige albanerne, som var korrupte og ønsket å fordrive makedonerne” (feltdagbok 2012) eller ”de undertrykkende makedonerne, som ikke forsto at det var feil at albanerne måtte lære seg makedonsk” (feltdagbok 2012). I et feltarbeid skal man komme tett inn på de man har sett seg ut for å skrive om, og det å da legge det etiske prinsipp til side for å få mest mulig informasjon er ikke en metode jeg støtter. Som menneske støtter man gjerne begge sider ved ulike tider, men da må man være ærlig på det i alle sammenhenger og ikke bare enes for å enes. Skal etnografen gi sin støtte til begge sider, bør etnografen også være ærlig på at man uttrykker støtte for begge grupper.

Å forholde seg nøytralt er ikke det samme som å ikke inneha sympati for folks situasjon og ideer om de andre. Jeg uttrykte sympati for situasjonen, hendelser og frustrasjon blant både makedonerne og albanerne, men jeg kunne ikke uttrykke enighet. Det er forskjell på å enes om hvorfor en situasjon er som den er og sympatisere for hvordan situasjonen er. Som eksempel er det forskjell på å anerkjenne makedonernes tanke om dårlige albanerne, og det å anerkjenne en forståelse for makedonernes frustrasjon over situasjonen.

I Finn Sivert Nielsens metodebok *Nærmere kommer du ikke...* (1996) beskriver han et feltarbeid utført av Rosalie Wax og hennes vanskeligheter med nøytralitetsspørsmålet. Nielsen viser til vanskelighetene for en etnografers behov for å forholde seg nøytral, men samtidig tilhøre den gruppen hun studerer. Her viser han til Wax sine beskrivelser av feltarbeider i en konflikt, og hvordan feltarbeideren i kaoset av motstridende utsagn må manøvrere seg selv: ”være upartisk, men samtidig identifisere seg med de ulike gruppenes ”ståsted” ”. (Nielsen 1996: 66). I Wax sitt feltarbeid beskrives etnografens kamp hvor ens personlige behov i en konflikt kan føre til at man får lyst til å ”ta parti” i konflikten. For Wax, tolket jeg det som, hadde ikke hennes personlige involvering noe innvirkning på dataene fra feltarbeidet, men som etnograf skal man likevel være bevisst utfordringene med å tilhøre noens gruppe, men samtidig stå utenfor. Særlig, vil jeg hevde, i en konflikt hvor man gjennom hele feltarbeidet blir dratt mellom to eller flere ytterpunkt i konflikten.

Det lange tidsperspektivet hvor en antropolog er i felten kan lede til sterke bånd mellom etnografen og hennes informanter. Etnografen streber etter å komme nærmere de folkene hun setter seg som mål å skrive om. Hun vil ikke være en utenforstående som søker å forstå et samfunn fra utsiden, men hun går inn i samfunnet og ønsker å forstå det fra innsiden. Å forstå og erverve kunnskap om et samfunn fra innsiden og på flere nivåer. Når en etnograf setter seg inn i et samfunn ønsker hun å skape en relasjon til mennesker i det samfunnet. Enkelte gjør dette ved å leve som dem og samhandle med mennesker, men samtidig opprettholde den nødvendige distansen for å ikke gå ”native”.

Jeg ønsket å komme så nært makedonerne som jeg kunne, men på samme tid kunne jeg ikke dele deres syn om albanerne. Om jeg skulle forstå de ulike mekanismene i konflikten og relasjonen mellom gruppen måtte jeg også godta ubehaget med å høre på uttalelser som ”albanerne er fjellfolk” (feltdagbok 2012) hvor stygge de var og hvor onde de var. Til tross for at jeg hadde gode albanske venner, og et genuint ønske om et fredligere samfunn i Makedonia, hadde jeg samtidig et stort behov for å forstå hvordan de ser på hverandre for å forstå mer av konflikten. Jeg valgte så å lytte på dem da de sa ”en god albaner, er en død albaner” uten å protestere, men heller be de om å utdype slike uttalelser. For meg medførte dette til et kaos av dårlige følelser, men samtidig ga det meg tilgang til denne informasjonen.

Facebook

I Tetovo fikk jeg raskt albanske venner som viste meg rundt og tok meg med på utelivet i Tetovo. De tagget meg i innlegg på facebook, kommenterte og trykte på *like* om jeg la ut bilder. Gjennom prosjektet hadde jeg, til da, ikke sett noen problemer mellom albanere og makedoner, men med nye makedonske venner i Tetovo som ikke var en del av integrasjonsprosjektet begynte effekten av segregeringen å bli tydeligere. Da nettverket mitt utvidet seg i Tetovo så jeg, i større grad, hvor lite de stolte på hverandre, hvor lite de visste om hverandre og hvilke stereotypier de skapte om hverandre. Jeg ble møtt med en blanding av nysgjerrighet og skepsis fra makedonernes side da jeg fortalte at jeg hadde albanske venner. De ville vite hvilke albanske nattklubber jeg hadde vært på, om jeg kunne snakke albansk, og hva jeg mente om albanerne. Sistnevnte var spesielt i fokus, da makedonernes hat mot albanerne ofte kom frem i samtaler med mine nye venner. Da jeg fortalte jeg kun kjente gode albanere så de alvorlig på meg, og fortalte meg hvordan albanerne "virkelig" var.

En kveld da mine makedonske venner og jeg var på en makedonsk nattklubb i Tetovo snudde Nikola til meg og sa: "jeg tror du har 90% albanske venner" (Feltdagbok, april 2012). Jeg så opp på han, overrasket og repliserte: "hvorfor tror du det? Fordi et par albanere har likt min status på Facebook i dag?" (Feltdagbok, april 2012). Nikola så tilbake på meg, flirte og bekreftet min mistanke om at han hadde sett statusoppdateringen min på Facebook.

Facebook har blitt et tema for diskusjon når det kommer til informanternes anonymitet. I disse dager er ikke Facebook kun en av mange sider på internett, men er et såpass naturlig kommunikasjonsside at det å ikke ha Facebook blir sett på som unormalt. Blant veldig mange, særlig unge i dag, kan Facebook være et viktig verktøy i deres hverdag, både for å følge andres aktiviteter, aktiviteter i sitt nærmiljø og for å eksponere seg selv. Facebook er med andre ord et sted for å se og bli sett. Å gjennomføre feltarbeid kan føre til situasjoner hvor man må navigere i moralske dilemma man ikke hadde forutsett på forhånd. I mitt tilfelle gikk det moralske dilemma på hvordan bevare mine albanske og makedonske venners anonymitet med Facebook.

På grunn av den skepsis jeg ble møtt med om jeg ikke la til folk på Facebook var det ikke ønskelig å ikke bruke det. Facebook kan bli brukt for å bli kjent med folk og skape en nærere relasjon med de, men det vil på samme tid implisere at andre kan se hvem man blir kjent med og skaper relasjoner med. Lite er hemmelig på Facebook, og slik mine makedonske venner

raskt kunne finne ut hvor mange albanske venner jeg hadde ved hjelp av Facebook, kunne andre finne ut hvilke makedonere jeg kjente.

Det var umulig å skjule hvem jeg hadde kontakt med, og løsningen ble da å skjule de i mengden. Jeg godtok alle som la meg til og skrev og ble skrevet til av flere enn de jeg bruker i avhandlingen. Slik sørget jeg for at det ikke var de som var mest synlig på min Facebook som nødvendigvis var de jeg brukte mest i avhandlingen, og anonymiteten til de jeg siterer i avhandlingen ble skjult ved å la alle jeg var i kontakt med eksponere seg selv på min side.

Skape felles referanser

Tetovo er en rolig by hvor man i første omgang ikke merker konflikten. Alle sitter samlet med venner utenfor butikker og hjem, har rolige samtaler på grønnsaksmarkedet, går i kirken, hjelper naboer, og steker mat i bakgården. På sommerkveldene samler unge seg i parker, spiller gitar og er sosiale. En rolig, normal hverdag med mye humor og glede, hvor problemer dreier seg om kjæresten, eksamener og hva man skal ha på seg på byen, men det er samtidig en by preget av konflikt og tidvis voldelige sammenstøt.

En lørdagskveld etter nattklubben hadde stengt dro jeg og noen venner til deres øvingslokale. I en 4- 5 kvm kjellerbod med veggene dekket av plakater av gamle rockehelter og det tidligere makedonske flagget i taket, prøvde vi å få plass til seks personer og et trommesett. Alle snakket engelsk, vi lo og hygget oss. Plutselig begynte en å spøke om Breivik, han så på meg med et stort smil og sa: ”det var bra det Breivik gjorde, drepte alle de muslimene”. Jeg gikk fra å være smilende til å bli sint, og repliserte: ”han er en masseorder som drepte norske barn på en sommerleir, uskyldige barn”. Det ble helt stille i øvingslokale, om fem kvm på seks mann og et trommesett ikke hadde vært trangt nok fra før, ble det med ett enda trangere. Ingen sa noe, alle så ned. En av mine gode venner var der, vi hadde snakket mye om Utøya, og nå tok han ordet. På makedonsk begynte han å fortelle hva som hadde skjedd på Utøya, sannheten om hva Breivik hadde gjort, og hvorfor jeg ble så sint. Jeg kunne forstå det meste selv om det ble sakt på makedonsk. Han som hadde uttalt seg om Breivik tok ordet, og med rolig stemme sa han: ”men da forstår du. Breivik er for deg, som shiptari (albanske) er for oss. En forræder som snudde seg mot sine egne. Shiptari snudde seg mot oss og angrep oss helt plutselig. Nå vil de til og med ha militærpensjon for det. Det er som om Breivik skulle kreve å få penger for at han ble skadet da han drepte alle de uskyldige”. Jeg protesterte, men hadde ikke ork til en diskusjon, jeg var dessuten nysgjerrig på å forstå hvordan de klarte å trekke

paralleller mellom en masse-morder og et væpnet opprør. Fra og med da brukte de Breivik for å få meg til å forstå hvilket svik de følte albanerne hadde utført, og hvilke følelser de hadde for albanerne.

Jeg hadde vanskeligheter med at Breivik skulle være vår felles erfaringsgrunnlag. Fordi at jeg som etnograf ønsket å forstå mer av hvorfor de så på albanerne med slikt hat, men som menneske som ønsker å kjempe for forsoning, og vanskelighetene med å høre slike utsagn, begynte jeg å stille kritiske spørsmål om denne parallellen. Imidlertid var det tøft å skulle bruke Breivik for å snakke om menneskers følelser rundt konflikten, og jeg ønsket vi hadde andre knagger som mine venner kunne bruke for å gi sine forklaringer på situasjonen. Dette løste seg, selv om det kanskje ikke løste seg på den beste måten.

En høstkveld noen uker senere var jeg på butikken for å handle mat, klokken var rundt halv sju og det var allerede helt mørkt. Jeg hadde valget mellom å gå hjem gjennom grønnsaksmarkedet, som var stengt for kvelden og nå var et mørkt og ensomt lagerområde, eller på fortauet som ikke hadde gatelys, og hvor mange ungdommer ventet på bussen. Jeg tok ikke sjansen på å gå alene gjennom det mørke og lukkede grønnsaksmarkedet, og ville heller bruke litt ekstra tid på å komme meg forbi alle menneskene på fortauet. Jeg banet meg frem da det plutselig ble god plass rundt meg. Jeg rakk ikke å stusse over dette før jeg oppdaget at jeg hadde gått midt i en avventende slåsskamp. På korte sekunder var det kaos rundt meg, ungdommer sparket, slo, brølte og sprang. Jeg snudde meg rundt for å komme meg ut da en tok tak i meg for å bruke meg som skjold. At en fremmed, voksen kvinne plutselig var midt dem var ikke til hinder, og jeg fikk et kraftig spark på låret. Jeg forsvarte meg mot knyttnever som slo mot meg, og dyttet vekk ungdommene for å komme meg i sikkerhet. Det mørke lagerområdet virket med ett som et bedre alternativ, og jeg gikk hjem i mørket. Senere på kvelden kom venner på besøk, og jeg fortalte hva som hadde skjedd. Det ble noe vi kunne snakke om, og fra da kunne jeg referere til det å bli angrepet på gaten fremfor Breivik.

Denne, og andre episoder som jeg kommer til å fortelle mer om senere, ble vår nye inngangsport til å snakke om vold i samfunnet. Jeg hadde ikke aktivt gått inn for å skape disse inngangsportene og jeg hadde heller ikke ønsket at Breivik, skyteepisoden (som jeg kommer tilbake til) og slåsskampen skulle være det, men det skapte likevel en felles plattform for forståelse blant mine venner og meg. En plattform som var viktig for å kunne få høre de personlige historiene som igjen ga meg mye kunnskap om hvordan det var å leve i et samfunn med vold, konflikt og segregering.

Kapittel 3: Gruppedannelse og stereotyper

Denne avhandling har sitt utgangspunkt i studie av identitet, etnisitet og gruppedannelse. Jeg vil i dette kapittelet gi en kort innføring i mitt teoretiske utgangspunkt når det gjelder disse begrepene, verktøyene i studiet av sosial interaksjon som identitet, etnisitet og gruppedannelse kan være. Grunnlaget for denne teksten er basert på en forståelse av Barths teori om etnisitet som tar utgangspunkt i hvordan etniske grupper skapes og opprettholdes i interaksjon med andre, hvordan etniske grupper ikke er statiske og dermed ikke kan forstås på grunnlag av deres felles kultur alene, men må sees i lys av de mekanismer som oppstår i grensesetting (Barth 1969, Baumann 1996, Eidheim 1969, Eriksen 1994, 2000, 2001). Etnisitet som begrep vil i denne teksten bli brukt som et analytisk verktøy for å forstå gruppedynamikk sett opp mot konflikt, identitet og samhandling mellom og blant albanerne og makedonere.

Etnisitet som analytisk verktøy

Begreper i denne teksten vil bli brukt i teoretisk analyse av dagliglivet i Makedonia, og er ikke nødvendigvis definerte, fysiske eller konkrete elementer i samfunnet. Kultur, etnisitet, nasjonalisme er ikke reelle ting, men abstrakte oppfatninger og analyseverktøy (Barth 1969, Baumann 1996, Eidheim 1969, Eriksen 1994, 2000, 2001). Selv om jeg ikke oppfatter etnisitet, kultur og nasjonalisme som konkrete elementer i samfunnet betyr ikke det at jeg ser bort fra de konkrete uttrykkene disse skaper. Kulturelle uttrykk og symboler er hvordan individer gjør etnisitet, kultur og nasjonalisme personlig. Etnisitet kan også sees på som personlig identitet som blir kollektivt ratifisert og allment uttrykt (Geertz 1973). Med dette vil jeg påpeke at i tillegg til å forstå samfunnet gjennom det analytiske verktøyet som begrepet etnisitet gir, vil jeg se på og søke å forstå gruppedynamikk gjennom de fysiske og konkrete uttrykkene som oppstår.

Begreper og deres uttrykksformer bruker jeg som analyseverktøy for å skape en større forståelse av relasjonen innad i den makedonske gruppen jeg fulgte og deres relasjon til albanerne. Konflikten i Makedonia er såpass kompleks at den ikke kun kan forstås gjennom mikroperspektivet som omhandler dagliglivet i Tetovo, men må også forstås gjennom regjeringens tilsynelatende nasjonalistiske politikk. Nøkkelbegreper jeg har brukt for å forstå disse mekanismene er etnisitet, identitet og gruppedannelse, segregering og integrering og

etnisk konflikt. Begreper som nasjonalisme, symbolforståelse og organisert makt er et viktig bakteppe for avhandlingen, og i sammenheng med materialet. Det teoretiske rammeverket for nevnte begreper gjennomgår jeg i dette kapitlet, og vil senere bruke det for å gi en forståelse av samfunnsstrukturen, situasjonen og hendelser i Makedonia. Min tilnærming til forskning rundt situasjonen i Makedonia er basert på betydningen av etnisitet i skapelse og opprettholdelse av identitet og tilhøring til grupper og personer.

Fokus på etnisitet har vært en tradisjon innen sosialantropologien i lang tid, særlig blant Chicagoskolen og Manchesterskolen, hvor antropologer fra begge hold i større grad mente at enkeltmenneskers etnisitet kunne endres eller forsvinne i møte med folk med annen etnisitet. J. Clyde Mitchell, fra forskergruppen som ble kjent som Manchesterskolen, kom derimot med en analyse av etnisitet som gikk bort fra sine forskerkollegers syn på etnisitet som endrende i møte med andre, og flyttet fokuset nærmere etniske gruppes opprettholdelse i møte med andre. I 1969, på samme tid som Manchesterskolen var opprettet, kom Barth med sin bok *Ethnic Groups and Boundaries* som fikk stor betydning for senere studier av etnisitet da Barth flyttet fokuset fra at etnisitet skyldes kulturforskjeller til fokus på grensen mellom to eller flere grupper. Hvordan etniske grenser opprettholdes til tross for kontakt og flyt av både varer, informasjon og mennesker på tvers av grensene. Mitchell og Barths teorier om etnisitet ligger nærmere dagens forskning av sosial interaksjon og etnisitet: "For det første kan den etniske 'vi- følelsen' være konstant selv om den får stadig nye uttrykk, for det andre er ikke etnisitet et resultat av isolasjon, men av kontakt (...)" (Eriksen 2000: 246).

Medlemmer av grupper definerer seg selv og andre, og gir egen og hverandre signifikans i dette møtet. Underforstått vil dette si at et ensidig fokus på markører av gruppers felles kultur ikke er tilstrekkelig da markørene kan sees på som "An implication or result, rather than a primary and definitional characteristic of ethnic group organization" (Barth 1969:11). Ved å utvide fokuset kan man forstå sosial organisering og konstruksjon ved hjelp av grensemekanismer. Grenser er sosialt konstruert, de manipuleres og re-evalueres i forhold til konteksten (Baumann 1996) og skaper grunnlag for statustilskrivelse med den konsekvens at interetniske relasjoner er organisert med referanse til nevnte statuser (Eidheim 1969). Det gjør det nødvendig å se på etnisk gruppe som en form for sosial organisasjon og ikke som en persons eller gruppes egenskap.

Med utgangspunkt i nevnte teoretikere hevder jeg her at etnisk distinksjon handler om hvordan grenser opprettholdes på tross av gruppers mobilitet og deres utveksling og kontakt

med andre grupper. Etnisk distinksjon avhenger ikke av en mangel på sosial interaksjon og aksept, det skapes gjennom interetnisk kontakt og gjensidig avhengighet (Barth 1969: 10). Det er nettopp dynamikken mellom to grupper, det som skapes eller opprettholdes i møte mellom dem, og ikke en gruppes kulturelle innhold, som er denne tekstens tilnærming til situasjonen i Makedonia. Å velge å fokusere på mellometniske faktorer og grensesetting kommer av en forståelse av makedonernes og albanernes samhandling med hverandre. Både felles faktorer innad i gruppene og ulike faktorer mellom gruppene var mekanismer som så ut til å påvirke handling og tolkning av hverandre.

Identitet og gruppedannelse i lys av etnisitet

Grupper dannes og opprettholdes i en sosial kontekst. I møte med andre, skjer det en utvelgelse mellom hva som skiller individer tilhørende en gruppe og individer fra annen gruppe. Denne klassifikasjonen er ikke et statisk forhold, det er et dynamisk forhold mellom to komplementære aspekter av sosial prosess (identifikasjon) og dets produkt (identitet) (Jenkins 2002:118). En dynamisk prosess hvor individer, tanker og materiale er i en evigvarende runddans med og mot hverandre. Jeg retter fokuset mot hvordan elementer (i et gruppefelleskap) legger til rette for integrering blant medlemmer av gruppen og kan føre til segregering utad. Og hvordan medlemmenes integrering skaper identitet til deres felles prosjekt og til hverandre, men kan skape sterke skiller mot ikke- medlemmer. Hva som skaper fellesskap, eller skille, er essensielt i analyse av gruppedannelse, aspekter som medlemmer av en gruppe legger vekt på fremfor andre, den 'kulturen' de tilsynelatende skal dele (Baumann 1996). Det skapes identitet til elementer som gruppemedlemmer har til felles, fremfor hva som er ulikt mellom medlemmene, og gir kulturell organisering av sosial likhet og ulikhet (Jenkins 2002). Kulturell identitet er ikke kun en tenkt idé eller et analytisk verktøy, men folk bruker og uttrykker sin kulturelle identitet i sitt dagligliv.

Barths legger frem tre steg i analyse av dannelse av etnisk gruppe: 1) "Vi må observere kulturvariasjonen i den mangfoldige befolkningen som helhet." (Barth 1994:179). Kulturelle realiteter blir produsert i en sosiohistorisk kontekst (Friedman 1992) og vi må se på de ulike kulturvariasjonene i et samfunn for å forstå hvordan grupper dannes og/ eller opprettholdes. 2) "Vi må identifisere prosessene som skaper og reproducerer diskontinuiteter i denne variasjonen, og hva som gjør dem synlige og bevisste for folk." (Barth 1994:179). Viktige elementer, gjerne kulturell arv, blir tatt frem for å skape en relasjon til hverandre i en gruppe og disse elementene blir på samme tid brukt for å distingvere grupper fra hverandre.

Elementer som mobiliserer etnisitet for å skape strukturert system av ulikhet mellom og blant etniske kategorier (Rothschild 1981). Og 3) "(...) vi må undersøke hvordan folk betoner dem og bruker dem som grunnlag for etniske distinksjoner og fellesskap." (Barth 1994:179). Konstruksjon av identitet og fellesskap til individer og grupper må utforskes både gjennom relasjonen til andre og individets erfaringsbakgrunn. Identitet, og her under også etnisk identitet, handler både om selvtilskrivelse av ens identitet, men også en tilskrivelse av andre. Med andre ord, må etnisitet analyseres som en hermeneutisk sirkel hvor mennesker, miljøet og individet må forstås i en sammenheng og samtidig studeres hver for seg. De spiller på hverandre og på seg selv.

I sin argumentasjon om etniske gruppers stabilitet hvor individer er bevegelige, viser Barth til hvordan identitet er noe et individ kan adoptere. Individer velger sin etniske identitet basert på hva som er tilgjengelig (Barth 1969). I denne sammenhengen er det særdeles viktig å se hvilke identiteter som står tilgjengelig for en person. Jeg vil argumentere for at identitet som interesse, klasse og arbeid er enklere å manipulere, endre eller ta til seg, og at det er vanskeligere å endre sin etniske identitet.

Med tanke på hvordan identitet både er selvtilskrivelse og tilskrivelse vil jeg hevde at en identitet som etnisk identitet er i forhold til andre identiteter (som for eksempel politiske grupper) i større grad knyttet til tilskrivelse (Eriksen 2001). Jeg går her litt bort fra Barths mulighet for å velge etnisk identitet basert på hva som er tilgjengelig, og vil hevde at individet ikke har like store muligheter til å selv velge hvilken etnisk identitet en ønsker. Jeg mener individets valg av etnisitet er like avhengig av andres tilskrivelse, om ikke mer, enn selvtilskrivelse. Etnisitet er tilknyttet en identitet man er født inn i og er dermed vanskeligere å endre og få aksept for å endre, men mulighetene til endring er ulikt fra sted til sted. I enkelte områder med etnisk konflikt kan konflikten og motstanden mellom to eller flere grupper gi mindre mulighet for å "bytte" etnisk identitet. Etnisitet kan bli noe man ikke kan forhandle om (Jenkins 2002), særlig i samfunn hvor segregering er basert på konflikt og frykt kan det skapes en større terskel for å forlate sin gruppe og gå over til en annen. "In societies that have become deeply divided and in which groups have come to fear one another, the options of leaving one's own group are limited, either because the social solidarity costs are so high or there simply are not other groups readily available to which one can switch." (Smithey 2009:88). Terskelen for å endre identitet er sterkt knyttet opp mot hva en definerer seg selv som og hvordan man blir definert av andre. Identitet, som nevnt tidligere, er bygd opp i

interaksjon og møte med andre. Som nevnt tidligere er ikke kulturell identitet kun tenkt, men også hvordan folk bruker og uttrykker sin kulturelle identitet er essensielt i folks dagligliv.

Etniske grupper, være seg minoritet eller majoritet, skiller seg fra annen gruppedannelse da gruppeidentiteten og grensen ut mot andre områder ser ut til å være mer statisk. Eksempler på annen gruppedannelse basert på identitet kan være yrkesgrupper, identitet knyttet til musikkstil, politisk standpunkt og lignende. Det som skiller medlemskap i sistnevnte grupper og etnisk gruppe er større mulighet for individer til å gå inn i og bli et akseptert medlem av gruppen. Å bli identifisert som medlem av en gruppe er på mange måter avhengig av anerkjennelse fra medlemmer av nevnte gruppe, og individet søker både en følelse av å tilhøre og andres anerkjennelse av ens tilhørighet. Selve kjernen av sosial identifikasjon er medlemskap, det å tilhøre, ikke kun som medlemmer tilfeldigvis satt sammen i forening, men en felles følelse av tilhørighet som resultat av deltagelse i en felles symbolsk verden (Jenkins 2002). En felles følelse av tilhørighet ser man her er grunnleggende for gruppemedlemskap. Enkelte identitetsgrupper, som for eksempel rockere er det mulig for et individ å gå inn ved å lære å bruke viktige symbolmarkører for rockere. Tilhøring til etnisk gruppe er imidlertid tett knyttet opp mot hvilken gruppe man er født inn i, og som nevnt tidligere kan andres tilskrivelse av deg inn i annen etnisk gruppe enn den du er født inn i være vanskeligere enn tilskrivelse inn i identitetsgruppe som rocker eller politiker. "(...) medlemskap i en etnisk gruppe beror på både tilskrivelse og selv-tilskrivelse: det må være en identitet som andre erkjenner og forholder seg til, og som medlemmene selv opplever som forpliktende." (Barth 1994:174). Etnisk medlemskap er både noe én tilskriver seg selv, som man tar til seg og bærer bevisst eller ubevisst, men på samme tid er det etniske medlemskapet noe andre har tilskrevet deg. En identitet gitt deg av andre som du forventer å posisjonere deg ut ifra.

Etnisk gruppe er ikke en homogen gruppe som handler, tolker og interagerer på lik linje, men en gruppe bygget opp av individer med lik erfaringsbakgrunn. Med dette hevder jeg ikke at felleskap eller likhet innad i grupper er ikke-eksisterende. Det er helt klart en vi-identitet som baserer seg på ulike fellestrekk i etniske grupper, være seg religion, levested, normer og regler etc. som spiller inn på hvordan individet velger å handle. Likheter og ulikheter blant mennesker er grunnsteinen for sosial identitet (Jenkins 2002:117). Det er hva som skiller oss og hva som forener oss som bestemmer hvordan vi oppfatter og handler med andre, og hvordan vi oppfatter oss selv. Likheter og ulikheter gir oss en pekepinn på hvordan vi kan forvente at andre handler og hvilken reaksjon vi venter selv å ta. "They are the latitude and longitude that provides us with a functioning, if somewhat imprecise, orientation to the social

environment that we must daily navigate.” (Jenkins, 2002:117). Mennesket posisjonerer seg og orienterer seg basert på hvordan én forventer at andre handler og hvordan én forventer at andre forventer at én skal handle. Et individs handling er basert på erfaringer, men de erfaringene er anskaffet i samhandling med andre. I denne samhandlingen skapes individets identitet, både basert på individets personlige egenskaper og individets relasjon og erfaring med andre. Identitet er både selvtilskrivelse og tilskrivelse.

I lys av dette vil jeg argumentere for at samfunn må forstås gjennom ulike typer av identitet og gruppedannelse, og ikke kun etnisitet og etnisk gruppe. De ulike identiteter en person kan bære, eller bli satt i, spiller en stor rolle for personens handling og tankemønster. Etnisk identitet er sjelden tilknyttet alle sosiale identiteter i et samfunn (Despres 1975), og dens validitet kan variere fra situasjon til situasjon, etnisk identitet er kontekststøttet. Eksempelvis vil ikke en makedoner handle kun på bakgrunn av sin etniske identitet i relasjon og opposisjon til albanere, hans eller hennes handlingsmønster vil også basere seg på kjønn, alder, interesse, familie, økonomi etc. Despres skriver videre: ”Individuals need not play ethnic roles all of the time in order that poly –ethnic systems persist.” (Despres 1975:193). Med andre ord vil etniske grupper i interaksjon opprettholdes til tross for at personer handler på grunnlag av andre identiteter den personen har. En rocker kan være i band med noen fra annen etnisk gruppe, de kan ha en sterkt gruppetilhørighet seg i mellom som rockere og ikke spille eller være bevisst på sin etnisitet i samhandling med hverandre, men deres etnisitet vil likevel være en del av dem. Bevisstheten om at etnisitet er en av mange former av tilskrivelse og selvtilskrivelse viser tilbake til hvordan jeg velger å bruke etnisitet som et verktøy for analyse, og ikke ser på begrepet som en ensidig statisk identitet som determinerer en persons handlingsmønster. Jeg valgte å bruke etnisitet som hovedverktøy for å forstå det samfunnet jeg forsket på, men var samtidig bevisst på at personer og samfunnet måtte forstås på et mangfoldig grunnlag.

Klassifiseringsgrupper

Til nå har fokuset vært på hvordan etniske grupper skaper grenser seg imellom (Barth 1969, Baumann 1996, Eidheim 1969, Eriksen 1994, 2000, 2001), men jeg ønsker å rette fokus mot hvordan grensen mot en annen etnisk gruppe varierer, hvordan grenser mellom etniske grupper ikke kun handler om ”oss” mot ”dem”, men at dette bildet er mye mer komplekst, og må også forstås for den kompleksiteten det er.

Det segregerte miljøet i Makedonia handler ikke kun om etniske grupper mot hverandre, det handler om hvordan man skaper ulike grenser mot ”de andre” basert på hvilken kategori ”de andre” blir stilt i. Som nevnt tidligere i dette kapittelet, når en gruppe møter en annen gruppe vil det skje en utvelgelse mellom hva som skiller individer tilhørende en gruppe fra individer tilhørende en annen gruppe, men man skiller ikke kun mellom makedoner og albaner man skiller også ulike makedonere og albanere inn i ulike kategorier. Det finnes muslimske makedonere og ortodokse albanere, det finnes albanere som kulturelt, språkmessig, utseendemessig, og atferdsmessig kategoriseres som makedonsk av makedonere, men som selv vil kategorisere seg som albansk. I det ene øyeblikket er alle muslimer onde, og i det neste finner man ut at vedkommende som nærer et sterkt hat mot muslimer har nære slektninger og venner som er muslimer. Barth (1969) var med på å flytte forskning på etnisk gruppe fra å se på dens kulturelle innhold, til grensen mellom etniske grupper, og med det kan man forklare hvorfor det kan være kulturelle ulikheter innenfor en etnisk gruppe. De kulturelle forskjellene kan være minimale samtidig som de etniske forskjellene opprettholdes (Eidheim 1969). Likevel vil jeg hevde at grensene mellom etniske grupper også må studeres ved å se på hvilke kulturelle ulikheter og likheter som gjøres signifikant i ulike situasjoner, og hvorfor de gjøres signifikant i en situasjon og ikke i andre situasjoner. Som både Barth og Eidheim la vekt på, er det viktig å studere de sosiale prosessene som bidrar til å opprettholde de etniske gruppene (Eidheim 1969, Barth 1969, 1994), og sosiale prosessers opprettholdelse av grupper får ulike konsekvenser avhengig av konteksten, til og med innenfor samme område eller tidsperiode. I Makedonia opplevde jeg å høre at alle albanere er muslimer og onde i det ene øyeblikket, og i neste øyeblikk var islam en akseptert religion og albanere en del av folket. Makedonere var undertrykkere som krevde at albanere lærte seg makedonsk i det ene øyeblikket, og i neste øyeblikk ville de samme albanerne snakke nedsettende om andre albanere som ikke lærte seg makedonsk. Hovedskillet gikk mellom etnisk albansk og etnisk makedonsk, men også disse gruppene ble gjenstand for kategorisering, og viktigheten av grensene mellom ”oss” og ”dem” varierte på grunnlag av hvilken klassifiseringsgruppe av de albanske eller makedonske man forholdt seg til.

Under feltarbeidet ble det etter hvert klart for meg at også albanerne ble delt inn i grupper. Klassifiseringen handlet i første omgang om å tilhøre eller å ikke tilhøre Makedonia, men i underkategorien ikke- tilhørende forsto jeg at de også skilte mellom Kosovo-albanerne som kom som følge av krigen i Kosovo i 1998 - 1999 og de albanerne som hadde bodde her tidligere. ”God albaner” eller *albanski* var de albanerne som assimilerte seg, snakket makedonsk og på mange måter var ”makedonsk”, mens ”dårlig albaner” eller *shiptari* var de

som krevde å snakke albansk i de fleste sammenhenger, dro frem det albanske som bedre enn det makedonske og/ eller som bodde i rene albanske nabolag. Begrepene *shiptari* og *albanski* uttrykte et skille mellom albanere, hvor *shiptari* er et meget nedsettende ord om albanere og *albanski* er albaner på makedonsk.

Når jeg bruker begrepet assimilert albaner fremfor en integrert albaner så er dette bevisst. De kravene satt av makedonere om hvordan man skal oppføre seg, snakke og tenke for å være en ”god albaner” fant jeg ut var basert på hvor ”makedonsk” albaneren oppførte seg. En albaner som snakket godt makedonsk, ikke hadde et albansk utseende, gjerne fremmet den makedonske kulturen i like stor grad (eller helst mer) enn den albanske og ikke snakket høyt om at albanerne burde få flere rettigheter, ble kategorisert som en god albaner. Grunnet til at jeg her bruker uttrykket assimilert fremfor integrert var at det å være en god albaner i mange sammenhenger var å sette det makedonske som viktigere enn annen etnisitet, til tross for egen etnisitet. Man kunne gjerne være muslimsk, holde på albanske skikker og ha undervisning på albansk, men man skulle samtidig være klar på at man bodde i Makedonia og at det makedonske var førende i dette landet. Stereotyper og sterkt hat rettet mot albanerne hørte jeg ofte, men om man spurte om alle albanere er onde benektet de dette. De fortalte at de ikke hadde noe problem med albanere som bodde her før krigen, og de hadde til og med albanske venner da de vokste opp. Viten om alle de ulike kategoriene av å være albansk i Makedonia førte meg til videre forskning på dette feltet for å lære om makedonernes klassifikasjonssystem og hvordan dette som tilsynelatende fremsto som rigid ble mer og mer flytende jo mer jeg lærte om det.

Her gir jeg en oversikt over det klassifikasjonssystemet jeg oppdaget under mitt feltarbeid. Den viktigste kategoriseringen i Makedonia var mellom albanere og makedoner, men albanerne var i tillegg kategorisert inn i undergrupper. Det var i hovedsak to undergrupper, til tross for at grensene mellom disse ikke var statiske var det lettere å følge og forstå makedonernes stigmatisering av enkeltmennesker om man tok utgangspunkt i disse to undergruppene. Følgende undergrupper er dermed ikke mine ord eller tanker om albanerne, men basert på den kunnskap jeg opparbeidet meg om makedonernes syn på denne gruppen under mitt feltarbeid i Makedonia.

Albanski: er ”de gode, de snille”. De som bodde her før 2001, og som ikke deltok i det væpna opprøret. Disse får støtte fra makedonerne om retten på undervisning på albansk, og ta vare på sin albanske kultur. De snakker i tillegg godt makedonsk, og lever etter

makedonske standard. Med andre ord, de er assimilerte albanere som sees på som det makedonske folk.

Shiptari: er ”de onde, de dårlige”. Disse albanerne er som regel kosovo-albanere, eller det forventes at de er fra Kosovo. De var aktive deltagere under det væpnede opprøret i 2001, eller støttet det. De ønsker å innlemme Makedonia i Stor-Albania. De ønsker ikke å snakke makedonsk, og vil bare forholde seg til albanske om de er i situasjoner som for eksempel på butikk hvor det både er makedonsk og albansk personell.

Det klassifikasjonssystemet som jeg har illustrert er en forenkling av makedonernes klassifikasjonssystem av albanerne. Jeg fremstiller det såpass forenklet her for at leseren skal ha en forståelse for hvordan klassifisering ikke kun går på ”vi” og ”de andre”, men at også disse blir skilt i egne underkategorier. Som tidligere nevnt er det ikke alle grupper av albanere som får de samme stereotypiske fordommene rettet mot seg, men en generell sosial stigmatisering mot den albanske folkegruppen finnes uavhengig av underkategoriseringen.

Tilhøring

Klassifiseringen i Makedonia må også sees som tilhøringsmekanismer, hvordan konflikten om et område eller land i stor grad dreier seg om hvem som har rett til å oppholde seg der, hvem som har rett til å kalle det sitt land. I Makedonia gikk mye av konflikten ut på albanernes krav om å få være innbyggere på lik linje med makedonere, og samtidig ta vare på det albanske, mot makedonerne som så på albanerne som tilhørende Kosovo og Albania og fryktet at Vest-Makedonia skulle bli en del av et Stor-Albania. I Tetovo ble jeg bevisst et enda mer komplekst bilde av konflikten rundt Vest-Makedonia og hvem som tilhørte der eller ikke. Jeg har allerede tatt for meg distinksjonen mellom *albanski* og *shiptari*, og vil nå gi et rikere bilde av hvordan makedonerne så på albanerne, hvordan de mente albanerne så på dem og området, og hvordan albanere så på det å leve sammen. Jeg starter med en hendelse fra min leilighet i Tetovo, september 2012.

Under feltarbeidet tok jeg språkklasser i makedonsk, og mine venner i Tetovo var ivrige på å høre meg snakke makedonsk. En dag i september satt jeg med Nikola, en makedonsk mann i tyveårene, mens jeg repeterte de makedonske navnene på det han tegnet. ”Du snakker makedonsk som en albaner”, sa han plutselig. Jeg så tilbake, forvirret og repliserte: ”jeg snakker makedonsk som en utlending”, Nikola smilte og ga meg et blick som tydet på at jeg

burde ha forstått hva han mente: "ja, akkurat, albanere er jo utlendinger" svarte han så (feltdagbok 2012).

Denne hendelsen var med på å danne det bildet jeg fikk av konflikten, og min forståelse av at konflikten ikke kun gikk på vanskeligheter med tanke på krigen, ønske om hevn, følelse av bedrag fra den albanske befolkningen eller redsel for ny krig. Makedonernes gruppedynamikk for å opprettholde den indre gruppen og for å skape en grense mot "de andre" gikk også ut på å se på "de andre" som ikke-tilhørende Makedonia. Som om makedonerne var de eneste med rett til landet, og at albanerne, som (i følge makedonerne) selv valgte å ha et så sterkt bånd til Albania, var her nærmest på besøk. Albanerne hadde allerede et hjemland, Albania, mente makedonerne, og de kunne når som helst kunne flytte tilbake til sitt eget land. Dette til tross for at albanere har bodd i dette området siden 1600-tallet. Denne type mekanisme, det med å se på andre enn sine egne, som ikke-tilhørende, er en type mekanisme som ikke er ukjent for store deler av Balkan, tidligere Sovjet eller andre områder med flere etniske grupper. Dimitrijevic skriver om dette fenomenet i Sovjet: "People who were ethnically different were generally, and with few exceptions, treated as 'historical guest' with ethnical links to other countries, their kin-states whose protection they could enjoy, and to which in the worst-case scenario they could return." (Dimitrijevic 2012: 20). Albanerne har et sterkt bånd til Albania, og til albanere i Kosovo. De deler språk, historie, kulturarv og religion med den albanske folkegruppen i Albania og Kosovo og distanserte seg på denne måten fra makedonerne og det makedonerne så på som nødvendig for å føle tilhørighet til Makedonia. De albanske som ikke tok til seg de kulturelle aspektene som krevdes for å bli oppfattet som et fullverdig medlem av nasjonen ble av flere makedonere ikke regnet som en del av det makedonske folk. De kulturelle symbolene som synliggjorde at en tilhørte Makedonia (i følge makedonerne), var det makedonske språk som førstespråk, det makedonske flagget i gatene, makedonske sanger som velkomstsang første skoledag, navn på offentlige bygg på makedonsk og å fremme makedonske elementer i alle offentlige sammenhenger. Å holde på det albanske ble sett på som en rettighet også de makedonske kunne enes om, men det var annenrangs og burde ikke gå på bekostning av å lære seg makedonsk språk eller fremme de makedonske symbolene som førende for landet. Å kunne se på albanerne som ikke-tilhørende innebar en kategorisering og en stereotypifisering av den albanske gruppen. Albanerne ble tilskrevet egenskaper som ikke var forenlig med det som ble sett på som makedonsk. Det stigma albanerne ble påført førte til ulike former for rettferdiggjøring av skillet mellom "oss" og "dem". Derfor, for å forstå den makedonske gruppens syn på albanerne blir det nødvendig å se de etniske gruppen i lys av de mekanismer som oppstår i grensesetting.

Kapittel 4: Etnisk konflikt

Hva er etnisk konflikt? Hvordan manifesterer etnisk konflikt seg i Tetovo og Jegunovce? Hvilke konsekvenser har konflikten fått for Tetovo? Og hvordan har integreringsarbeid innvirket på konflikten i Jegunovce?

Disse spørsmålene var utgangspunktet for studiet av etnisk konflikt i vest- Makedonia. For å besvare disse vil jeg ta utgangspunkt i ulike teoretikere på dette feltet, og samtidig se dette opp mot min empiri fra feltarbeidet. Karl Cordell & Stefan Wolf sin artikkelsamling *Routledge Handbook of Ethnic conflict* (2010) som gjennom teori- og empiribaserte tekster gir et bredt perspektiv på etnisk konflikt, og Milton J. Esman's verk *An Introduction to Ethnic Conflict* (2004) som omhandler mekanismer på ulike nivåer i etnisk konflikt, har i stor grad vært med på å danne min forståelse for etnisk konflikt. Jeg har valgt å legge vekt på disse verkene da de gir en god innføring i emnet etnisk konflikt, men har samtidig basert mye av min teoretiske forståelse av etnisk konflikt på en variasjon av bøker og artikler som blir presentert fortløpende i teksten. Disse to verkene har bidratt, i tillegg til feltarbeidet, til å danne min forståelse for hvordan etnisk konflikt spiller inn på politikk, ideologi og menneskers hverdag i Makedonia. I dette kapitlet vil jeg se på etnisk konflikt i lys av materialet jeg samlet inn under feltarbeidet i Makedonia, samt gjennom akademisk litteratur.

Hva er etnisk konflikt?

Fram til nå har Makedonia unngått krig i den skalaen man så i eks-Jugoslavia på 90-tallet. Likevel var situasjonen i 2001 av en så alvorlig grad at mange av mine venner og bekjente omtalte det som borgerkrig. Relasjonen mellom albanere og makedonere i etterkant av 2001 har vært preget av en økende segregering, voldelige sammenstøt, og en opprettholdelse av konflikten mellom albanere og makedonere. Dagens konflikt baserer seg på etniske skillelinjer, og spiller inn på alle lag av det makedonske samfunnet: fra storpolitikk, lokalpolitikk til nabokrangler og ungdomsslåsskamper.

Esman (2004) starter boken *An Introduction to Ethnic Conflict* med å hevde at etnisk konflikt er en konsekvens av etnisk pluralisme. Et utsagn som ikke er like enkelt som det kanskje høres ut. Etnisk konflikt oppstår nemlig ikke i alle samfunn med et mangfold av etniske

grupper, men oppstår når etniske grupper har grunn til å skille seg fra hverandre og ikke kan leve med hverandre. For Esman er politikk grunnproblemet for konflikt blant etniske grupper. Når to eller flere grupper skal presenteres i det samme politiske miljøet kan det fort oppstå konflikt og organisert vold (Esman 2004:3). Det er viktig å ha med seg at Esman viser til at de fleste samfunn med etnisk mangfold ikke har konflikt, særlig ikke voldelig konflikt, blant etniske grupper. Med andre ord er det viktig å ha med seg videre i lesing at etnisitet aldri i seg selv er årsaken til konflikt. Her vil jeg henvise til Eric Kaufmans artikkel *Demographic Change and Conflict in Northern Ireland: Reconciling Qualitative and Quantitative Evidence*: ”It is never true that two individuals or groups come into conflict merely because A has one ethnic identity and B has the other.” (Kaufman, 2011: 94). Det ligger alltid flere årsaker bak en konflikt, ikke kun det at man tilhører ulike grupper. Årsakene til konflikt mellom etniske grupper kan være så mangt. 1) kamp om økonomiske og politiske ressurser (Eriksen 2001, Oberschall 2007, Esman 2004), 2) når identitet trues og grupper opprettholder sin identitet på grunnlag av hva de *ikke* er (Bryan & Stevenson 2009, Marshall 2009, Parekh & Bhabha 2011, Smithy 2009), 3) et ønske eller krav om anerkjennelse (Taylor 2011) eller 4) et forsøk på å produsere sikkerhet, et middel til å forsterke kjernen av ideer om identitet og tilhøring (Broch-Due 2005:1). Med dette ønsker jeg å vise variasjonen av konflikter for å sette fokus på at konflikt må forstås på flere plan og gjennom ulike årsaker. De fleste etniske konflikter kan forklares på bakgrunn av alle, eller nesten alle, nevnte årsaker fordi en konflikt alltid er basert på et bredt spekter av mindre konflikter. Man kan ha en kamp om politiske ressurser som manifesteres i gruppeoppretholdelse og grense mot ”de andre” som igjen er basert på et ønske om anerkjennelse.

Anthony Oberschall (2007) hevder i *Conflict and Peace Building in Divided Society* at etnisk konflikt viser til en ujevn distribusjon av ressurser, og at mindre ressurser igjen kan føre til større fokus på etnisitet som knutepunkt for konflikten (Broch-Due 2005:2). Ofte, i konfliktsamfunn, er distribusjon av penger, makt og materiell i favør av majoriteten og kan følgelig føre til undertrykkelse av andre grupper. Ujevn distribusjon av ressurser kan lede til økende ustabilitet i relasjonen mellom grupper, som igjen leder til politisk eller sosial konflikt (Esman 2004, Eriksen 2001). Likevel ser man, som Esman påpeker, at de fleste konflikter mellom etniske grupper ikke fører til vold, men utspiller seg heller på det politiske eller symbolske planet.

I ekstreme tilfeller, hvor etniske grupper har en pågående konflikt seg imellom, har man sett hvordan dette kan føre til voldelige sammenstøt, borgerkrig eller folkemord. Konsekvensene

av at en konflikt eskaleres fra det politiske og symbolske planet til det voldelige planet, kan være at det fører til en nærmest uløselig situasjon. Oberschall skriver "Once armed fighting starts, ethnic conflict resists negotiated settlement, lasts longer, and has greater likelihood of renewed violence." (2007:3). Det vil ikke si at konflikt mellom etniske grupper ikke kan være alvorlige uten at det involverer væpnet vold, men at relasjonen mellom etniske grupper får en ulik karakter når det eskaleres til voldelige sammenstøt. Konflikt uten bruk av vold har større sannsynlighet for en løsning, kommer raskere frem til en løsning og blusser sjeldnere opp enn konflikter hvor vold er involvert.

Relasjonsendring, økonomi, Jugoslavia og tiden før 2001

I dette underkapittelet skal jeg gi en redegjørelse for hvordan relasjonen mellom albanere og makedonere endret seg, med vekt på aspekter som økonomi, ressursfordeling og maktfordeling. Jeg vil gi en beskrivelse av hvordan de økonomiske forholdene i Makedonia innvirket og fortsatt innvirker på konflikten. Mine refleksjoner rundt tiden før 2001 er basert på hva makedonerne og albanerne fortalte meg om tiden før 2001, samt akademisk litteratur.

For å underbygge mine funn om hvordan grensene og relasjonen mellom albanere og makedonere endret seg vil jeg ved flere anledninger i oppgaven henviser til George Vasilev, som i sin artikkel *Multiculturalism in Post-Ohrid Macedonia: Some Philosophical Reflection* (2012), som tar for seg situasjonen i Makedonia etter OFA. Denne artikkelen og andre kilder om situasjonen i 2012 har bidratt til å underbygge de påstandene og observasjonene jeg kommer med i denne oppgaven. Med Oberschall (2007), Vasilev (2012), Bringa (1995) og egne observasjoner gjort under felt skal jeg se på relasjonsendring mellom etniske grupper etter en voldelig konflikt, og særlig opp mot konkrete hendelser og endringer i Makedonia.

Selv om jeg hevder at det var stor konflikt mellom albanere og makedonerne også før 2001, så var det helt tydelig at konflikten mellom de to etniske gruppene ble forverret i ettertid. En slik type relasjonsutvikling er ikke særegent for Makedonia, og kan sees i mange land og områder som har hatt interne stridigheter. Tone Bringa, som har konsentrert mye av sin forskning til Balkan og i særlig grad til Bosnia, viste til en mer fredfylt sameksistens mellom etniske grupper før krigen i Bosnia. Bringa viser i sin bok, *Being Muslim the Bosnian Way* (1995), hvordan bosnjaker, serbere og kroater tidligere bodde og levde tett sammen til tross for viten om hverandres etniske tilhøring, hvor etnisk tilhørighet og ulikhet ikke spilte like

stor rolle i det daglige liv før krigen, men som ble ”aktivert” etter Jugoslavias fall og brukt som forklaring på hvorfor de etniske gruppene ikke kunne bo side om side.

Fortellinger som hvordan makedonere og albanere hadde levd tett sammen før 2001 var, i likhet med Bosnia, ikke uvanlig i Tetovo. I denne delen gir jeg en innføring i hvordan, og i hvilken grad forholdet mellom gruppene har endret seg, og ser på årsakene som kan forklare endringen. Imidlertid, om man skal hevde at sameksistensen var av en ulik grad før 2001 må man forstå hvorfor albanerne gikk til angrep, for å gjøre dette blir Makedonias historie en viktig innfallsvinkel. I innledningen ga jeg et kortere historisk overblikk over Makedonias langvarige kamp for uavhengighet og til konflikten i 2001. I dette kapitlet blir fokuset på det makedonske folks dagligliv, hvordan det forandret seg fra Jugoslavia og etter, og hvilke konsekvenser krigene og konfliktene som fulgte hadde.

Under Jugoslavia hadde det vært kino, svømmebasseng, teater og mange andre aktiviteter i Tetovo. Makedonere beskrev denne perioden som fredfylt, hvor albanere og makedonere levde side om side, og hvor det kommunistiske regimet sørget for at man alltid hadde brød på bordet. Jugoslavias fall fikk stor innvirkning på Makedonias økonomi. Med flere og flere krig og konflikter i eks-Jugoslavia økte strømmen av flyktninger til Makedonia, og i særlig grad fra Kosovo. ”As a result of the conflict, Macedonia’s economy was hurt both by the influx of refugees and the breakdown of trade with Yugoslavia.” (Ringdal et.al 2007:173). Som konsekvens av den økonomiske forverringen økte også konflikten mellom de etniske gruppene i Makedonia, og kamp om ressurser forsterket grensene mellom gruppene.

I Tetovo var det enda, elleve år etter krigen, mangel på materielle, kulturelle og økonomiske ressurser. Det var ingen svømmebasseng i området, kinoen var lagt ned og teateret manglet ressurser til å sette opp stykker. Den økonomiske situasjonen fikk konsekvenser for kulturlivet, ungdommers aktivitetstilbud, arbeidsplasser, bygninger og områder i byen, veier og annen infrastruktur. Det at det ikke fantes kulturelle tilbud og aktivitetstilbud som kino, diskotek, svømmebasseng og teater ble forklart med at man ikke kunne ha dette fordi det var på slike steder voldelige sammenstøt blant ungdom fra ulike etniske grupper artet seg. Imidlertid var det uenigheter om hva problemer med veier, parkeringsplasser, søppel, vann og arbeidsplasser skyldtes, en problemstilling jeg blir å ta opp senere i teksten.

Økonomisk var det vanskelig for alle innbyggere i Makedonia i 2012. Flere jeg snakket med i Makedonia var av den oppfatning av at ustabil husholdningsøkonomi, vanskelig tilgang til

arbeid, dårlige lønninger og nedkutting på bedrifter i vest- Makedonia var et resultat av konflikten. Innbyggerne mottok lave lønninger og det var vanskelig å få arbeid. Både albanere og makedonere uttalte at de jobbet fra tidlig morgen til sen kveld, og hadde likevel vanskeligheter med å få det til å gå rundt. Som albaneren Jetmir uttalte: ”de som jobber på bensinstasjonen tjener det samme som en professor med en doktorgrad” (feltdagbok 2012).

Flere kriger i eks-Jugoslavia dreide seg i stor grad om kamp om knappe ressurser (Eriksen 2001) og til sammenligning var, og er, også konflikten i Makedonia sterkt påvirket av dette. Distribusjon av ressurser i favør av majoritetsgruppen er med på å undertrykke den andre gruppen ytterligere. Ujevn distribusjon av ressurser kan lede til økt usikkerhet, og er tett knyttet opp mot makt (Eriksen 2001, Oberschall 2007, Esman 2004). De med flest ressurser er også, i de fleste tilfeller, makthavende. Her er det viktig å ha med seg at jeg ser ikke på ressurser som kun materielle, men ser også på ressurser i form av kultur, økonomi og kunnskap. Makt gjennom ressurser eller mangel av makt gjennom ressurser kan føre til konflikt, særlig om man har to eller flere grupper med ulik tilgang og mulighet til makt og ressurser.

I Makedonia er det argumentert for at en av forklaringene for flyktigheten i relasjonen mellom makedonere og albanere kan baseres på deres uforenelige forventninger om makttilgang (Vasilev 2012: 12). Her ser man hvordan en majoritets tilgang til makt og ressurser kan hindre en minoritets tilgang til det samme, og blir så kilde til konflikt. Oberschall hevder at ”ethnic groups in conflict are often a majority privileged by the state dominating a minority. They inhabit a society not as equals, but as a landlord’s dealing with weak tenants” (2007:13). Majoriteten behandler minoriteten (som gjennom å være i mindretall eller bli sett på som ”ikke tilhørende”) som en gruppe som ikke ”fortjener” de samme ressursene, likheten og makten som majoriteten har. Følelsen av å være annenrangs innbygger var reell i Tetovo, og senere i teksten skal jeg vise til hvordan denne problemstillingen både var et problem for den albanske gruppen, men også for minoriteten av makedonere som bor i et albansk dominert område som vest – Makedonia.

Det ble uttalt (fra albansk side) at det var makedonernes undertrykkelse og albanernes krav om likhet og like rettigheter som innbyggere, som var årsaken til det væpnede opprøret i 2001. Med andre ord, kampen om ressurser var en viktig faktor for albanernes opprør i 2001. Det er imidlertid viktig å ha med seg at ressurser blir her sett på som både materialistiske ressurser, i form av økonomiske og politiske ressurser, men også som ressurser i form av å bli

behandlet som likemenn. Å bli behandlet som likemenn fremfor ”weak tentants” er i seg selv en ressurs albanerne streber etter. Min forståelse av kampen rundt ressurser begrenser seg ikke til kun materialistiske ressurser i form av makt, økonomi og tilgang til materiell. Jeg mener at konflikten må forstås på flere plan hvor makt, økonomi og tilgang til materiell er noen av hovedfaktorene i konflikten, men kan ikke forklare konflikten alene. Konflikten må også forstås på grunnlag av albanernes ønske og krav om å bli behandlet som likemenn, som innbyggere på lik linje med makedonere, og ikke lengre bli sett på som okkuperanter som kan flytte til Kosovo eller Albania.

Vasilev viser til hvordan det å forklare konflikten basert på kamp om materialistiske ressurser, og dermed makt, ikke er tilstrekkelig og kommer med følgende utsagn:

”Nevertheless, this materialist explanation encounters certain limitations. If Macedonians and Albanians are quarrelling over access to resources permitting them to exercise power over one another, this does not tell us why the most explosive interethnic conflagrations in the post-Ohrid period were not foreshadowed by redistributions of such resources or any contemplation thereof.” (Vasilev 2012: 12-13).

For å underbygge påstanden om at kamp om ressurser må belyses fra flere sider vil jeg henvise til hvordan den var fordelt i Tetovo under mitt feltarbeid. I Tetovo var albanerne i majoritet, og dermed var den lokale politikken styrt av det albanske partiet. Det ble flere ganger, fra makedonsk side, uttrykt misnøye rundt albanernes makt og uvilje til å dele makten. Albanerne ble, av enkelte makedonere i Tetovo, sett på som undertrykkere. De fleste bedriftssjefer og andre ledere i Tetovo var albanske, og makedonerne mente dette førte til en ujevn distribusjon av ressurser, tilgang til politisk og økonomisk makt og tilgang til arbeidsplasser. Det ble uttrykt misnøye vedrørende behandlingen av makedonere i Tetovo, og flere mente albanerne fikk fordeler fordi de var albanere. Disse fordelene var særlig åpenlyse når det kom til arbeidsmarkedet mente makedonerne, og hevdet at stillinger i Tetovo gikk til venner av de albanske lederne fremfor kvalifiserte søkere. Den vanskelige økonomiske situasjonen i Tetovo, og høy arbeidsledighet, forsterket makedonernes forestillinger om at albanerne hadde fordeler på arbeidsmarkedet i form av å være albanere.

Fra albansk side ble makedonerne sett på som undertrykkere, og makthavende. Det ble flere ganger påpekt, fra albansk side, hvordan problemene med å leve sammen som to folk, jobbe sammen, gå på samme kafeer, restauranter og butikker, skyldtes at makedonerne så på de som

utlendinger, som ikke-tilhørende. Albanerne mente det var makedonerne som satt med makten, også i Tetovo, for til tross for at den lokale politikken var styrt av det albanske partiet var de avhengig av bevilgninger og politiske styring fra høyere hold.

Motstridene forklaringer

For å eksemplifisere de ulike synspunktene om hvem som satt med den reelle makten, vil jeg her vise til albanernes og makedonernes motstridende forklaringer på samme problem som oppsto vinteren 2012. Forklaringene på problemet ble gitt både av mine albanske og makedonske venner.

Vinteren 2012 var det vannrasjonering flere steder i byen fordi vannrøret fra drikkevannet ikke hadde kapasitet til å gi vann til hele Tetovo på en gang. Dette førte til store problemer for hushold som kun hadde vann i noen timer per dag, og enkelte dager kunne vannet være fullstendig borte. Borgermesteren i Tetovo var fra opposisjonen, altså fra det største albanske partiet PDS. Stortinget besto av det makedonske partiet VMRO-DPMNE (Internal Macedonian Revolutionary Organization-Democratic Party for Macedonian National Unity) og det albanske partiet BDI (Democratic Union for Integration). VMRO-DPMNE satt med flertallet i storting og regjering.

Mine albanske venner forklarte at problemet lå hos byråkratiet i Skopje, at det skyldtes borgermesterens politiske tilhørighet. På grunn av at borgermesteren i Tetovo kom fra opposisjonen og representerte det største albanske partiet mente albanerne at han ikke fikk penger fra staten for å utbedre vannanlegget. Mine albanske venner mente problemet med vannet skyldtes politisk spill fra de makedonskes side. Om borgermesteren ikke hadde penger til å utbedre vannanlegget ville han også miste sin støtte i folket, og dette ville igjen føre til at det makedonske partiet kunne gjenvinne noe av sin makt i Tetovo.

Makedonerne på sin side hadde en ulik oppfatning av situasjonen, de mente staten hadde gitt penger til denne utbedringen, men at den albanske borgermesteren var korrumpert og hadde lagt pengene i egen lomme. Vannrasjoneringen ble i tillegg brukt for å vise hvordan makedonerne ble undertrykt, og de henviste til hvordan det alltid var vannrasjonering i de makedonske høytidene, mens det aldri var vannrasjonering under Baihram og andre muslimske høytider.

Det var to ulike oppfatninger av hvorfor problemet hadde oppstått, og hvorfor det vedvarte. Dette var et av flere eksempel hvor forklaringene var motstridene. Jeg valgte dette eksemplet da det illustrerer hvordan forståelsen av en konflikt fordrer at man ser på mange plan på en gang. For å forstå hele bildet av konflikten rundt vannanlegget burde jeg se på både det politiske spillet, økonomien, og hvordan dette spiller inn på folks oppfatning av sin egen situasjon og stereotypiske fortellingene som skapes i slike situasjoner.

Konsekvensene for opprøret i 2001 og den pågående konflikten i etterkant er gjeldende på mange plan i samfunnet. Motstridende årsaksforklaringer, segregering og voldelige sammenstøt er kun noen av konsekvensene, og både sivilsamfunnet, lokalpolitikere og internasjonale organisasjoner advarte Makedonias regjering om utviklingen. Særlig med den økende segregeringen vil jeg hevde at Makedonia står i fare for nye alvorlige sammenstøt mellom to grupper som beveger seg lengre og lengre bort fra hverandre.

Hverdagskonflikten

Ved første blick er ikke konflikten synlig i gatene i Tetovo. Byen virker som hvilken som helst eks-Jugoslavisk småby med brune blokker, et grønnsaksmarked, slitte hus og gater fulle av mennesker og små provisoriske salgsboder. Da jeg spurte mine venner i Tetovo om hvordan konflikten var synlig i gatene fortalte de meg at man ikke kunne se spenningen i dagliglivet, men at alle visste at den var der. Under feltarbeidet oppdaget jeg hvordan man kunne studere konflikten ved å se på hvilke butikker folk valgte å handle på, hvor de valgte å drikke kaffe og ved å høre stadige små bemerkninger om hverandre. Bemerkninger som ikke nødvendigvis var negative, men som var basert på fordommer og stereotyper.

Det var et spenningsnivå i samfunnet som jeg ble fortalt hadde endret seg etter krigen. Mine makedonske venner og bekjente mente relasjonen mellom dem og albanerne hadde forverret seg etter 2001, en påstand som jeg igjen fikk bekreftet da jeg snakket med albanerne. Flere var i tillegg av den oppfatning at om situasjonen ikke ble bedre snart ville man igjen få voldelige sammenstøt, kanskje krig. Som nevnt tidligere pekte Oberschall (2007) på hvordan krig mellom etniske grupper innad i et land kan være vanskeligere å løse enn andre kriger, og at det er større sannsynlighet for fornyelse av den voldelige situasjonen. Den spente relasjonen mellom albanere og makedonere er ofte av voldelig karakter, og ble ikke løst etter OFA. Perioden i ettertid har blitt karakterisert av voldelige og ikke-voldelige sammenstøt mellom gruppene. Det er en økende segregerende tendens, stor spenning og relativt ofte

voldelige utbrudd som slåsskamper, flaggbrenning, drap og diskriminering både verbalt og fysisk. Alvorlige konflikter basert på etnisitet preget særlig 2012 i stor grad, og flere eksperter, journalister og folk fra både makedonsk og albansk side fryktet at det skulle eskalere til samme nivå som i 2001.

I januar 2012, da jeg nettopp hadde ankommet Makedonia og bodde en periode i Skopje, brukte jeg mye tid på å bli kjent med hovedstaden, og det jeg kunne om situasjonen mellom albanere og makedonere. En kanadisk venn og jeg gikk opp mot et stort fort fra 500- tallet, som ligger på en høyde i byen. Vi kom imidlertid til stengte dører og begynte å spørre lokale på restauranter, de som arbeidet på hostellet og andre vi møtte, men alle ga oss ulike svar. Til sist lærte vi at valget om å stenge fortet dreide seg om en konflikt mellom albanerne og makedonerne som hadde ført til et voldelig sammenstøt i nyere tid.

Før den tid hadde jeg ikke forutsett konfliktens alvorlighetsgrad i Makedonia, elleve år etter krigen. Jeg visste at situasjonen mellom albanerne og makedonerne var preget av sterk segregering og mindre voldelige sammenstøt, men jeg visste ikke at konflikten enda førte til alvorlige, voldelige sammenstøt. Makedonia ønsket å bli med i EU, og det offisielle bildet av Makedonia, i 2012, var et land som arbeidet med å komme seg videre fra konflikten, hvor et moderne og stabilt Makedonia i fremdrift, ble fremmet som det offisielle Makedonia. Mitt syn på Makedonia skulle etter kort tid bli endret, og jeg bodde der i en periode som flere karakteriserte som en av de mer ustabile periodene etter 2001.

14. januar 2012, da det årlige karnevalet i Vevcani ble holdt, ikledde en gjeng makedonske menn seg burka og simulerte seksuelle handlinger. Denne handlingen førte til store protester fra det albanske folk, og resulterte i store demonstrasjoner, angrep på en ortodoks kirke og brenning av det makedonske flagg. Forholdet mellom albanere og makedonere hadde fra 2011 vært spent etter en lang konflikt rundt byggingen av en kirke innenfor murene til det gamle fortet i Skopje, og fra 14 januar eskalerte den spente situasjonen med flere og flere hendelser relatert til konflikten. Litt over en måned senere, den 28. Februar, drepte en makedonsk politimann to albanske unge menn i Gostivar etter en krangel om parkeringsplass. Denne handlingen ble av mange albanere sett på som en handling basert på etnisitet og hat fremfor handlingen til en politimann med ekstremt dårlig dømmekraft. At politimannen var makedonsk og de unge mennene albanske førte til nye store demonstrasjoner, og voldelige sammenstøt mellom albanere og makedonere. Majoriteten av de som støtte sammen var unge voksne menn, fra albansk og makedonsk side. Flere busser ble kapret og passasjerer banket

opp med basketballkøller og jernstenger. Situasjonen var på bristepunktet og det skulle ikke stoppe med dette. 12 april ble fire makedonske tenåringsgutter funnet drept, og drapene vitnet om ren henrettelsesstil¹. En femte mann ble like etterpå drept i samme område og politiet gikk ut ifra at han så drapene og ble drept for å ikke kunne vitne. Flere og flere antok at mordene var utført av mafia og/eller albanere, mye basert på måten de var drept på og at området hvor de ble drept hadde en sterk albansk mafia.

I frykt for at den spente situasjon skulle eskalere i enda større grad, uttalte innenriksministeren: "We appeal to all citizens and media to restrain from speculations or activities that could stoke ethnic tensions" (Reuters 2012). Antagelsene førte likevel til store anti- albanske demonstrasjoner, flere voldelige sammenstøt, og man var redd for større opptøyer rettet mot albanske nabolag, albanske sivilpersoner og albansk næringsliv. Politiet jobbet på spreng, og allerede tidlig i mai ble en gruppe albanere tatt for mordene. Dette førte imidlertid ikke til den effekten man ønsket. Albanske grupperinger startet store demonstrasjoner med krav om å sette mennene fri. Demonstrantene hevdet at de som var tatt var uskyldige, at de ble arrestert fordi de var albanske, og at regjeringen brukte de som syndebukker. Med skilt som sa "muslimer er ikke terrorister" og "Allah er god" tok tusenvis til gatene og krevde en bedre etterforskning². Det var en veldig anspent tid og min albanske venn Beslan mente at Makedonia var som en kjele som fosskokte, men som ble holdt nede med et lokk. Han var redd for at det kom til å koke over om regjeringen ikke tok grep og gjorde noe drastisk.

Like før arrestasjonene ble jeg tvunget til å dra hjem til Norge på grunn av visumproblem. De neste månedenes hendelser fulgte jeg på avstand fra Norge, gjennom å lese aviser og kontakt med mine venner. Det virket som om situasjonen roet seg betraktelig mot sommeren, og da jeg kom tilbake i august var det en helt annen stemning i Makedonia. Den dagligdagse konflikten var likevel høyst tilstede også i august, men den spente situasjonen mellom albanere og makedonere var ikke på samme nivå som da jeg dro i slutten av april.

På grunn av at mitt feltarbeid ble delt i to, fikk jeg ikke mulighet til å følge nedtrappingen av situasjonen. Til tross for at jeg prøvde å holde meg oppdatert med å lese nyheter og holde kontakt med mine venner i Makedonia fant jeg ikke ut av hva som førte til at spenningsnivået

---

¹ Les mer: <http://www.balkaninsight.com/en/article/macedonian-municipality-mourns-fivefold-murder>

² For mer informasjon om demonstrasjonene se BalkanInsight 2012: mai. Link i litteraturlisten.

mellom de to etniske gruppene skiftet karakter. Dette var en negativ effekt av å ikke ha mulighet til å ha et sammenhengende feltarbeid. På den andre siden, fikk jeg mulighet til å komme tilbake til Makedonia i en periode hvor forholdet mellom albanere og makedonere var mindre spent. Jeg kunne da, i en annen grad, se hvordan de forholdt seg til hverandre når situasjonen i like stor grad ikke var preget av voldelige sammenstøt. Jeg fikk sett to veldig ulike perioder når det gjaldt forholdet mellom de etniske gruppene, men jeg fikk ingen førstehåndsobservasjon av spenningsnedtrapping.

Å være annenrangs folk i eget land

Albanerne uttalte ofte at de ble sett på som annenrangs folk i Makedonia, og det var stor overraskelse for meg da makedonerne fortalte at deres gruppe ble behandlet likt. Distinksjonen av albanere som annenrangs var kompleks, for å forstå hvorfor makedonerne i økende grad holder på tanken om albanere som annenrangs, og som ikke-tilhørende, må man også se på hvordan makedonerne mente albanerne så på deres gruppe.

En varm mandag i august, med solen stekende over byen og de praktfulle fjellene som omkranser Tetovo, gikk jeg ned til en av nabokafeene. I kort avstand fra leiligheten min var det flere makedonske spisesteder kalt Taverna. Taverna er en samlebetegnelse på små restauranter eller vertshus som selger drikke og makedonsk mat som for eksempel Tavche Gravche, en rett laget av bønner og grønnsaker. I de varme sommerdagene i august var det vanlig å gå ned til en av tavernaene for å møte venner, ta seg noe å drikke mens makedonske og serbiske sanger ble spilt over anlegget. På disse tavernaene kom makedonerne for å sosialisere med venner, ta en kaffe og spise med familien. Disse stedene var uformelle møtesteder som jeg som regel kunne regne med å møte de makedonske jeg kjente, men det var sjelden albanere her. Jeg ønsket å undersøke mer om hvorfor de ikke gikk på de samme stedene, se om det hang sammen med ønske om å være separert eller om det var flere årsaker enn kun frykt og sosiale restriksjoner. Dette underkapittelet er min empiriske observasjon vedrørende kompleksiteten i segregering i Tetovo, og hvordan det ikke kun tok utgangspunkt i konflikt, men også andre faktorer som språk, bånd til egne, vane og trygghet. Neste kapittel vil gå nærmere inn på det teoretiske.

Da jeg spurte makedonere hvorfor de gikk på makedonske og ikke albanske plasser var det sjelden mer refleksjon enn at det var de stedene de foretrakk å møtes. Jeg var ikke fornøyd med det svaret og bestemte meg for å gå ned til de albanske restaurantene og kafeene alene,

uten albanske venner. Det er ingen religiøse matskikker for de makedonske som gjør at de ikke kan spise på de albanske restaurantene, så da måtte det være andre årsaker. Følgende historie vil være en illustrasjon på en av årsakene til hva folk i Tetovo kan stå ovenfor når det gjelder å dra på samme steder, men er ikke ment som noe kritikk mot noen av de etniske gruppene. Jeg har valgt å ha den med for å vise hvordan selv små hinder kan føre til at man velger å gå til sin egen gruppe.

Jeg hadde ikke lært meg både albansk og makedonsk, og snakket kun engelsk og makedonsk. Jeg gikk innom fire albanske restauranter i hovedgaten og ba om menyen på makedonsk eller engelsk, men dette kunne de ikke tilby meg. I og med at jeg ikke kunne albansk så kunne jeg heller ikke bestille mat på disse stedene og gikk videre til en av de makedonske restaurantene hvor jeg kunne lese menyen. Jeg var overrasket over at det ikke var mulig å få meny på makedonsk, og det faktum at de ikke hadde dette vitnet om hvor usannsynlig det var at makedonere skulle velge de albanske restaurantene. Jeg innså hvordan segregeringen ikke kun handlet om hvor man valgte å gå på grunn av konflikt og tilhøring til egen gruppe, men også så enkle hinder som at man ikke kan lese menyen på restaurantene i egen by.

Senere samme kveld kom en av mine makedonske venner på besøk, og jeg fortalte om hendelsen med menyene. Vi diskuterte dette en stund da han repliserte: ”vi er som et annenrangs folk i vårt eget land. Jeg snakker med de på makedonsk, men noen kan ikke makedonsk så da snakker jeg på engelsk med dem, men de kan ikke engang det. Det er galskap. De kan kun albansk, ikke noe annet. Jeg vil ikke at mine barn skal vokse opp og føle seg som et annenrangs folk i sitt egen land” (feltdagbok 2012). Inntil da hadde jeg ikke tenkt over at både makedonerne og albanerne følte seg diskriminert og degradert til noe annenrangs i sitt eget land, men fra da skulle jeg få flere slike eksempler og historier fra de makedonske. Makedonerne følte seg ofte som annenrangs i Tetovo, der majoriteten er albansk, den politiske makten er albansk, de med økonomisk makt er albanske og hvor det er en økende andel som ikke vil integreres med makedonerne og krever å holde på sitt, også i den grad at de ikke vil lære seg makedonsk. Makedonerne nevnte ofte hvordan de følte albanerne degenererte dem, og hvordan makedonere i Tetovo hadde ofret sin makt, men også likestilling mellom folk etter OFA.

Konflikten er ikke svarthvitt hvor albanerne som mindretall blir undertrykket, og makedonerne er undertrykkerne. Gjennom denne oppgaven ønsker jeg å vise til det samfunnsbildet jeg så, et samfunnsbilde som vitnet om at offer og undertrykker er en

dynamisk rollefordeling, hvor begge de etniske gruppene satt som vinner i hver sine kontekster. For å kunne forske på og jobbe med en konflikt vil man ofte komme opp i denne situasjonen, hvor det i virkeligheten er et komplekst bilde som viser at vinnerne og taperne i en konflikt skifter på og endres kontinuerlig. Jeg benekter ikke med dette at det er den makedonske kulturarv som fremmes, og med det undertrykker etniske grupper og folk som ikke samler seg under det, men for det enkelte menneske handler ikke hverdagen om at det settes opp enorme statuer av Alexander den Store fremfor statuer av albanske frigjøringshelter, det handler om at hun/ eller han ikke kan kommunisere med medborgere i eget land på grunn av økende segregering. Og det handler også om hvordan det oppleves å høre ”gasskammer for albanere” under fotballkamper.

Vold i Tetovo

Til tross for at frekvensen av voldelig opprør mellom albanere og makedonere svingte, var Tetovo også i roligere periode preget av voldelige hendelser. Til tross for at Tetovo på mange hold er et segregert samfunn, er det ikke fysisk atskillelse som hindrer interaksjon mellom mennesker fra ulike etnisk gruppe. I motsetning til Peace walls i Belfast, mur mellom Israel og Palestina eller lover som hindrer mennesker å bevege seg fritt som under apartheid, kan innbyggere av Tetovo fritt velge hvor de ønsker å bevege seg. Å møtes på gata og å dele et område med de positive og negative konsekvensene det får hindrer imidlertid ikke en økende frykt og hat rettet mot ”de andre”. Nå har ikke vest- Makedonia hatt samme frekvens av voldelige opprør mellom etniske grupper som Belfast, eller andre steder med etniske grupper i konflikt, og det er positivt at politikere i Makedonia ikke velger å segregere innbyggere på andre hold enn i utdanningssystemet. Likevel er det grunn til å være bekymret for utviklingen i Tetovo og omegn. Med en stadig voksende segregering og økende frekvens av voldelige sammenstøt kan man trekke paralleller til konsekvenser dette har fått for andre områder med etniske grupper i konflikt.

For å illustrere hvordan hverdagen i Tetovo var preget av vold, også når det ikke nødvendigvis var knyttet til etnisk vold, vil jeg her beskrive en hendelse fra august 2012. Det var en rolig søndag og mine venner og jeg skulle en tur på det makedonske utestedet Amnesia. Det var konsert den kvelden, og jeg ble sittende ved et bord på uteserveringen. Langs hele den ene veggen var det store, åpne dører, så vi kunne se rett på scenen samtidig som vi satt ute. Det hadde den siste tiden vært veldig varmt, så det var godt å sitte ute. På et bord lenger bortenfor på uteserveringen satt en gjeng med store menn som ble fullere og

fullere og mer og mer høylytt. Jeg var sliten den kvelden, og da det så ut til å kunne bli slåsskamp brøyt jeg alle sosiale regler og gikk hjem alene. Til tross for at det var sent, og jeg hadde fått utallige beskjeder om å aldri gå hjem alene så sent. Neste dag ble jeg ringt opp av min makedonske venn Toni som hadde vært igjen på Amnesia: ”jeg er så glad for at du gikk hjem i går Ingvild, fem minutter etter du gikk begynte de å skyte. Jeg måtte få jentene du delte bord med i sikkerhet, vi kastet oss på bakken og jeg ba de om å løpe” (Feltdagbok 2012). Jeg fikk oppklart at de som begynte slåsskampen var mennene som hadde vært høylytte. Kjæresten til min venninne ble sendt på sykehus med knivstikk, og andre hadde fått kastet stoler og glass etter seg eller blitt skutt mot. Det første halvåret i 2012 hadde vært preget av mange voldelige sammenstøt, og da ryktene om at det var albansk mafia som hadde begynt å skyte på den makedonske klubben, ble jeg redd for at det skulle eskalere på nytt igjen. Det var vanskelig å finne ut hvem som hadde startet det og hvorfor, men i og med at den ene av mennene var albansk begynte det å ryktes at det var hans venner som hadde kommet. Mange mente at det var mafiaoppgjør, at politiet var korrupte fordi de ikke hadde klart å ta de som skøt, og flere pekte på andre årsaker knyttet til albanerne. Men i og med at den albanske som var der hadde mange makedonske venner, og var fast gjest på Amnesia, stilnet ryktene fort, og livet i Tetovo gikk videre som om det ikke hadde vært noe særskilt med en skyteepisode på utestedet. Jeg ble overrasket over hvor lite det ble snakket om hendelsen på Amnesia. For meg var dette noe uvanlig, noe dramatisk. Til tross for at jeg hadde hørt at slike hendelser kunne oppstå, og til tross for mange ulovlig våpen i omløp i Tetovo og omegn, var jeg ikke forbredt på en slik situasjon. Dagen etter var utestedet åpnet, jeg møtte venner der og alt var tilsynelatende tilbake til det normale.

Voldelige hendelser var en vanligere del av hverdagen her enn andre deler av Makedonia. Utsteder holdt åpent dagen etter skyteepisoden, og få snakket nevneverdig om hendelsen i etterkant, til tross for at folk vi kjente havnet på sykehus på grunn av det. Jeg skal ikke hevde at vold er en normal tilstand i dette samfunnet. I sammenligning med andre byer med høy voldsstatistikk som Caracas, Venezuela eller Mosul, Irak er Tetovo en rolig by. Likevel er frekvensen av vold og hendelser tilknyttet vold relativt høyt i denne byen, særlig i forhold til Ohrid og Bitola. Hensikten med dette er å illustrere hverdagen i Tetovo, for å danne et bilde av hvordan konflikten mellom albanere og makedonere, som ofte eskalere til det voldelige, også får konsekvenser for det daglige livet mellom alle innbyggere i Tetovo. Som regel dreide ikke slåsskamper i Tetovo direkte om konflikten mellom albanere og makedonere, men likevel var det et høyt nivå av slåsskamper, konflikter, sammenstøt og mange ulovlige våpen var i omløp.

Oppsummering

For å forstå konflikten i Makedonia har jeg både sett på forskning som går generelt på årsaker til konflikt, og sett dette opp mot årsaker til konflikten i Makedonia. Forskning på konflikt har vist til en variasjon av årsaker, og, slik jeg fremla det tidligere i dette kapittelet, må forskning ta for seg en variasjon av årsaker for å komme med en fullgod forklaring på konflikt. Det er ikke tilfredstillende å kun se på konflikt som et resultat av politisk maktspill, økonomi eller ressursfordeling. Disse forskningsområdene tar utgangspunkt i å forstå konflikt på et mer statlig og overordnet nivå, men forskning på konflikt må i tillegg ta utgangspunkt i et lokalt nivå, og i et individuelt nivå.

Det individuelle nivåets betydning i fred og konfliktsforskning blir tatt opp som tema i Karin Dyrhaug et.al sin artikkel (2011). Her viser forfatterne til nettopp betydningen av å forstå det individuelle nivået i fred og konfliktsforskning, og tar utgangspunkt i konflikten i Makedonia. I deres forskning blir situasjonen i Makedonia studert på flere nivå samtidig, og gjennom dette skaper de et mer helhetlig bilde av konflikten. En metode jeg også fant nyttig. Til tross for at mitt hovedfokus var på enkeltmennesket, og dets livsverden i Jegunovce og Tetovo, anskaffet jeg meg ved flere anledninger kunnskap om konflikten på andre plan for å søke å forstå den.

Slik ble det også mulig for meg å danne meg et bilde av konflikten som en kompleks helhet, hvor alle de motstridende forklaringene jeg fikk fra offisielle tekster, politiske uttalelser, media, albanske og makedonske i NDC Skopje eller i Tetovo og andre jeg møtte ga det helhetlige bildet som var nødvendig. Jeg måtte forstå alle faktorer i kompleksiteten som dannet konflikten; den økonomiske konflikten som omhandlet muligheter til arbeid, kamp om ressurser og folks økonomiske situasjon, den politisk konflikten som gikk på maktfordeling som omhandlet hvem som hadde makten og den reelle makten, og konflikten rundt tilhøring som omhandlet rett til å være innbygger og syn på hvem som er tilhørende og ikke.

I dette kapittelet viste jeg hvordan konflikten er et tosidig problem hvor ulike oppfatninger om hva konflikten går ut på, hvem som er vinnere og tapere og hvem som sitter med det ekte situasjonsbilde er motstridende. Siden kommunikasjonen i stor grad har blitt kuttet får historier om hvem som er vinnere og hvem som er tapere, og stigmatiserende bilder av hverandres grupper vokse seg store i sine miljø uten å bli utfordret av den andre siden.

“Ethnic conflict remains one of the prevailing challenges to international security in our time. Left unchecked, or managed poorly, it threatens the very fabric of the societies in which it occurs, endangers the territorial integrity of existing states, wreaks havoc on their economic development, destabilises entire regions as conflicts spill over from one country to another, creates the conditions in which transnational organised crime can flourish, and offers safe havens to terrorist organisations with an agenda far beyond, and often unconnected, to the conflict in question.” (Cordell & Wolff 2011:1).

Med disse ordene starter forfatterne Cordell og Wolff sin artikkelsamling *Routledge Handbook of Ethnic Conflict*. Her viser forfatterne til de svært alvorlige konsekvensene etnisk konflikt har fått og får i verden i dag, og setter søkelyset på viktigheten av studiet av etnisk konflikt.

Etnisk konflikt kan i følge Cordell og Wolff true et land stabilitet, og er en konflikt som politikerne må ta på alvor. Fremveksten av motstridende virkelighetsbilder, økende segregeringen og folks frykt for ”de andre” og for nye voldelige sammenstøt i Makedonia kan få alvorlige konsekvenser om denne trenden får fortsette.

Kapittel 5: Område

Mennesket identifiserer seg i stor grad til sted og den plass han eller hun kaller hjemme. Hvor man kommer fra, og hvor man bosetter seg, preger en persons syn på verden, menneskene rundt seg og seg selv. I det følgende kapittelet skal jeg drøfte hvordan område og sted blir gitt mening og verdi som mer enn et fysisk sted, og hvordan sted og personer som bor på stedet blir klassifisert og kategorisert.

Hvilke konsekvenser har det å leve i et segregert samfunn? Hvilke faktorer bestemmer hvor en velger å bevege seg? Er ”de andres” områder forbudte ved lov, eller er det andre mekanismer som fører til at man ikke beveger seg på hverandres områder?

Et sosiogeografisk område kan sees som et geografisk avgrenset område hvor sosiale mekanismer påvirker hvor man vanligvis oppholder seg, bor i og/ eller ferdes i. Dette gjelder ikke kun etniske grupper, men kan også sees i sammenheng med klasse, bosted, gruppetilhørighet og/eller interesser. For eksempel kan man se hvordan personer fra Oslo vest ofte velger andre steder å gå enn personer fra Oslo øst, og hvordan områder på Oslo øst er delt inn i nye områder. Det henspiller til hvilke områder som ”tilhører” ulike sosiale grupper. Her ser man hvordan både den indre gruppedynamikken og den ytre spiller inn på hvilke områder en velger å ferdes i. Den indre gruppedynamikken vil, på grunn av sosiale sanksjoner eller hva som er sosialt akseptabelt, hindre det enkelte medlem i å befinne seg i ”den andre gruppens områder”, men vil også sørge for at man frivillig ønsker å oppholde seg i egne områder.

Et sosiogeografisk kart over Tetovo

Jeg ser Tetovo som et sosiogeografisk område, og legger vekt på segregering, etnoreligiøse skiller og hvilken innvirkning dette hadde på følelser og handlinger som innbyggerne i Tetovo knyttet opp til ulike områder. Tap av område og forsvar av område er viktig for min forståelse av situasjonen i Makedonia. Jeg skal her se på hvordan segregeringen spiller inn på hverdagslivet for den gjengse innbygger i dette området, og hvilke konsekvenser det får. Samtidig som mitt fokus er på det segregerte samfunnet i Tetovo, vil jeg belyse og sammenligne Tetovo med de involverte i prosjektet i Jegunovce. Jeg vil se på hvordan de som

jobber eller studerer i Jegunovce har valgt å gå inn i et integreringsprosjekt, og slik jeg oppfattet det i stor grad forholdt seg annerledes til hverandre enn de som levde segregert i Tetovo.

Som nevnt er Vest-Makedonia sterkt preget av de sosiogeografiske skillene mellom de to største etniske gruppene. For at leseren skal få en bedre forståelse over de sosiogeografiske skillene som finnes i Tetovo starter jeg her med å illustrere hvilke områder av Tetovo som ”tilhørte” hver enkelt etniske gruppe.

(Fra venstre: Tetovos flagg, det makedonske flagget og det albanske flagget)

Midt gjennom byen gikk hovedgaten og munnet ut i sentrum som var et relativt stort, åpent område, med et kjøpesenter til høyre for plassen. I dette området hadde det albanske partiet PDS (The Democratic Party of Albanians) kontor og i den sammenheng var plassen markert med store plakater fra PDS på albansk, og det albanske flagget var dominerende. Her sto også bodselgerne med store flagg, det albanske flagget, det amerikanske flagget og Kosovos flagg. I hovedgaten var det som regel Tetovos byflagg som hang oppe. Byflaggets tre farger: rødt, sort og gult, er en samling av det albanske og det makedonske flagg, et felles flagg. I hovedgaten var restaurantene og kafeene albanske. Kjøpesenteret var preget av albanske butikker, og i området rundt kjøpesenteret lå butikker hvor det ble solgt albanske tradisjonsklær, musikkinstrument med det albanske flagget på og her lå de fleste gullbutikkene. Sentrum, hovedgaten og den nyeste delen av byen som var konsentrert rundt universitetet hadde en majoritet av albansk bosetting. Den nye delen hadde særlig stor andel av albanere fra Kosovo, mens bak kjøpesenteret og ellers i sentrum bodde albanere fra Makedonia.

Hovedgaten og sentrumsplassen er gode eksempler på hvordan bevegelighet endret seg i denne byen etter 2001. Min makedonske venninne Irina forklarte: ”før var det makedonske kafeer og restauranter i sentrum og i hovedgaten, nå er det ingen igjen, kun små butikker er makedonske” (Feltdagbok, oktober 2012). En slik uttalelse betydde ikke at det ikke var kafeer eller restauranter i sentrum og hovedgaten, men at de som nå fantes ikke var ”tilgjengelige” for de makedonske. De makedonske områdene var flyttet, og grunnet sosiale regler og normer etablert innad i den makedonske gruppen, og en stillestående praksis mellom dem og albanerne om å holde seg i hver sine områder, ble de segregerte områdene mer og mer tydelige og fikk sterkere skiller enn tidligere.

Parallelt med hovedgaten gikk Boris Kidrik, den makedonske gaten. Her lå de makedonske restaurantene, tavernaene og kafeene. Denne delen var preget av det makedonske flagg, taggingen på makedonsk og kontorlokale for VMRO-DPMNE. Denne delen var i hovedsak områder hvor makedonske ungdom og voksne møttes.

Gamlebyen i Tetovo fikk jeg vite var mikset, og i gaten utenfor den makedonske kirken var det også albanske feiringer. En makedonsk mann gjorde et nummer av å forklare meg at det bodde både serbere, tyrkere, makedonere og albanere i gamlebyen. Han hadde, i all den tid jeg hadde kjent han, konsekvent brukt uttrykket *shiptari* om de albanske, men da han skulle beskrive de som bodde i denne delen brukte han uttrykket *albanski*. *Albanski* er det respektfulle navnet på en albaner, mens *shiptari* er negativt ladet term (fra de som bruker det og ikke er albaner), på lik linje med å bruke termen neger. Skillet mellom *albanski* og *shiptari* skrev jeg om i kapittel 3, og det å bruke *albanski* om albanerne som bodde i denne delen av byen vitnet om hvilket skille de makedonske hadde mellom de som hadde bodd her før og etter krigen, og mellom ulike albanere. Det at det her bodde *albanski*, mens jeg i sentrum fikk vite av samme mann hvilken side av gaten jeg skulle gå på, fordi det var en side for *makedonits* og en for *shiptari* sa mye om kompleksiteten i det segregerte samfunnet. Det var et lappeteppes av kategoriseringer og grupper. Med andre ord var ikke Tetovo kun delt mellom albanere og makedonere, men også mellom albaner og *shiptar*, rike romfolk med ortodoks tro og rike romfolk med muslimsk tro, fattige romfolk, muslimske makedonere og ortodokse makedonere, tyrkere, serbere og flere andre.

Det var som nevnt ingen fysiske skiller for hvor man kunne gå, men det sosiogeografiske kartet ga klare retningslinjer for hvor man burde bevege seg. Dette fører også til en innskrenkning i hvor innbyggerne ferdes. En innskrenkning basert på hvordan store deler av

byen ble utilgjengelig for personer på grunn av deres etniske tilhørighet. En gruppes sosiale organisasjon og indre dynamikk vil, særlig i konfliktsamfunn eller segregerte samfunn, være en viktig faktor i hvor en velger å bevege seg. Det kan være basert på sanksjoner eller konsekvenser man frykter eller forventer skjer om man beveger seg blant ”feil” gruppe. Sanksjoner og konsekvenser som kan komme fra både egen og annen gruppe. Grenser i Makedonia eksisterer ikke kun i folks sinn, men kan også bli sett på som fysiske grenser som avgjør hvor en person ferdes. Disse grensene kunne skape mer eller mindre fullstendig etnisk segregerte områder, som igjen ble opprettholdt som konsekvens av regjeringens politikk som delte folkegruppene opp i separerte skoler. Samfunnets sosiale struktur ble i så måte atskilt, mens det samtidig ble forventet at innbyggerne skulle ha felles sosial struktur. De offentlige institusjonene frem til arbeidslivet som barnehager, skole og ofte universitet, var separert for albanerne og makedonere, og de lærte ikke å ha en felles sosial struktur før i voksen alder. Den sosiale strukturen i samfunnet, og her menes det totale settet av institusjoner, normer og relasjoner, er for barn og unge i Makedonia ikke felles. Når de så går inn i arbeidslivet er det større sannsynlighet for at de må forholde seg til en annen gruppe enn sin egen. Dette fordrer en læring av en ny form for felles sosial struktur, en felles sosial struktur hvor de skal samarbeide på tvers av etniske grupper. NDC Skopje tok til ordet mot denne tendensen da de startet sitt arbeide. Jegunovce kommune opplevde store etniske utfordringer i perioden etter opprøret i 2001, og særlig gjeldene var dette for den største grunnskolen i området. ”Konflikten har ført til at de makedonske barna er tatt ut av skolen og blir kjørt til separerte skoler i ulike landsbyer i kommunen” (Vik 2005:70). Fra 2004 arbeidet NDC Skopje med å snu trenden, og skape forsoning i den destruktive konflikten som preget sivilsamfunnet.

Dette er vår gate

Jeg vil i dette underkapittelet følge opp det sosiogeografiske kartet jeg illustrerte i det foregående kapittelet, og gå dypere inn på hvordan innbyggernes bevegelse i dagliglivet utartet seg. Historien starter i april måned. Jeg hadde nettopp blitt kjent med en gjeng makedonere i tjuetretti års alderen i Tetovo, og feltarbeidet mitt var i ferd med å ta en ny vending. Fra å fokusere mest på integreringsprosjektet i Jegunovce og ha et fåtall venner i Tetovo, befant jeg meg nå blant en gruppe unge voksne som kunne gi meg den kunnskapen jeg manglet om hverdagen i dette området.

Det var fredagskveld, og jeg skulle ut med en gjeng makedonere på min alder som jeg nettopp hadde blitt kjent med. Vi satt i en drosje, ikke langt fra min egen leilighet, på vei til ett av

byens utesteder. Flere kafeer, små utesteder og taverner gled forbi oss og jeg prøvde å orientere meg. Jeg hadde aldri vært i denne gaten og visste ikke hva som lå her. Den tidligere nevnte gaten Boris Kidrik gikk parallelt med hovedgaten, og tett i tett lå det nye kafeer, taverna og utesteder som jeg ikke hadde sett før. I gaten, foran utestedene og kafeene, var det fullt av folk. Noen sang, noen ropte til andre på den andre siden av gaten, makedonsk musikk strømmet ut fra utestedene, og det var ingen parkeringsplass ledig. Stemningen var god, og de som satt i bilen med meg gledet seg til å gå ut for å danse. Tidligere hadde jeg vært på utesteder rundt universitetet eller vært på kafé i hovedgaten, gaten jeg nå befant meg i kom dermed som en stor overraskelse. Det til tross for at den var relativt nært hvor jeg selv bodde. Irina, ei ung makedonsk jente, lente seg over til meg, pekte ut og sa ”dette er vår gate”. Jeg forsto ikke, vi var ikke i den gaten jeg bodde i, så jeg snudde meg mot henne: ”vår gate?”, Irina smilte, nikket og sa ”den makedonske gaten”.

I det øyeblikket forsto jeg mye mer om den segregerte situasjonen i Tetovo enn jeg til da hadde gjort. Jeg forsto hvorfor de ikke visste om de utestedene jeg hadde vært på i Tetovo, og hvorfor de aldri gikk på de samme kafeene som meg. Til da kjente jeg nesten kun albanere på min alder, og gått ut med dem. Den gaten jeg nå så med nye kafeer og utesteder var makedonernes. Tetovo er en liten by og min overraskelse da makedonerne ikke hadde hørt om de stedene jeg gikk på hang sammen med hvordan segregeringen spilte inn. De makedonske hadde sin gate med sine utesteder, sine restauranter, taverna og kafeer og de albanske hadde sine. Få makedonere gikk på albanske steder, og få albanere gikk på de makedonske.

Naboers segregering

Man har gjennom historien sett mange eksempler på hvordan to grupper fra svært ulike etniske grupper, vil skille seg fra hverandre i dagliglivet selv om de bor i samme by (eks. albanere og makedonere, og palestinere og isralere) (Bringa 1995, Falah 1996, Smithey 2009). Når x og y (sett at de har ulik religion, språk, tradisjoner og/eller kultur) bor i samme by blir det tydelig hvordan x og y i de fleste sammenhenger velger å gå til sine egne når det kommer til hverdagslige gjøremål som å gå i butikken, frisøren, legen eller handle klær (Falah 1996). Dette kan sees i sammenheng med språk, trygghet, følelse av gjenkjenning og det å føle seg hjemme. Med sin egen gruppe er man på trygg grunn, man kjenner de regler og normer som er ledende for den sosiale interaksjonen.

Her vil jeg bruke Goffmans rolleteori fra *The Presentation of Self in Everyday Life* (1959), hvor Goffman bruker scenen som metafor på menneskers interaksjon i dagliglivet. Backstage kan både sees som en personlig backstage som lar aktøren handle uten publikum, men backstage kan også brukes for en gruppes samhandling uten ytre publikum. Hvordan en gruppe kan ha en indre gruppedynamikk som medlemmene vet å spille i, hvilke normer, regler og oppførsel som er forventet og akseptert. Med en gang noen utenifra, altså publikum, er tilstede eller medlemmet befinner seg i en annen gruppe enn sin egen vil det enkelte medlem spille en annen rolle enn hva han eller hun gjør innad i egen gruppe. Å samhandle med egne kan sammenlignes med å opptre backstage i det offentlige rom (Goffman 1959), i den trygge sfæren som er blant sine egne kan medlemmene være seg selv og kvitte seg med den rollen han eller hun må spille når publikum er tilstede, interaksjon med fremmede blir i slik henseende frontstage. I Makedonia kan man sammenligne makedonernes samhandling i den makedonske gruppen (eller de som er godkjent inn i den makedonske backstage gruppen) som backstage i forhold til makedonernes samhandling med albanere. Det er viktig å ha med seg her at grensen for hvem som er med i den makedonske backstage gruppen eller ikke er ikke statisk, albanere kan også være en del av denne, men det er unntaket. Videre vil jeg se på hva som skaper en gruppes backstage eller indre gruppedynamikk.

Kulturell eller etnisk ulikhet skaper et ”naturlig” skille i dagliglivet som ikke er basert på konflikt, men på tilhørighet til egen gruppe. ”To be a Hindu or a Muslim is to do *a, b* and *c*, and to reject *x, y* and *z*. And this self- definition then becomes a norm to which all members of a specific group are required to conform.”(Parekh & Bhabha 2011:141). Denne tilhørigheten er en like viktig faktor for vanskeligheter med å skifte gruppe som det å bli akseptert som medlem inn i en ny. En persons identitet er ikke kun basert på hva en selv er i besittelse av eller likhet en har med andre, men hva som skiller personen fra noen som innehar andre egenskaper. Spesielt i samfunn hvor to eller flere etniske grupper står i motsetning til hverandre står skillet mellom hva sin gruppe er, og har, i sterkere kontrast til hva den andre grupper er, og har, enn i samfunn hvor det ikke er konflikt mellom gruppene.

I følge Smithey og andre (se Parekh & Bhabha 2011, Barth 1969, Eidheim 1969, Jenkins 2004) kategoriserer mennesker andre personer i inn-gruppe og ut-gruppe, medlemmer og ikke- medlemmer. Distinksjonen gis større signifikans i uløselige konflikter hvor hver av gruppene føler seg truet og det skapes en indre identitet for gruppen basert på dens fordommer mot den andre gruppen (Smithey 2009). Det som blir viktig for gruppeidentiteten er uløselig knyttet opp mot den andre gruppen. Den er skapt på grunnlag av hva gruppe *x* er i

motsetning til gruppe y. Gruppe y er slik og slik dermed er ikke gruppe x slik og slik. Identitet for involverte grupper kan i så måte konstituere en form for egen identitet basert på ekstrem motsetning til den andre gruppen. Motstridende identitet kan bli definert på slik måte at de er gjensidig ekskluderende fra hverandre, uatskillelig og absolutte (Smithey 2009:87). De er avhengig av hverandre innad i sin gruppe, men også andre grupper for å definere og skape sin gruppe. De bruker ikke kun sin gruppe for å handle og samhandle i dagliglivet, men i like stor grad tar de i bruk deres relasjon til de andre. Etniske grupper er en sosial organisasjon, og medlemmer av den enkelte etniske gruppe vil bruke sin etniske identitet til å kategorisere seg selv eller andre i det formål å samhandle med andre (Barth 1969:13-14). Grupper kan stå i motsetning til hverandre slik at selve deres identitet er basert på hvordan de skiller seg fra de andre. Å være makedoner betyr som regel å ikke hete Linda fordi ”det er et albansk navn” (feldtdagbok). Å være katolikk i Nord- Irland betyr som regel at man ikke vil tilhøre Storbritannia. Da egen identitet er basert på å kontrastere seg fra elementer tilhørende en annen identitetsgruppe blir det da også veldig vanskelig for medlemmer av grupper i konflikt å gå over til den andre gruppen. Dette, i tillegg til andres identitetstilskrivelse av individet, kan føre til vanskeligheter med å endre eller bli akseptert som tilhørende en annen etnisk gruppe enn hva man er født inn i.

Både makedonere og albanere fortalte hvordan de tidligere vokste opp sammen, lekte i gatene sammen og hadde venner fra ”den andre siden”, men dette virket nærmest som en umulighet i dag. En mann som hadde valgt å la sin datter gå på Nansen Dialogs skole i Jegunovce fortalte at han hadde ikke snakket med sin nabo på over ti år. De kommer fra en liten landsby, deres jordstykker ligger tett opptil hverandre og de så hverandre hver dag, men på grunn av konflikten hadde de ingenting med hverandre å gjøre. Etter at deres barn begynte på skole sammen begynte de å snakke sammen igjen. At naboer kan, etter mange år med kommunikasjon, slutte å snakke sammen for så å ikke begynne å snakke igjen før ytre krefter skaper mulighet for det, viser hvordan deres stigmatisering av hverandre strukturerer holdninger, handlinger og interaksjon, og påvirker i så måte deres hverdag. Den sosiale stigmatiseringen er et resultat av en holdning som fikk større grobunn etter 2001, snarere enn en holdning til hverandres kulturer. Med dette mener jeg at konflikten mellom albanere og makedonere handler om mye mer enn kun å være to etniske grupper i ett område. Her vil jeg referere til kapittel 3 hvor jeg viste til ulike faktorer og årsaker som spiller inn på konflikt, og hvordan det er å være to kulturer på samme område i seg selv ikke skaper konflikt.

Ved bruk av begrepet sosial stigma ser jeg på hvordan grupper (som bor i samme område) også kan ha en form for frivillig segregering. Frivillig segregering baserer seg på hvordan medlemmer av den enkelte gruppe foretrekker å gå til medlemmer av ens egen gruppe av andre årsaker enn konflikt, og viser at segregering ikke alltid kan sees i sammenheng med en eventuell konflikt i et område, men må også belyses gjennom teorier om tilhørighet (Parekh & Bhabha 2011, Barth 1969, Eidheim 1969, Jenkins 2004, Smithey 2009), opptre backstage (Goffman 1959) og sosiogeografiske områder. Sosiogeografiske områder blir styrt av flere faktorer enn konflikt: være seg økonomiske, språklige, regler rundt mat, klesdrakt etc eller uskrevne grupperegler for hvor man kan oppholde seg og ikke.

I *Imagined, but not Imaginary: Ethnicity and Nationalism in the Modern World* viser Richard Jenkins til denne type restriksjoner og skriver: "Depending on the context, identification affects everything from which side of the street we can walk on to what we can eat and what we like to eat: from whom we can mate with to how we understand our place in cosmos; from how we live to how we die." (Jenkins 2002:118). Med referanse til foregående avsnitt hvor jeg viste til hvordan gruppedynamikk spiller inn på hvilke områder man velger eller har mulighet til å bevege seg i (Parekh & Bhabha 2011, Barth 1969, Eidheim 1969, Jenkins 2004, Smithey 2009, Goffman 1959) vil jeg hevde at den typen sosial restriksjon i høy grad påvirker og bestemmer innbyggernes bevegelse i Tetovo.

Det økonomiske aspektet vedrørende hvor man velger å bevege seg, både for personer som lever i en konfliktsone og de som lever i et fredelig samfunn, er ofte basert på relasjoner og kontakter man har med andre. Kaufman skriver om etnisitet som generator for ikke- voldelig konflikt i sin artikkel fra 2011 og hevder at:

"People tend to have more contacts with people within their ethnic group than outside it, and people tend to use the resulting intra-ethnic networks of personal ties when making economic decisions, whom to buy good from, whom to hire, where to go to look for work, and so on." (Kaufman 2011: 95).

Hva Kaufman skriver her, var også påfallende i Tetovo. Makedonerne og albanerne handler på atskilte butikker, atskilte frisører og gjør økonomiske avtaler med sine egne. Det var i denne sammenheng viktig å forstå at hvilke områder innbyggerne valgte å gjennomføre sine daglige gjøremål ikke kunne forklares på grunnlag av konflikten alene: folk gikk i egne områder fordi de man møtte her snakket samme språk, maten var forbredt etter deres religiøse tro og kulturelle skikker, og de behøvde ikke frykte for å gjøre noe "feil" med tanke på

normer og sosiale regler. Blant ens egen gruppe kan enkeltindividene av en gruppe være tryggere på hvordan man oppfører seg med tanke på gruppens uskrevne og skrevne regler og normer for oppførsel, de kan være backstage (Goffman 1959). Det uttrykket man ønsker å gi og det uttrykket man avgir er lettere å forutsi blant de som har like sosiale regler og normer som en selv enn blant de som ikke har det. Personer som kommer fra samme gruppe og som innehar mer eller mindre likt handlingsmønster, vil handle og tolke relativt likt basert på det en forventer av den andre og av en selv. I møte med personer fra en gruppe med ulikt handlingsmønster er ikke lenger denne viten selvsagt og man blir tvunget til å tenke over sine egne handlinger og prøve å forstå fremmede handlinger, man er frontstage og må spille en annen rolle (Goffman 1959). Man kan i disse situasjonene ikke ta på seg den "rollen" man kan å spille. Usikkerheten rundt hvilken rolle man må ta blant folk med fremmede sosiale regler og normer, vil jeg hevde, kan føre til at man frivillig segregerer seg fra hverandre.

Frykt og konflikt spiller også svært mye inn på det sosiogeografiske området. De områder man ikke føler man kan ferdes i er ofte forbundet med fare. Det skapes stereotypifiseringer rundt den gruppen som "eier" området. Et sosialt stigma (Goffman 1959, Eidheim 1969) kan skapes rundt en gruppe, hvor gruppen blir sett på som skumle, utrygge og fremmede, og som igjen spiller inn på hvorfor man ikke vil ferdes i deres område. Og denne frykten er ofte ikke ubegrunnet. I Makedonia var det ikke kun en teoretisk frykt for hva som kunne skje om man gikk på hverandres sider, men også en reell viten om potensielle konsekvenser (for begge parter). Under mitt feltarbeid var det flere voldelige hendelser mellom albanerne og makedonerne. Alt fra skyteepisoder hvor unge gutter ble drept, til slåsskamper i gatene i Tetovo. Det var ikke kun den tenkte frykten som stoppet de fra å samhandle, men viten om hvilke konsekvenser det kunne få. Stereotypiene om hverandre som skumle og farlige økte i takt med voldelige hendelser, og Makedonia sto i 2012 igjen i en situasjon som kunne ha eskalert til det mer ekstreme.

NDC Skopje om område

"Naboene min hadde ropt til meg og blitt sint når han hørte at jeg skulle bli med i dette prosjektet, men etter å ha sett det de gjorde i Norge så forsto vi at det var det eneste rette å gjøre" (Feltdagbok 2012), fortalte en av foreldrene ved Fridtjof Nansen barneskole i Jegunovce. For å illustrere de ulike sosiale strukturene i Makedonia, og vanskeligheter dette kunne føre til, vil jeg rette fokuset mot starten av NDC Skopjes arbeid med integrerte

barneskoler. Jeg gjengir her uttalelser fra foreldre, lærere og den administrative staben i NDC Skopje.

Under flere intervju med ulike personer fra administrasjonen ble historien om hvordan NDC Skopje startet prosjektet i Jegunovce fortalt. Følgende underkapittel er basert på disse intervjuene. Frem til 2005 hadde NDC Skopje møter med foreldre, lærere og politikere i Jegunovce. De ønsket å finne ut hva det var behov for i denne rurale kommunen, og gjennomførte dialogøvelser hvor hver side skrev ned hvilke mangler undervisning hadde, hva man behøvde og hva man ikke kunne gjennomføre alene. Albanere og makedonere gikk sammen for å se hvilke felles behov de hadde. I samarbeid med lokale politikere, foreldre og lærere startet NDC Skopje engelsk og IT undervisning for miksede klasser. I den første uken var det 12 elever, det ble så 50 og etter to måneder var det opp i 250 elever fra begge sider som fulgte undervisningen. Foreldrene så at denne type undervisning var viktig for barnas fremtidige utdanning, og for de voksnes forhold til medborgere i kommunen, hevdet en av de kvinnelige ansatte ved NDC Skopje. Til tross for stor usikkerhet i starten ble prosjektet veldig populært på kort tid, og foreldrene fulgte elevene til undervisningen som foregikk på kveldstid der de begynte å snakke sammen på tvers av etniske skillelinjer. (Feltdagbok 2012).

Starten var imidlertid ikke kun lett, fortalte flere fra NDC Skopje. En mann med stor makt i Jegunovce kommune returnerte, og viste sin motstand til prosjektet. Beklageligvis fikk han med flere til å gå i mot felles undervisning for albanske og makedonske barn. I samtale med en av de mannlige ansatte ved NDC Skopje fikk jeg forklart hvordan de hadde følt seg svært usikker med tanke på prosjektets fremtid. Vinduer ble knust, materiale ble stjålet, folk sto utenfor klasserommene for å skremme foreldre fra å sende sine barn dit, til og med politikere var uenige, fortalte den mannlige NDC Skopje ansatte. Dette kunne ha vært slutten på integreringsprosjektet i Jegunovce, men foreldrene, deres venner og familie samt mange flere så behovet for å stoppe den negative trenden i Jegunovce med etnisk rene skoler, etniske rene landsbyer og mindre og mindre kommunikasjon mellom de etniske gruppene. De samlet seg mot de protesterende, og prosjektet ble opprettholdt. (Feltdagbok 2012).

Noe av de viktigste betingelsene NDC Skopje hadde for å starte opp prosjekter i 2005 var at skolen måtte befinne seg i et område med jevn fordeling av albanere og makedonere. Det måtte dessuten være et område som ble direkte rammet under det væpnede opprøret i 2001. Dette førte dem til Jegunovce, en kommune på grensen til Kosovo, tre mil fra Skopje og en mil fra Tetovo (Feltdagbok 2012). Jegunovce kommune hadde nærmere 50% albanere og

omtrent 50% makedonere, samt en liten andel romfolk. Kommunen besto av flere mindre landsbyer, og det var barneskole i flere av disse. Etter 2001 begynte barna å gå på barneskoler delt i etniske grupper, og hadde ingen til lite kontakt med hverandre, og generelt var det en sterk og økende segregering mellom albanere og makedonere i dette området.

En av grunntankene til Nansen Dialog nettverkets sine prosjekter på Balkan er at ved å bryte ned grensene mellom folk, og skape et trygt område hvor de kan begynne å samhandle uten at det handler om den etniske konflikten kan man snu trenden med segregering (Feltdagbok 2012). Segregering som følge av etnisk konflikt handler i stor grad om tap av fysisk sted, og tap av følelse og viten om at man kan dele et sted, det å lære at man igjen kan dele et sted er derfor en viktig faktor for å bryte ned segregering. Lærerne som gjennomførte fellesundervisningen og administrasjonen for NDC Skopje hevdet at samhandlingen på barneskolen fikk ringvirkninger for foreldrene og deres omgangskrets, de begynte å ha foreldremøter og landsbymøter sammen på tvers av etniske skillelinjer og måtte derfor forholde seg til hverandre. Nansen Dialog ønsket å skape nye sosiale prosesser, og ifølge Barth danner sosiale prosesser samfunn (Barth 1994).

Stor-Albania

I enhver konflikt vil det være ulike og ofte motstridende forklaring på situasjonen, hendelser og årsaker knyttet til konflikten. Som nevnt i kapittel 4 var det motstridene historier om hvem som undertrykte hvem, og hvem som hadde den reelle makten i Tetovo. I dette underkapittelet vil jeg ta for meg flere eksempler på hvordan segregering og stans i kommunikasjon bidrar til å skape motstridende historier, og hvor man til slutt ikke engang enes om hva konflikt handler om. Senere i teksten vil jeg komme nærmere inn på stedets og områdets betydning for konflikten, men jeg vil her vise til hva flere makedonerne hevder er den *virkelige* årsaken for opprøret i 2001. En påstand som i stor grad omhandler nettopp sted og stedstilhørighet, nemlig eierskap av vest- Makedonia.

Under Jugoslavia var den albanske befolkningen anerkjent som en nasjonalitet (narodnost) (Cordell & Wolff, 2004:444). Dette ga de visse rettigheter, men langt fra samme status som de seks nasjonene; slovenere, kroatere, serbere, muslimene, montenegrinerne og makedonerne (Mønnesland 1992). Albanerne, i likhet med lappeteppet av etniske grupper på Balkan, har bodd i området i generasjoner. 1913 ble den staten Albania opprettet, med grensene hvor de er

i dag. Konsekvensene for den periodens mange kriger på Balkan og deling av områder var at 40% av den albanske befolkningen ble innlemmet i det som skulle bli Jugoslaviske stater.

Kosovo, som i mange år lå under Serbia, erklærte seg uavhengig i 2008. Uavhengigheten kom etter en mangeårig kamp for at Kosovo skulle tilhøre den kosovo-albanske befolkningen og ikke den serbiske befolkningen som er i mindretall. Under og etter Kosovos uavhengighetskamp vokste det frem en ekstrem gruppering av albanere som ønsket å samle Albania, Kosovo, deler av Montenegro og Vest-Makedonia til et felles nasjonalt område; Stor-Albania. Stor-Albania er et område med høy andel albanere, og i deler av vest-Makedonia og i hele Kosovo er majoriteten albanere.

Blant den makedonske befolkningen, og da særlig blant de som levde i Vest-Makedonia, opplevde jeg hvordan historier og fordommer rundt Stor-Albania skapte frykt og hat. Flere av mine albanske venner og bekjente fortalte at denne stormakten fant sted tidligere, og at ekstreme nasjonalister ønsker å ta den tilbake, men at dette ikke var støttet politisk, og heller ikke blant albanere i Makedonia. Ingrid Vik (2003) skriver i 2003, to år etter opprøret, at ideen om Stor-Albania på et generelt grunnlag ble avvist at de fleste albanere i Makedonia. Likevel skriver Vik (2003) at i konversasjoner med sine albanske informanter kom det frem at albanerne så for seg et sterkere bånd med Kosovo om makedonerne ikke iverksatte reformer som skulle sørge for bedre rettigheter for den albanske befolkningen (2003:44). I 2010 kom BalkanInsight med en artikkel hvor en spørreundersøkelse blant albanere i Albania, Kosovo og Makedonia viste at så mange som 51% ønsket Stor-Albania (BalkanInsight 2010). Jeg hørte ingen støtte for dette blant mine albanske venner og bekjente i Makedonia, så jeg fikk ikke bekreftet at resultatene var representative for den albanske befolkning i Makedonia, men hva jeg kunne bekrefte var den store frykten dette skapte blant mine makedonske venner og bekjente.

I Kosovo var det enklere å se konkrete spor etter ønske, viljen og viten om Stor-Albania, og Kosovo-albanere jeg snakket med der bekreftet at Stor-Albania var et reelt ønske for mange. Til tross for at albanske i Makedonia hevdet at de ikke støttet ideen om Stor-Albania, ble makedonernes frykt bekreftet i albanernes bruk av symboler, og særlig gjennom flagg og veggmalier. For å eksemplifisere hvordan symbol på Stor-Albania er noe som preger hverdagen i Tetovo viser jeg her et bilde tatt i hovedgata på vei inn til Tetovo. Noe av det første man ser når man kjører inn i Tetovo er et stort veggmaleri på muren ved hovedveien.

Maleriet er av en sort ørn, et rødt kart av områdene Kosovo, Vest-Makedonia og Albania (Stor-Albania) og med skriften *Gjuhë komb shtet* (en språknasjon).

Med viten om at mange albanske i Tetovo i dag kommer fra Kosovo, og mange har slektninger i Kosovo, gikk jeg ut ifra at tanken og drømmen om Stor-Albania også sto sterkt i enkelte albanske miljøer i Tetovo.

Det demografiske tallet i Tetovo viste at albanerne var majoritet i dette området også før krigen, men med 100 000 flyktninger og flere makedoneres flukt bort fra Tetovo i løpet av 2001 ble det en økende albansk majoritet i Tetovo. Makedonerne nevnte flere ganger at albanerne hevdet at Tetovo tilhører Albania, og dette eskalerte igjen til en tro om at albanerne ønsket Stor-Albania, et uavhengig Vest-Makedonia hvor Tetovo var den naturlige hovedstaden. På lik linje med hvordan Kosovo hadde fått sin uavhengighet fra Serbia, skulle Stor -Albania skapes. Mange makedonere mente krigen i 2001 egentlig hadde dreid seg om et forsøk om å skaffe makt over denne delen og fri seg fra Makedonia, og mange fryktet at det var slik det kom til å hende. Både igjennom frykten for en ny krig, og ved å vise til hvordan det ble flere og flere albanere i Tetovo, mente mange at det kun var et tidsspørsmål før Tetovo var albansk. En frykt som hadde stor innvirkning i relasjonen mellom makedonere og albanere.

Frykt er en viktig faktor for konflikt, og i dette underkapittelet vil frykt som skapes som konsekvens av motstridende historier blir brukt for å illustrere kompleksiteten i konflikten mellom albanere og makedonere, og hvordan det i forståelse av og arbeid med konflikt er viktig å ha kunnskap om de ulike historiefortellingene som verserer. Motstridende historiske og nåværende ”fakta” kan gi en god forklaring på hvorfor en konflikt står sterkt tiår etter tiår. Mennesker sitt ”sannhetsbilde” av seg selv og ”de andre” er kjernen i konflikt.

Flere av mine makedonske venner fortalte historier fra tiden da de vokste opp i Tetovo, hva som skjedde i 2001, og hva som var årsaken til albanernes opprør. Her vil jeg vise til en samtale jeg hadde med min makedonske venninne Irina:

”Vi levde fredelig her i Tetovo, vi lærte albansk på skolen og vi kunne snakke med hverandre fordi vi lærte hverandres språk på skolen. Det var aldri noen problemer, vi bodde til og med i samme nabolag. Forholdet mellom Albania og andre land på Balkan har lenge vært problematisk fordi albanere vil ha Stor-Albania og det betyr at de kommer til å ta store landområder som tilhører andre land. I 1998-1999 ble det krig mellom Serbia og Kosovo, og ingen andre land i området ville ta imot flyktninger fra Kosovo. Makedonia derimot gikk med på å ta imot mange flyktninger, gi de husly og mat. Mange av albanerne i Tetovo har også slektninger i Kosovo, det er jo rett over fjellene her. Om du går opp til fjellene rundt her kan du gå over til Kosovo uten at du merker det. Etter kosovo-albanerne kom ble det konflikter og de startet krigen. De ønsket Stor-Albania. Vi ga dem mat og husly og de takket oss med å starte en krig, med å skyte på oss. Kosovo-albanere er onde, de ønsker Stor-Albania og de fikk med seg mange av de albanerne som bodde i Tetovo fra før” (feltdagbok, oktober 2012).

Frykten for krig om Stor-Albania hadde vært tilstede blant makedonerne også før 2001, og ble forsterket ved Kosovos løsrivelse fra Serbia. Selv om Makedonia støtter Kosovos uavhengighet spiller frykten for ekstremisters ønske om å forene Vest-Makedonia inn i et samlet Albania en stor rolle i forholdet mellom makedonere og albanere. Neofotistos tar opp denne problemstillingen i sin bok *The Risk of War*, og skriver:

”(...)the Kosovo Assembly’s declaration of independence from Serbia at an extraordinary meeting on 17 February 2008 generated intense anxiety among many people in Macedonia. Although Macedonia recognized the independence of Kosovo in October 2008 and the two countries established diplomatic ties a year later, fears that radical Albanian elements might provoke political turmoil, aimed at uniting the predominantly Albanian-populated parts of northwestern Macedonia with Kosovo, are still widespread” (Neofotistos, 2012: 5).

Neofotistos peker her på et viktig punkt, nemlig gapet mellom Makedonia som offisielt støtter Kosovos uavhengighet og det makedonske folks frykt for konsekvensene av å støtte uavhengigheten. Det illustrerer enda flere motstridende historier i Makedonia; politikere fra makedonsk side støtter Kosovos uavhengighet, albanske politikere hevder at uavhengigheten ikke har noe med ideen om Stor-Albania å gjøre, det makedonske folk frykter konsekvensene

av uavhengigheten, og ifølge spørreundersøkelsen er det støtte for Stor-Albania. Dette er fire relativt motstridende sannheter, som vanskelig kan forenes slik situasjonen er nå. Med en økende segregering er det også færre og færre fra albansk og makedonsk side som snakker sammen til daglig. Segregering, media, og økende stereotypifisering lar slike motstridende historier få grobunn og vokse seg enda større, og bli enda mer uforenelige. Min makedonske venn Toni mente albanerne og makedonerne kunne leve sammen, men holdt likevel på sin frykt: ”det er helt greit at albanerne får sine rettigheter, de kan gjerne ha undervisning på sitt språk, men det er ikke nok for dem. De ønsker å ta denne delen og gjøre den til en del av Albania, til Stor-Albania” (Feltdagbok 2012).

Oppsummering

I områder med etniske grupper som lever fredelig sammen preger ikke distinksjon mellom gruppenes folks oppførsel og bevegelse i dagliglivet. Også etniske grupper i et multietnisk samfunn kategoriserer seg i motsetning til andre, men medlemmene av slike samfunn har ikke like store hinder for å bevege seg på tvers av etniske skiller i dagliglivet.

I dette kapittelet har jeg sett på det sosiogeografiske område i Tetovo og Jegunovce. Hvordan mekanismer i segregering spiller inn på hvor man beveger seg, og med størst fokus på frivillig segregering. Segregerte samfunn betyr ikke nødvendigvis en politisk eller offentlig segregering. I flere segregerte områder på Balkan er befolkningen delt i den private sfæren, det vil si bosted og valg av områder å ferdes i, mens arbeid og politikk er områder hvor man må jobbe sammen. Det sosiogeografiske kartet over Tetovo ga en illustrasjon på hvordan samfunnet var delt opp, og hvilke områder som ”tilhørte” hvilke grupper i deres private sfære, mens arbeidssfæren kan se ulik ut. Den private sfæren i Tetovo, hvor man var backstage, kan beskrives som en frivillig segregering. Dette var områder hvor man var trygg, ikke kun sikkerhetsmessig, men også trygg på hvordan man skulle oppføre seg og at man forsto hverandre normer og regler uten å si de høyt. Samme mekanismer som får en til å føle seg backstage med sin gruppe kan brukes til å gjøre kulturell ulikhet signifikant og brukes som årsak for å ikke gå på ”de andres” områder. Distinksjon av andre mennesker, og kategorisering av dem i ut-gruppe kan føre til hinder for kontakt med mennesker av den gruppen fremfor de man kategoriserer som inn-gruppe, sin egen gruppe. Sosial organisasjon og en gruppes indre dynamikk er derfor viktige faktorer for hvor en velger å bevege seg, og for hvilke sanksjoner og konsekvenser bevegelse på feil sted kan føre med seg.

Blant flere jeg snakket med i Tetovo var kategoriseringen av hverandre et stort problem. Som nevnt tidligere var det flere makedonere som påpekte hvordan de ble undertrykt i Tetovo, og fikk ikke samme mulighet som den majoriteten, altså albanerne, fikk i samme område. Albanerne på sin side mente makedonernes kategorisering av dem som ikke-tilhørende var det største problemet for interaksjon mellom gruppene, og mente man burde gå bort fra å kategorisere mennesker i Makedonia inn i etniske grupper og heller se på Makedonia som et multietnisk land. Min albanske venninne Linda forklarte situasjonen som følgende:

”Konflikten handler om å få samme rettigheter, vi er også en del av landet. Makedonerne må bare innse at vi har levd side om side i mange hundre år og at vi er like stor del av landet som de. De mener Makedonia kun er for makedonere og ser ikke at vi er to folk som bor her, at vi må ha like rettigheter som de. Det at vest-Makedonia inkludert Skopje i all tid har vært åsted for mange folkegrupper og endringer i styresmakten ser albanerne på som grunn til at man må lære å leve sammen. Makedonia er ikke, og har aldri vært, et rike kun for de makedonske og kan så ikke kreve å være et land kun med makedonere. De sier at vi må komme oss tilbake til der vi kommer fra, men vi kommer herifra i like stor grad som de. Spesielt ille er det på fotballkamper, da er det mye hat som ropes ut”. (Feltdagbok 2012).

NDC Skopje arbeidet med å snu denne trenden, og ønsket å skape sosiogeografiske områder basert på folks hjemsted fremfor etniske tilhørighet. Og skape et backstage for det makedonske folk på tvers av etniske skillelinjer.

Kapittel 6: Faktorer i konflikt

Jeg vil i dette kapittelet ta for meg ulike faktorer i konflikt, og se på hva de er, hvordan de blir brukt og hvilken betydning det har. I særlig grad blir det fokus på symboler og markører i samfunnet, og dets betydning for gruppedannelse og gruppeoppretholdelse. Det er viktig å ha med seg at jeg med dette fokuset ikke legger vekt på gruppens kulturelle innhold for å forstå relasjonsendring mellom grupper. Jeg mener at utsagn som ”vi er så kulturelt ulik dem at vi ikke kan leve sammen” ikke i tilstrekkelig grad kan brukes for å forstå hvorfor konflikteskalering blant grupper som har levd og lever sammen. Med henvisning til Barth (1969) er det ikke den kulturelle substans som definerer en gruppe, men grensene mellom dem. Grensene er igjen konstruert etter hvilke signifikante egenskaper en tilskriver sin eller de andres gruppe. Faktorene jeg her skal presentere kan sies å være kulturelle substanser i hver gruppe, likevel er det ikke religion, språk og symbol i seg selv om er årsaken til den økende segregeringen mellom makedonske og albanske, men hvordan slike elementer gis og hvordan de brukes for å danne og endre grensene.

Makt til å tilegne mening

Symboler og markører brukes for å skille grupper fra hverandre, men også for å skape identitet til hverandre som medlemmer av gruppen. Med dette legger jeg vekt på symboler og markører som både grensemarkører og identitetsmarkører. Jeg ønsker her å vise til hvordan bruken av symbol gir mening for individet, og for gruppeidentitet. Forståelse av symboler, markører og kulturelle uttrykk i denne teksten tar utgangspunkt i teori om kultur som system av delte meninger og meningsdannelse gjennom samhandling (Geertz 1973). Kultur er produkt av sosial interaksjon (Barth 1969, 1994, Baumann 2011, Friedmann 1992, Rothschild 1981), og er vårt middel for å skape mening, og en måte for oss å gjøre verden meningsfull og oss meningsfull for verden (Cohen 1993:196). Symboler og markører er synlige tegn for ulik kultur, det som er med på å produsere og forme mening for individer og grupper. Gjennom å se på symboler og markører, hvordan de brukes og gis mening gir teksten et dypere innblikk i den ikke-uttalte etniske konflikten i Makedonia. I denne delen viser jeg til individer og gruppers konkrete uttrykksformer av deres etnisitet og kultur. Og hvordan identitet som etnisitet ikke kun er et analytisk verktøy, men noe som i tillegg må forstås gjennom de fysiske uttrykkene som skapes.

Symboler, markører og kulturelle uttrykk er skapt i samhandling mellom flere, og blir både opprettholdt og er i stadig endring. Folk vil, til tross for å identifisere seg til samme gruppe, være nettopp individer som gir symboler, markører og kulturelle uttrykk en noe ulik tolkning. Gruppemedlemmene vil aldri være statiske aktører som handler, tolker og danner mening helt likt andre medlemmer. De skaper mening på bakgrunn av gruppen man tilhører, men ikke utelukkende dette. Kultur er ikke nødvendigvis enhetlig og kollektiv, men å dele en kulturell identitet innebærer at man innehar en lik forståelse for hvordan verden fungerer (Ross 2009:4). Det er viktig å forstå hvorfor og hvordan kulturelle uttrykk og rekonstruksjon til tider forsterker konflikt og hvorfor det andre ganger tjener som verktøy for reduksjon (Ross 2009). Det kan forklare hvordan konflikt ofte vises i en kamp rundt symboler. Kampen mellom to grupper som deler et område kan vises i en kamp om hvilke symboler som skal være rådende for kulturen i område. Et eksempel på dette er hvordan albanerne ikke kan akseptere at det er tradisjonelle makedonske symboler som skal være enhetlig og samlende for det makedonske folks (med det makedonske folk menes både albanere, makedonere, vhlar, romfolk, tyrkere og serbere som er innbyggere i Makedonia) kultur.

Symboler kan forstås gjennom et ønske om å fremme saker, og blir de synlige tegnene for den nåværende situasjon. De bidrar til å skape og opprettholde den politiske situasjonen; produsere og reprodusere mening og bidrar til dynamikken mellom og blant individer og grupper. Fra tagginger i Belfast, palestinaskjerf på en radikal ungdom i Stockholm til korset som rager på fjelltoppen ved Skopje, blir symboler brukt som uttrykk for mer enn saken. Symboler blir 'diacritical features', identitetsmarkører som folk ser etter og uttrykker (Barth, 1969:14). De viser tilbake til kulturen eller kulturer som determinerer det hverdagslige og det politiske livet i et samfunn. For kultur er symboler "quite simply carriers of meaning". (Cohen, 1993: 196). Wedeen hevder at "kultur designer et verdenssyn som krever en forståelse av hvordan symboler virker i praksis, hvorfor mening skaper handling og hvorfor handling skaper mening" (Wedeen 2002:720). Å forstå mening bak symbol, hvilken signifikans publikum blir gitt og gir er viktig for å forstå samfunnet en lever i og forsker i.

Det symbolske landskapet er preget av makt. Gruppers symboler som preger et område indikerer hvem som har makt til å definere landskapet, og med det ofte politisk og økonomisk makt. I områder hvor to eller flere etniske grupper er anerkjent som nasjonale grupper vil bruken av den ene gruppens flagg, språk på skilt, religiøse bygninger og andre symboler fremfor den andre være en sterk indikasjon på hvordan makt også er fordelt på andre arenaer.

I slike områder blir det nødvendig å studere hvor, hvilke og når nasjonale eller ikke-nasjonale symboler blir brukt og hvordan deling av et symbolsk landskap preger innbyggere. Særlig med tanke på maktbalanse og retten til definere et symbolsk landskap. Et symbolsk landskap hvor to eller flere grupper har rett til å flagge sine symboler blir av Bryan og Stevenson sett på som tradisjon, men også markører av territorium. I sin beskrivelse av flaggbruk i Nord-Irland, en type eksempel på symbolbruk som kan overføres til forståelse av symbolbruk i de fleste konflikter, skriver forfatterne: "these flags are not simply a reflection of local communal identities, but are also markers of physical ethnopolitical boundaries and, more particularly, of areas controlled by paramilitary groups" (Bryan & Stevenson 2009:68). De viser her til hvordan flaggene i Nord-Irland må forstås og forskes på ved hjelp av andre verktøy enn gruppers felles identitet, blant annet også som grensemarkører.

Slik analyse av symbolbruk ønsker jeg å videreføre til forståelse av symbolbruk i Makedonia og vil komme nærmere inn på dette senere i avhandlingen. Symboler viser til både fellesskap og grense, det er ikke tilstrekkelig å kun forstå symboler som refleksjoner av en persons identitet (Bryan & Stevenson 2009). I konflikt blir symboler viktige markører for både gruppers felles identitet, men også for deres forsvarsposisjon og ekskludering. Nettopp på grunn av gruppers felles identitet som blir bekreftet gjennom symboler eller monumenter, kan symboler og monumenter også virke splittende. Det som blir enhetlig og felles for en gruppe står i motsetning til en annen gruppe (Marshall 2009). Likevel er det å skape, bruke og opprettholde symbolers betydning for grensesetting og identifiseringsprosess et samarbeidsprosjekt mellom grupper. Med andre ord er det nødvendig med to grupper som kontrasterer seg og har en enighet om dette for at symbolene skal ha den verdien og meningen den tillegges.

Markører for etnisk identitet

Med henvisning til tidligere kapittel, under redegjøringen for hvordan etniske grupper ikke kun må sees i lys av deres felles kultur, men i like stor grad må analyseres og forstås på grunnlag av mekanismer som oppstår i grensesetting (Barth 1969, Eidheim 1969, Baumann 1996), vil jeg i denne delen se på de tre følgende faktorer – språk, symbol og religion. I samsvar med tidligere forskning (se Neofotistos 2011, Dodovski 2012 og Schwartz 2000) viser mitt feltarbeid at det er mulig å fastslå visse faktorer som ofte er hovedpunktene for den pågående konflikten mellom albanere og makedonere i Makedonia. Disse faktorene kommer tydelig frem i media, i samtaler med albanere og makedonere og i annen forskning. Jeg

ønsker å fremheve de tre nevnte faktorene og gjennom de se nærmere på dynamikken i konflikten.

Symboler har en viktig betydning for konflikten mellom albanere og makedonere. Flag, graffiti, kors, den albanske ørnen, klær og andre synlige symboler viste hvordan konflikten ofte projiserte seg selv gjennom bruk av symboler. I Tetovo ble symbolene ofte en strategi for å opprettholde grenser mot ”de andre”, og en metode for å opprettholde den ikke - voldelige konflikten. Grenseopprettholdelsen ble forsterket gjennom bruk og tolkning av symbol (både egne og andres), og må sees i en sammenheng med hvordan det skapte grupper basert både på hvem man er, men i like stor grad, hvem man ikke var. Her vil jeg henvise tilbake til forrige kapittel hvor jeg viser til Parekh og Bhabha (2011) som hevder gruppeidentitet både er avhengig av normer og regler som sier hva man gjør, men også hva man som medlem av en gruppe *ikke* gjør. Få makedonere ville bruke ørnen som symbol, fordi dette var albanernes symbol, dermed var ørnen symbol på hva makedonerne ikke var.

Symboler i Makedonia, både gjeldende for den albanske og den makedonske gruppen, ble slik både symboler for den andre gruppen, men også for hva sin gruppe *ikke* var. Da albanerne heiste sitt flagg opp fremfor det makedonske, ble det, av makedonerne, sett på som et symbol for å tilhøre noe annet enn Makedonia. Det makedonske flagget på sin side ble av albanerne sett på som et symbol for å tilhøre ett folk (makedonerne) og ikke en samlet nasjonalitet. Denne problematikken vil jeg komme tilbake til senere i teksten. Først vil jeg redegjøre for de tre nevnte faktorene for konflikt i Makedonia som jeg nevnte tidligere i teksten – språk, symbol og religion.

Språk

Det offisielle språket i Makedonia er makedonsk, men OFA stadfestet at albansk er landets andre offisielle språk, og brukes i særlig grad med i områder med store albanske grupper. Grunnskoler og videregående for den albanske folkegruppen finnes (og flere grunnskoler er under bygging) over store deler av Makedonia, særskilt i de vestlige delene. I tillegg er det opprettet albansk universitet i Tetovo.

I Tetovo var språk ofte brukt for å harselere med albanerne gjennom å gi de økenavn eller gjøre narr av hvordan albansk hørtes ut for de makedonske. Det å være to folk med ulikt språk var i tillegg et viktig tema for å forklare (ovenfor meg) hvorfor de ikke kunne kommunisere,

og derav leve sammen. Argumentasjonen om hvorfor det var umulig å kommunisere, underbygde makedonerne med påstander om at mange av de albanske ikke ønsket å lære seg makedonsk. Irinia, min makedonske venninne kom til meg en dag i september, og var frustrert etter en handledur: ”mange albanske ønsker ikke å lære seg makedonsk. De kommer inn på butikken og snakker albansk, når jeg svarer på makedonsk sier de at de ikke forstår” (feltdagbok, september 2012). Påstanden om at enkelte albanere ikke ønsker å lære seg makedonsk fikk jeg igjen bekreftet av enkelte albanere, men de la vekt på at de albanerne som ikke ønsket å lære seg makedonsk var de albanere som bor i etnisk rene landsbyer. Dette er små landsbyer hvor det bor kun albanere eller kun makedonere. Bor man, jobber og lever man i en ren albansk landsby er det også sjelden man praktiserer makedonsk og læren i dette språket kan føles unødvendig for mange. Oppbygging av slike landsbyer blir mer og mer vanlig, og særlig etter krigen ble det en økende tendens til at landsbyene ble delt mellom folkegruppene hvor det enten bor kun makedonere eller kun albanere.

Albanere og makedonere også ellers i landet lever hver for seg, ofte i segregerte områder. Kommunikasjonen mellom folkegruppene innad i Makedonia er betydelig mindre etter konflikten i 2001, og de fleste holder seg til sin egen folkegruppe. Som nevnt tidligere går albanske og makedonske elever til skolen til ulike tider, de leker sjelden sammen, har sjelden felles venner eller naboer og er ofte så segregert at makedonsk ikke er et språk albanere bruker eller hører i dagliglivet. Dette gjelder ikke kun ”etnisk rene” landsbyer, men også i byer som Tetovo.

Emi, ei albansk venninne fra Tetovo, og andre albanere jeg snakket med bekreftet den økte segregeringen og fortalte hvordan unge albanere ikke lenger ønsker å lære makedonsk. Delvis på grunn av konflikten: følelsen av å bli undertrykt og tvunget til å lære et annet språk, men også på grunn av den økte segregeringen. Å lære et annet språk enn sitt eget, kunne bli sett på som så unødvendig at barna ikke ønsket å lære det. Det var dessuten en tung ekstraoppgave i skolehverdagen. Flere av mine albanske venner viste til hvordan det å lære to fremmedspråk, engelsk og makedonsk, tok mye tid og kunne være slitsomt for unge personer.

Mangelen på behov for å lære, den økte segregeringen og følelsen av at dette ble en unødvendig tung ekstraoppgave i skolehverdagen var ikke eneste årsak til at enkelte motsatte seg å lære makedonsk. Andre av mine albanske venner klaget på at de måtte lære makedonsk, mens makedonerne aldri måtte lære albansk. Til tross for at Makedonia skulle være et multietnisk samfunn, ga mange albanere uttrykk for at balansen mellom de to største

folkegruppene, albansk og makedonsk, var veldig ujevn. For at man skulle kunne oppnå det multietniske samfunnet som både var nødvendig for å skape fred og som regjeringen hadde satt som mål, mente albanerne at det måtte være obligatorisk for begge de to største folkegruppene å lære hverandres språk.

I kapittel 4 så jeg på Oberschalls teori om at de fleste konflikter mellom etniske grupper handler om en majoritet som dominerer en minoritet: "they inhabit a society not as equals but as a landlord dealing with weak tenants." (Oberschall, 2007:13). Med utgangspunkt i de argumentene mine albanske venner ga for at flere og flere albanske lærer lite eller ingen makedonsk, mener jeg det er viktig å se på Oberschalls argumentasjon for analysen av konflikt mellom etniske grupper. Her er det viktig å påpeke at jeg ikke hevder at makedonere bevisst dominerer de albanske og at de bebor Makedonia som "landlord dealing with weak tenants", men at det er slik flere albanske ser på situasjonen i Makedonia. En forklaring på etnisk konflikt som Oberschall viser til, var på linje med flere av mine albanske venners forklaring om situasjonen og konflikten i Makedonia.

Mine makedonske venner, på sin side, ville ikke argumentere for at konflikten rundt språket kunne forklares gjennom en majoritets undertrykkelse av en minoritet. Mange av dem hevdet at Makedonia først og fremst er en makedonsk stat med flere minoriteter, ikke en multietnisk stat. Makedonia har sin fortid, sin historie, sin kultur og sitt språk, og det burde være obligatorisk for alle innbyggere av staten å kunne nasjonalspråket, mente de. De fleste av mine makedonske venner støttet albanernes rett på undervisning på albansk og et albansk universitet, men mente at den retten også kom med et ansvar om å ta del i det makedonske samfunnet, og å lære seg makedonsk. En kveld i september, mens det enda var varmt til sent på kveld og både albanere og makedonere fylte gatene i Tetovo, diskuterte min makedonske venn Toni og jeg albanernes situasjon i Tetovo. Samtalen pågikk høylytt på engelsk mens vi gikk hjemover, forbi både albanere og makedonere:

"De (albanerne) kan gjerne få eget universitet, de burde få mer utdanning, bli mer intelligente. Så lenge det blir brukt i god forstand, til gode hensikter så burde de ha rett på eget universitet. Albanerne kan få alt de vil, men kun om de følger lover og reglene for den makedonske stat" (Feldtgbok, september 2012).

Ovenfor meg argumenterte makedonerne for at albanerne skulle få ha sitt språk, sin kultur, sin religion. De støttet albanske skoler og albansk universitet, men om det gikk på bekostning av å lære seg makedonsk trakk makedonerne sin støtte for dette.

Å forstå frykten for at det makedonske skulle bli undergravd er viktig for å forstå den makedonske siden i språkkonflikten. Som jeg skrev om i forrige kapittel hersket det en stor frykt blant makedonerne rundt Stor-Albania, og flere makedonere hevdet at det å ikke lære seg eller sine barn makedonsk var en lengre strategi i å oppnå Stor-Albania. Stor-Albania samler de albanske under felles religion, kultur, etnisitet og språk, derfor er det viktig å forstå at makedonernes frykt for at de albanske i Makedonia ønsker Stor-Albania henger i stor grad sammen med enkelte albaneres motstand mot å lære seg makedonsk. Makedonerne overførte frykten for Stor-Albania til alle aspekter ved konflikten hvor albanerne motsatte seg makedonernes krav, og brukte det som argument for å vise til at albanerne egentlig ikke ønsket å være en del av det makedonske samfunnet. Albanerne på sin side mente motstanden mot å lære seg makedonsk ikke hang sammen med forestillingen om Stor-Albania, men at det var viktig å se denne motstanden opp mot makedonernes undertrykking av albanere, vanskeligheten med å lære to språk fra barneskolealder og den økende segregeringen som fører til at færre og færre albanerne behøver kunnskap om makedonsk i sitt daglige liv.

Etter seks måneder i Tetovo, ble jeg mer og mer bevisst de motstridene historiene fra makedonsk og albansk side om hva konflikten rundt språkene handlet om. Fra de albanske som mente det var undertrykkende og ønsket at de skulle lære hverandres språk for å kunne være et multietnisk samfunn, til makedonere som mente de hadde gitt albanerne rettigheter til å kunne snakke og ha undervisning på sitt språk, men som fryktet at albanernes negative holdning til å lære seg makedonsk, var uttrykk for en lengre strategi for å akkumulere nordvest- Makedonia inn i Stor-Albania. Problemet med kommunikasjon så jeg var et stort problem i det daglige livet i Tetovo, og segregeringen fortsatte å øke i takt med mangelen på kommunikasjon blant folket.

Ved skolen i Jegunovce vektla de at det å lære hverandres språk ikke var et mål i seg selv. NDC Skopje ønsket å sette fokus på å lære å kommunisere og skape relasjoner på tvers av folkegrupper, og på tross av ulike språk. I *manual for parents* utgitt av NDC Skopje statueres det at hovedformålet for prosjektet er å ha undervisning på eget språk og at læring av et annet språk skal skje spontant, altså ikke gjennom bevisst læring eller opplegg fra skolens side.

”Besides integration, the second important and essential component of this educational model is bilingualism, through which every child has the opportunity to foster his native language, culture, tradition, but at the same time to also spontaneously

“learn” the non-native, second language, and to get familiar with the cultural heritage of the other ethnic communities in the Macedonian society” (NDC Skopje 2012:1).

Både makedonere og albanere, i integreringsprosjektet og de som ikke deltok eller arbeidet med integrering, var veldig opptatt av å ikke skulle bli tvunget til å lære hverandres språk. En viktig utfordring i arbeid med integrering er å gi begge sider like mye respekt og rom, og da språk er en så viktig faktor i konflikten må man være bevisst dette i arbeidet. Makedonske og albanske lærere parafraserte hverandre i fellestimene, og fikk slik frem samme budskap på to ulike språk. De forhåndsavtalte hva de skulle si, slik kunne den makedonske læreren parafrasere den albanske uten å kunne albansk. I fellestimene fikk elevene utdelt oppgaver som de skulle løse i grupper som var satt sammen av albanske og makedonske elever. Under arbeidet med oppgavene deltok begge lærerne i å hjelpe ungene, og med kroppsspråk og enkelte ganger fellesspråk (som regel makedonsk) var ingen hinder for de makedonske lærerne å hjelpe de albanske elevene og vice versa. I og med at gruppene var satt sammen av elever fra begge sider ble elevene tvunget til å finne andre måter å kommunisere på enn språk, kroppsspråk eller fellesord ble i stor grad brukt uten problem for å løse oppgavene.

Moshe Pijade, den integrerte videregående skolen i Jegunovce, startet i 2010 og elevene på denne skolen var 15 – 17 år gamle. Disse elevene hadde tidligere gått på segregerte skoler og hadde dermed ikke mye erfaring fra integrering før femten års alder. De albanske elevene hadde undervisning i makedonsk gjennom hele grunnskolen og kunne i utgangspunktet makedonsk, men av prinsipp valgte NDC Skopje at lærerne parafraserte hverandre også i videregående. Dette valgte de på grunnlag av språkkonflikten, og målet om å ha respekt for hverandre til tross for ulikheter i språk, religion etc. Elevene kom fra ulike områder i kommunen, både områder som var rene landsbyer (kun eller nesten kun innbyggere av en etnisk gruppe) eller områder hvor det var jevn fordeling mellom de etniske gruppene. De albanske elevenes kunnskap i makedonsk var på et grunnleggende nivå, men få kunne mer enn det, makedonerne hadde ikke hatt noen undervisning i albansk og hadde dermed ingen språkkunnskaper i albansk. Likevel var det tydelig at tiden med fellestimer hadde hatt en stor innvirkning på disse barnas språkforståelse og bruk av kroppsspråk. Særlig var dette gjeldende for barna i barneskolen som hadde fellestimer fra de startet på barneskolen.

I et av disse fellestimene i mars sto jeg ved et bord på barneskolen og iakttok barna som jobbet sammen for å bygge et hus, da et av de makedonske barna henvendte seg til sin albanske skolekamerat på siden og gjorde håndbevegelser for å få tilsendt saksen. Den

albanske eleven plukket opp saksen, ga den til den makedonske eleven og den makedonske repliserte med ”Falamenderit” (albansk for takk). Dette var ingen gjennomtenkt gest fra barneskoleeleven, men en vane. For den makedonske eleven hadde det blitt vane å takke på albansk fremfor å takke på makedonsk når han fikk noe fra en albansk elev. Dette var imidlertid ikke en engangshendelse, slike episoder så jeg gang på gang fra begge sider. Det hadde dannet seg en felles språkforståelse og en felles kunnskap om bruk av kroppsspråk blant barna, som tillot dem å kommunisere på tvers av språkproblemer. Til tross for at NDC Skopjes mål ikke var at elevene skulle lære hverandres språk, hadde en felles språkprosess startet, en språkprosess som baserte seg på felles ord og kroppsspråk.

I og med at kommunikasjonen og relasjonen mellom elevene som hadde deltatt i dette prosjektet siden de startet på barneskolen fungerte så bra, begynte jeg å fokusere på lærerne som holdt fellestimene for å se hvilken innvirkning språkprosessen hadde på dem. En dag i april hvor det var godt vær og man kunne sitte ute fikk jeg anledning til å snakke med en av lærerne. Vi snakket om læring gjennom fellestimene, og språk kom opp som tema.

”At de skal lære hverandres språk er ikke hovedpoenget, det er andre ting som er viktigere. Vi skal ikke være en skole som tvinger elevene til å lære språk, de skal bryte ned fordommer, bryte ned stereotyper, ikke være nødt til å snakke det andre språket. Det er også derfor vi parafraiserer hverandre, vi lærerne. Vi sier jo ikke presis det samme, vi har blitt enige på forhånd om hva vi skal prate om og forklare, men begge legger på litt mer, sier noe annet, men hovedpoenget er det samme” (Feltdagbok 2012), fortalte den makedonske læreren meg.

Det var tydelig at man ikke la opp til at elevene skulle måtte lære hverandres språk, men på det tidspunktet var jeg enda usikker på hvor mye de makedonske lærerne kunne av albansk. Siden de jobbet så tett sammen med noen som snakket et annet språk (selv om kommunikasjonen mellom lærerne alltid gikk på makedonsk) tok jeg det for gitt at de lærte noe albansk. Jeg spurte så om læreren kunne albansk. Det jeg opplevde, og hadde opplevd ved flere anledninger i samtale med voksne albanere eller makedonere, var at personen jeg snakket med umiddelbart gikk i forsvarsposisjon i forhold til språkproblematikken. ”Å lære hverandres språk er ikke poenget med denne skolen” parerte den makedonske læreren. Jeg ga meg ikke med dette svaret, og forklarte at jeg også hadde lært meg litt av flere språk uten å gå aktivt inn for det. Jeg fortalte at jeg hadde lært ord og fraser av andre språk fordi jeg jobbet eller var sammen med folk som snakket andre språk. ”Ja, selvsagt, man lærer jo noe”, repliserte læreren. ”Jeg kan ikke snakke albansk, men jeg kan det mest grunnleggende og jeg

forstår en god del ord som ofte blir gjentatt, så jeg vet ofte hva den andre læreren snakker om, selv om jeg ikke forstår alt hva han sier” (feltdagbok april 2012). Gradvis forsto jeg både hvor mye språklæring som skjedde via prosjektet ubevisst, men også vanskeligheten med å snakke om problematikken rundt språk. Språk er en viktig identitetsmarkør i Makedonia, og konflikten rundt språk var en utfordring både ellers i samfunnet, men også ved ND prosjektet

Symbol

Faktor nummer to i konflikten var etniske symboler. Symbolenes rolle, og særlig flagget, preget konflikten mellom albanere og makedonere i høy grad. Gjennom bruk av symboler og etniske markører ble ikke-uttalte grenser i Tetovo streket opp. Symboler fungerte i enkelte områder som en slags usynlig dørvakt som bestemte hvem som tilhørte området og ikke. Albanerne og makedonerne kunne gå på hverandres steder, grensene var ikke statiske, men det var sjelden de gjorde det.

”Fysiske kjennetegn påført landskapet blir tegnmateriale for symbolisering av lokal identitet, markering av grenser mellom *oss* og *de andre*” (Thuen 2003:64). Her viser forfatteren til bruken av symboler i grensesetting. To eller flere grupper bruker symboler for å markere hvilke områder som ”tilhører” hvem. Det tilsier både hvem som kan gå der, men også i stor grad hvem som ikke kan gå der. Thuen beskriver her hvordan man gjennom symboler kan bedre orientere seg i landskapet rundt. I Tetovo var områder merket av albanernes eller makedonernes symboler, og man kunne lett se hvilke områder som hadde en majoritet av de ulike etniske gruppene. Thuen ser ikke på symbolbruk i Tetovo, men kommer med en generell teori om hvordan man skal forstå symboler. Jeg vil hevde at symbolbruk i Tetovo ikke kan kun var en grensemarkør, det var mer enn en markering av grenser mellom *oss* og *de andre*. Det var også en kamp om å bli sett, kamp om å prege området man befinner seg og lever i. Hvem som tok opp sine symbol, og hvilke av gruppens symbol som var i majoritet i området vitnet både om hvem som ”tilhørte” det området, men det vitnet også om den pågående kampen om tilhøring og makt over områdene i Vest-Makedonia.

I Tetovo var de symbolske markørene gjerne flagg, veggmalier og ord på veggene i de ulike språkene. Både albanere og makedonere satte sine merker på sine områder, men også sine merker på hverandres områder. I gamlebyen hvor det var flest makedonere, var basketballnettet malt i det makedonske flaggets farger, og området ved kjøpesenteret var preget av flaggene fra Albania og Kosovo. På vei til skolen i Jegunovce kunne man se

områder hvor den sorte albanske ørnen var malt på murer og stolper og hvor det også befant seg moskeer. I andre områder veivet det makedonske flagget fra hus, restauranter og offentlige bygninger, taggingene var på kyrillisk og det var oftest kirke fremfor moske her. Ved å konstruere lokalsamfunn gjennom symboler skapte de mening for sitt lokalsamfunn, det ble en referanse for folks identitet. Den utstrakte symbolbruken i Tetovo og Jegunovce må sees i sammenheng med gruppedannelse. Det å skape en kollektiv forståelse, en kollektiv identitet til sin gruppe, ble svært viktig for å både skille seg fra *de andre*, men også på grunn av behovet for å skape et sterkere samhold.

Symboler produseres og reproduseres innad i den sosiale dynamikken blant den indre gruppen og den ytre gruppen. ”Når steder er symbolske konstruksjoner hvor et viktig element er å markere skille til andre, blir steders identitetsmessige funksjoner også synlige.” (Bjerkli 1995:68). Slik opprettholdes både stedets og gruppens identitet. Og ”ved å skape en *tilsynelatende* diskontinuitet ved å understreke noen få, klart kontrasterende symboler og tegn, heller enn å identifisere seg med hele det skiftende registret av kulturvariasjoner i befolkningen” (Barth 1969:179) skaper man skiller mellom hva som er *vårt* og hva som er *de andres*. Å skape, bruke og opprettholde symbolers betydning for grensesetting og identifiseringsprosess er et samarbeidsprosjekt mellom grupper. Med andre ord er det nødvendig med to grupper som kontrasterer seg og har en enighet om dette for at symbolene skal ha den verdien og meningen den tillegges. ”Begge parter bidrar med stereotypisering av seg selv og de andre, og er med på å velge, og påtvinge, de symbolene for identitet som det gjøres bruk av” (Barth, 1994: 179). Dette avsnittet gir en kort innføring i teorier rundt symbol, og jeg har valgt å se særlig på Bjerkli og Barth fordi de tar for seg hvordan symboler ikke kun brukes for å skape samhold innad i en gruppe, men at symboler også blir brukt i grensesetting. Symboler og grensesetting er vel så viktig å ha en forståelse for i forskning om krig og konfliktsamfunn, og ved å bruke denne type forskning om symboler ønsker jeg å sette symbolbruk i Makedonia inn i et teoretisk rammeverk.

Både albanerne og makedonerne tok i bruk symboler hvis mening både var å skape samhold innad i den etniske gruppen, men også å kontrastere seg fra den andre gruppen. Symbolene blir et stempel på tilhørighet og ikke-tilhørighet. Det albanske flagget som heises over hele Tetovo ble av makedonerne, som nevnt tidligere, tolket som et symbol for Stor-Albania. Det ble tolket som albanernes ønske om å forene vest-Makedonia, Kosovo og dagens Albania til ett stort rike. Makedonerne tolket det dit hen at det å bruke et annet flagg enn det makedonske betydde at de albanske ønsket å

tilhøre noe annet enn Makedonia: at albanerne selv ville skille seg fra det multietniske samfunnet de kjempet for. Flagget, sett i samband med tolkningen av andre symboler i hendelser, ble for mange av makedonerne symbolet på at det multietniske Makedonia som albanerne kjempet for kun var et ledd i å gjøre vest - Makedonia gradvis mer albansk, slik at de til slutt kunne innlemme området inn i Stor-Albania. Albanerne på sin side så på bruken av det albanske flagget som deres rett, og et symbol på det multietniske Makedonia mange ønsket.

Flaggets symbolske betydning fra både makedonsk og albansk side vitnet om en kamp om retten til tilhørighet, makt over områder og definisjonsmakt, rettigheter og identitet til Makedonia og til Albania. Makedonerne var imot bruk av annet flagg enn det makedonske fordi de hadde et ønske om å forene alle landets innbyggere under ett flagg, mens albanerne ikke så på det makedonske flagget som representativt for alle innbyggerne. Det ble i tillegg et synlig symbol på grensesetting mellom gruppene: hvilke områder som tilhørte hvilke grupper og hvilke mennesker som tilhørte hvilken side.

Religion

Den tredje konfliktfaktoren var religion. Religion og tro spiller en viktig rolle for den kollektive identiteten og dagliglivet i Makedonia. Tradisjoner og ritualer rundt religiøse høytider hadde en distinkt rolle i samfunnet, og ble holdt i hevd så vel av eldre som av unge. Disse religiøse ritualene og feiringene var ikke forbeholdt individet og dens utføring av sin private tro, men samlet familie, utvidet familie og venner til feiring og sammenkomst. I Tetovo, hvor ortodoks tro og islam møtes, spilte religiøse feiringer og helligdager en stor rolle. Møtet mellom to store religioner skapte egenartete tradisjoner som var forbeholdt Tetovo området, og jeg vil komme tilbake til hvordan møtet mellom Baihram (den islamske høytiden) og den ortodokse påsken har skapt sin egen tradisjon senere i teksten.

(Ortodoks kirke og muslimsk moske i Tetovo)

Religion og etnisitet har ingen entydig sammenheng, men religion er ofte en viktig faktor i en gruppes etniske identitet. Med å skille mellom religion og etnisitet vil jeg rette fokuset mot hvordan felles religion ikke nødvendigvis er ensbetydende for at man har felles etnisitet, og hvordan mennesker av samme etnisitet kan ha ulik religion. I konfliktsamfunn hvor de to etniske gruppene i konflikten også har ulik religion er det viktig å se hvordan religion og etnisitet spiller inn i hverandre. Eksempler på etniske konflikter hvor religion er et hovedskille er Nord- Irland, Den sentralafrikanske republikk og Sri Lanka, mens andre etniske konflikter som i Rwanda eller kurderes kamp i Tyrkia ikke skilles ved religion, men ved etnisitet. Religion er ikke den eneste faktoren for å tilhøre en gruppe, men kan på samme tid være en årsak til konflikt og splittelse. I følge Bringa er religion ”more than a set of beliefs. It is a part of a person’s cultural identity, whether or not one is a believer.” (Bringa 1995:81). Med utgangspunkt i Bringa, ønsker jeg å utforske hvordan religion kan være uttrykk for identitet, men også hvordan gruppedannelse basert på identitet ikke kun tar utgangspunkt i religion i seg selv.

Også i Makedonia har religiøse skillelinjer hatt stor innvirkning på konflikten. Mine makedonske venner kunne snakke svært nedsettende om islam som religion i det ene øyeblikket, men skiftet totalt om når det var snakk om en makedonsk muslim. Særlig åpenlyst ble dette da jeg satt i en samtale med makedonske Nicola. Han hadde en lengre stund klaget over at alle muslimer var dårlige og onde, da jeg fikk nok og protesterte. Nikola så på meg med sjokk og sa: ”selvsagt er ikke alle muslimer dårlige, min onkel er muslim”. Mange lignende hendelser oppsto i samtaler om religion, og særlig islamsk tro, og det komplekse bildet makedonerne ga meg hvor islam var en skummel religion i det ene øyeblikket, og bare en helt vanlig religion som naboen og onkelen hadde i det neste øyeblikket ga meg større forståelse for hvordan jeg skulle studere dette fenomenet. Når mine makedonske venner snakket om de dårlige muslimene, var det helt klart at de ikke tok sin muslimske familie eller bekjente inn i den kategorien. De fleste av mine makedonske venner dro til venner under den muslimske Baihram-feiringen, skrev ”God Baihram” på Facebook og spiste kaker og søtsaker som var laget i forbindelse med muslimske høytider. I begynnelsen gikk jeg ut ifra at dette hang sammen med at identiteten som makedoner var viktigere enn identiteten som muslim. Dette skulle imidlertid vise seg å ikke tilstrekkelig fordi også tyrkiske muslimer blir satt i en annen kategori enn albanske muslimske, og albanske muslimske ble igjen kategorisert etter hvor ”tradisjonell” de var. Albanske muslimske som gikk med på å bli giftet bort av sine foreldre ble av mange makedonere, og enkelte albanere, sett ned på, mens en albansk muslim som ikke praktiserte sin religion i like tradisjonell grad ikke var en dårlig muslim. Med

tradisjonell grad henviser jeg til hvordan makedonere og albanere omtalte de albanske som valgte å la sine foreldre finne ektefelle til seg, de som valgte å dekke til håret og/ eller andre uttrykk for sin religion som kunne være motsatt av vestlig levemåte. En persons valg om hvordan uttrykke identitet og etnisitet, med andre ord ens tilhørighet, var i Makedonia viktigere i gruppekategorisering enn en persons religion, og samtidig var ens religion ikke ensbetydende med hvilken etnisk gruppe en tilhørte.

Som nevnt tidligere er det i Tetovo en tradisjon som hadde dukket opp som et resultat av møte mellom det muslimske og det ortodokse. Under muslimenes Baihram er det vanlig for mennene å ta med sine barn fra hus til hus for å samle godteri, kvinnene holder seg hjemme og tar imot gjester. Ved hvert hus blir det servert mat, og ungene samler godteri i en kurv. I den ortodokse påsken maler kvinnene egg, disse kokes med ulik farge og mange dekorerer eggene med flott mønster. Det første egget man lager skal alltid males rødt og hvitt, så skal det lages et rødt egg for å ha med i kirken på lørdag mens resten av eggene kunne være i ulik farge og mønster. Søndag i den ortodokse påsken er det tradisjon å gå fra hus til hus for å hilse på venner og kollegaer. I Tetovo har de gjort sin egen vri på denne tradisjonen, og lik muslimene er det mennene som tar med sine barn fra hus til hus for å samle egg i en kurv. Dette var en tradisjon både albanske og makedonske var stolte av, og særlig stolte fordi det var en tradisjon som kom som et resultat av møte mellom det ortodokse Makedonia og Det muslimske osmanske riket, fortalte både mine albanske og makedonske venner. Denne tradisjonen viser tilbake til det komplekse bildet av religion, konflikt og etnisitet som jeg opplevde. Fra hat rettet mot muslimer i det ene øyeblikket til uttalelser som viste til hvordan de støttet og selv feiret muslimske høytider i det neste. Muslimske høytider var ikke forbeholdt de muslimske i Tetovo, og religion var ikke ensbetydende for etnisitet eller som årsak til konflikt. Med viten om dette var det dermed mulig å konkludere at religion, etnisitet og konflikt måtte forstås i det komplekse bildet det er. Religion kunne, og var, i mange sammenhenger brukt som en faktor i konflikten, men det var også et sterkt bånd mellom de ortodokse og muslimske i Tetovo som ikke ble brutt på grunn av konflikten.

På skolene i Jegunovce var det å lære om hverandres religion et viktig mål for å kunne bryte ned stereotypier som elevene hadde om hverandres religioner. Jeg ønsket å finne ut om dette var en uproblematisk aktivitet, og spurte lederne ved NDC Skopje om hvordan elevene og foreldrene hadde tatt i mot denne ideen. Jeg fikk da fortalt en historie som illustrerer hvilke stereotypier rundt religion som lærerne ved integreringsprosjektet må stå ovenfor. Rundt påske lærte alle elevene å male eggene røde, en ortodoks påsketradisjon hvor rødt

symboliserer Kristus blod og egget symboliserer Kristus legeme. En påske nektet en av de albanske elevene å være med på denne aktiviteten fordi eleven mente egget var kristnet. Læreren lot først eleven stå over aktiviteten, men da var det flere av de albanske elevene som ville stå over fordi det gikk imot deres religion. Læreren satte seg ned med elevene og spurte om de spiste egg hjemme, og det bekreftet alle. Hun hentet boksen eggene var kjøpt i og viste den frem til elevene. De aller fleste albanere kjøper egg av samme produsent da de ofte handler i de albanske butikkene, og elevene fikk se at eggene som læreren hadde kjøpt inn var de samme som deres foreldre brukte å kjøpe. Læreren kunne vise at aktiviteten med å male eggene kun var for å lære hverandres tradisjon, eggene i seg selv var ikke kristne. For å få elevene og deres foreldre til å gå med på å delta i slike aktiviteter som omhandler hverandres religion må lærerne forholde seg til sterke stereotyper, og finne metoder for å bryte de ned. (Feltdagbok, april 2012). NDC Skopje opplevde det å jobbe rundt stereotyper og elevers frykt for hverandres religion som utfordrende, ble jeg fortalt på NDC sitt kontor i Skopje. De var samtidig klare på at det var en viktig utfordring å arbeide med, slik at albanske og makedonske barn lærte å samhandle til tross for ulike religion, og de ulike skikkene og reglene religion medførte.

Oppsummering

Å se på etniske gruppers ulikheter for å forklare konflikt mellom etniske grupper er ikke tilstrekkelig. I kapittel 4 henviste jeg til Kaufman (2011) og Esman (2004) som hevder at ulik etnisitet i seg selv ikke er kilde til konflikt. Selv om ulike kulturer blir mer åpenbare i møte mellom etniske grupper er ikke ulikhet automatisk en kilde til konflikt. Her må man se på grenseprosessen, hvordan noe gis signifikans for å kunne brukes til å endre eller forsterke grenser (Barth 1969). Det er derfor ikke kulturelle ulikheter som skaper spenning, men hvordan oppførsel og andre attributter kan skille oss fra de andre, og hvordan det igjen blir mottatt av den andre parten. Smithey (2009) skriver at distinksjon gis større signifikans i uløselige konflikter. I områder hvor konflikt mellom to eller flere grupper står veldig sterkt, blir det enda viktigere å distingvere seg fra de andre. Kulturelle uttrykk gjøres signifikant i grensesetting mellom etniske grupper, og hvordan disse brukes til å forsterke konflikt eller som verktøy for reduksjon av konflikt mellom etniske grupper (Ross 2009) blir viktig for å forstå konflikt blant grupper, og i denne avhandlingen de etniske gruppene albanere og makedonere i Makedonia. Opprettholdelse av etnisitet gjennom symbol ”skape en *tilsynelatende* diskontinuitet ved å understreke noen få, klart kontrasterende symboler og tegn, heller enn å identifisere seg med hele det skiftende registret av kulturvariasjoner i

befolkningen” (Barth 1994:179). Å skape, bruke og opprettholde symbolers betydning for grensesetting og identifiseringsprosess er et samarbeidsprosjekt mellom grupper. Med andre ord er det nødvendig med to grupper som kontrasterer seg og har en enighet om dette for at symbolene skal ha den verdien og meningen den tillegges

Konflikten i Makedonia kommer til uttrykk gjennom symbolkamp, gjennom hvilke symboler som skal være rådende for oppbyggingen av nasjonalstaten Makedonia og gjennom det sosiogeografiske kartet som gir fysiske tegn i landskapet gjennom symbolbruk. Som Bryan & Stevenson (2009) påpekte må symboler forstås og forskes på som grensemarkører. ”Fysiske kjennetegn påført landskapet blir tegnmateriale for symbolisering av lokal identitet, markering av grenser mellom *oss* og *de andre*” (Thuen 2003:64). Symbolenes betydning for grenseprosess er et samarbeidsprosjekt mellom grupper, og bruk av symboler blir av henholdsvis den albanske og den makedonske gruppen sett på som symboler som skilte gruppene, men også som identifikasjonsmarkør for egen gruppe.

Man kan argumentere at den nåværende symbolbruken i Skopje, det vil si den store oppbyggingen av nasjonalstaten Makedonia som blir symbolisert gjennom i all hovedsak makedonske symboler som en enorm statue av Alexander den Store, Philip II, er ragende kors på fjelltoppen som skuer ned mot hovedstaden, symboler for Makedonias frigjøringskamp som preger byen og annet, burde være et viktig bakteppe for å forstå symbolkampen i Tetovo. Jeg har likevel valgt å ikke gå nærmere inn på symbolbruk i Skopje i dette kapitlet, men heller valgt å se på det i neste kapitlet som omhandler nasjonalisme. Dette valgte jeg da min avhandling fokuserer på Tetovo og Jegunovce, og fordi konflikten som pågår her er i en annen grad enn hvordan den utarter seg i Skopje. Albanere i Skopje har ikke like stor mulighet til å bidra i å prege lokalsamfunnet med sine symboler, i hvert fall ikke sentrum, som i Tetovo og omegn og konflikten rundt symbol vil da være ulikt fra Skopje til Tetovo.

Språk er i Makedonia er en stor kilde til konflikt. I dag er det obligatorisk for alle å lære seg makedonsk, men en økende tendens av rene etniske landsbyer og misnøye med regjeringens krav om å tilpasse seg det makedonske fremfor det multietniske samfunnet har ført til at flere og flere albanske ikke lærer god nok makedonsk til å bruke som andrespråk. Frykt og uenighet vedrørende hvorfor albanerne ikke velger å lære seg makedonske fører til eskalering av stereotypier og stigma rundt albanerne.

Tro spiller en signifikant rolle i makedonere og albaneres kollektive identitet, hvordan de strukturerer hverdagens praksiser har igjen stor betydning for opprettholdelse av gruppene. Religion var et uttrykk for identitet, og skapte et sterkt bånd mellom medlemmer. På samme tid var ikke religion alltid tilknyttet etnisitet, da det fantes både kristne albanske og muslimske makedonere. Religion kunne både brukes til å forsterke, og redusere konflikten blant innbyggerne i Tetovo.

I dette kapitlet så jeg særlig på markører for etnisk identitet i Tetovo og Jegunovce. Og frem til nå har denne avhandlingen hatt fokus på hvordan og på hvilken måte albanerne og makedonere i Tetovo og Jegunovce forholder seg til hverandre. Mikroperspektivet på Tetovo og Jegunovce ga meg en forståelse for situasjonen for albanere og makedonere i disse områdene, og hvordan konflikten har innvirket i deres hverdagsliv. For å analysere dette samfunnet, og særlig den pågående konflikten, valgte jeg i all hovedsak å gjøre dette ved hjelp av begrepet etnisitet. I neste kapitlet vil jeg ta analysen et steg videre, og se konflikten gjennom begrepet nasjonalisme. Kapittel sju har derfor som hensikt å skape en dypere forståelse av konflikten i Makedonia ved bruk av flere analytiske tilnærminger enn etnisitet, men også vise hvordan man kan ta forskning på konflikten i Makedonia videre.

Kapittel 7: Politikk

I dagens forskning er det nærmest umulig å ignorere et begrep som nasjonalisme. Det er viden brukt både i forskning, dagliglivet og politikk, og i studiet av etnisitet vil spørsmålet om nasjonalisme ofte springe ut (Connor 2011, Gellner 2001, Esman 2004, Anderson 1983, Trpeski 2013). Å skille om konflikt mellom grupper innad i et land burde studeres som en nasjonalistisk eller etnisk konflikt, kan bli en utfordring. Til nå har denne avhandlingen om konflikten mellom albanere og makedonere tatt utgangspunkt i begrepet etnisitet, i dette underkapittelet vil jeg gå nærmere inn på ulike teori om nasjonalisme og hvordan begrepet nasjonalisme kan brukes i analyse av konflikten. Dette gjør jeg for å få en bredere forståelse av relasjonen mellom de to største etniske gruppene i Makedonia, for å forstå mekanismer i konflikten i Makedonia, hvordan konflikten opprettholdes og kommer til uttrykk, og fordi videre forskningen på situasjonen i Makedonia fordrer at jeg også baserer min analyse på flere begreper enn etnisitet.

Nasjonal ideologi

Nasjonalistisk ideologi bygger på innbyggeres ”naturlige” bånd til nasjonen. Et bånd mellom folket og nasjonen som tilhørende hverandre og slik avhengig av hverandre. Denne type nasjonal identitet kan sees i alle deler av verden, fra Bush som erklærer ’either you’re with us, or you’re against us’, til Rwanda hvor man bygger en felles identitet som rwandere og kan bli straffet for å snakke om hutu og tutsi, og til uttalelser som ’alle nordmenn er født med ski på beina’. Gellner viste i sin bok *Nations and Nationalism* (1983) hvordan sosial identitet historisk har gått fra å være i hovedsak knyttet til lokalsamfunnet, familie og nærmiljø til en sterkere tilknytning til stat og nasjon som følge av den industrielle revolusjon. Med den industrielle revolusjon endret makteliten seg, og mennesker skapte gjennom statlig arbeid og utdanning et sterkt bånd til staten der de tidligere hadde hatt det til lensherrer og private arbeidsgivere. Gellner hevder at ”Nationalism is a theory of political legitimacy” (2001:52), og politiske og nasjonale enheter burde være sammenfallene, etniske grenser burde ikke gå på tvers av politiske grenser (2001:52). Nasjonal ideologi bygger på tanken om at statsborgere innen et lands grense skal ha tilhørighet til hverandre og til staten, fremfor andre stater eller etniske grupper. Nasjonal identitet vil så være knyttet opp mot staten, og ikke ens etniske gruppe, det er ”identifikasjon med en stat og dens øvrige borgere (Eriksen 2000). Det er en politisk nyskaping som kan sees på som imaginær, men som likevel må forstås som noe reelt

som styrer menneskers identifikasjon til staten og til hverandre. Nasjonen er "an imagined political community - and imagined as both inherently limited and sovereign" (Anderson 1983). Nasjonalitet blir "naturlig" (Anderson 1983). Begrepet nasjonalisme blir gjerne knyttet opp mot folks tilknytning til sin stat eller sitt land. "På denne måten blir nasjonalitet sidestilt med hudfarge, kjønn, foreldre og fødselssted; alle disse tingene man ikke kan noe for." (Anderson 1983:138-140). Nasjonalitet vil, i følge Anderson, virke på den måten at mennesker som tilhører samme nasjon har følelsen av at de er en kollektiv enhet til tross for at majoriteten aldri har, eller vil, møtes. Connor mener dette synet på nasjonal ideologi bygger dermed mer på folkets identitet som nasjon, heller enn identitet til en spesifikk etnisk gruppe, og hevder at den type nasjonalisme man referer til som et bånd til staten eller landet, for eksempel i USA, er patriotisme og viser til en annen bruk av begrepet nasjonalisme. Nasjonalisme, ifølge Connor, er "an emotional attachment to one's people - one's ethno national group" (Connor 2011:4). Man skaper et felleskap med mennesker, både de man møter og de man aldri kommer til å møte, på grunnlag av å være medlemmer av det samme fellesskapet – altså folk av den spesifikke stat eller land. Et lands nasjonalisme er, i slik henseende, ofte bygd på en etnisk gruppes suverenitet. Nasjonalisme blir en etnisk ideologi som bestemmer hvilken gruppe som skal dominere (Trpeski 2013). For eksempel dominerer den nordiske folkegruppen i større grad enn samer når det kommer til hva man vektlegger som norsk nasjonalisme. USA består av flere etniske grupper, men staten legger vekt på nasjonalidentitet i større grad enn identitet knyttet til etnisk gruppe, på samme tid ble det i årene etter masseimmigrasjonen til USA bygd opp en amerikansk nasjonalidentitet som ikke i like stor grad omfavner nyere immigrasjon fra Sør-Amerika. Samme kan man si om Makedonia som i stor grad bygger sin nasjonalisme på etnisk makedonske fremfor albansk etnisitet, til tross for at albanere også er regnet som statsborgere på lik linje med etnisk makedonske.

Kategorisering av nasjonalisme

I 2004 kom Milton J. Esman ut med verket *An Introduction to Ethnic Conflict*. I hans verk tar han for seg etniske lokalsamfunn, med spesielt vekt på årsaker og manifestasjoner av konflikt. For å forklare mitt synspunkt nærmere baserer jeg kommende forståelse av nasjonalisme på Esmans teori om oppdeling av begrepet nasjonalisme i tre kategorier. Henholdsvis "ethnonationalism" (etnonasjonalisme), "civic nationalism" (borgernasjonalisme) og "syncretic nationalism" (synkretisk nasjonalisme) (Esman 2004:41-43), som jeg vil forklare forløpende i teksten.

Etnonasjonalisme som begrep innebærer at en av nasjonens etniske grupper er den signifikante og makthavende:

“The belief that any people that aspires to political self-determination and self-rule is a nation and as such is entitled to independent statehood. Such a state should reflect and promote the culture and interest of its titular people, of the nation it embodies, though it may tolerate minorities in its midst.” (Esman 2004:41).

Makten som den etniske gruppen innehar er ikke kun økonomisk og politisk, men innebærer også en makt over hvilke symboler, språk og kultur som skal være den signifikante. Hovedidentiteten for et land hvor en av de etniske gruppene er dominant er basert på kulturen og arven av den dominante etniske gruppen. Slik følger flagget, nasjonalsangen, høytidene, kulturen, språket og religionen for den dominerende etniske gruppen. Det være seg bruk av flagg som viser til den makedonske kulturarven fremfor kulturarven for de mange andre etniske grupper i Makedonia, eller Norge på 1950-60 tallet da bunaden var i stor oppblomstring mens den samiske drakten ble gjemt bort, fortiet eller skjemt ut om man bar den (Eidheim 1969). En gruppes mening kan bli den autoritative i et land, og må studeres ved å se på de kulturelle symbolene de makthavende fremmer som ”felles” for alle innbyggerne. Å forstå hvordan noe blir gitt mening, kan gi oss en forståelse av hvordan meningene kan gi makt. Som Wedeen skriver i hennes forklaring på hvordan man må analysere maktskapelse: ”kultur angir et verdenssyn som krever en forståelse av hvordan symboler fungerer i praksis, hvorfor meninger genererer handlinger, og hvorfor handlinger skaper meninger når de gjør det.” (Wedeen 2002:720). Her viser Wedeen til hvordan forståelsen av kultur (for eksempel den kultur skapt i et etnonasjonalistisk samfunn) ikke kun burde studeres som semiotiske praksiser, men også hvilken effekt den har på offentlige institusjoner, dominante strukturer og strategiske interesser (Wedeen 2002, Ross 2009).

Etnonasjonalisme skiller seg fra Esmans neste begrep; borgernasjonisme. Sistnevnte begrep blir beskrevet som ” “territorial concept, defining the nation as all persons regardless of ethnic provenance who accept the duties and responsibilities of citizenship.” (Esman, 2004:42). Borgernasjonisme er en form for nasjonalisme hvor andre faktorer enn etnisitet binder befolkningen sammen. Dette kan være faktorer som forpliktelse til et felles sett av politiske institusjoner, politiske verdier og levemåte (Esman 2004:42). Herunder går alle etniske grupper og det er forpliktelsen til nasjonen som blir den viktigste fremfor forpliktelsen til den etniske gruppen. Også under denne nasjonalistiske ideologien finnes det flere etniske grupper.

Ta for eksempel USA, hvor man er norsk-amerikaner, italiensk-amerikaner eller afro-amerikaner, men hvor majoriteten har en sterk tilknytning til USA og som folk av USA fremfor folk av forfedrenes nasjonalitet. Denne formen for nasjonalisme ligger nærere opptil synkretisk nasjonalisme enn etnonasjonalisme.

Synkretisk nasjonalisme ønsker å skape en felles identitet til nasjonen hvor det fra før finnes flere nasjonaliteter eller etnisiteter. Under mitt arbeid med dagens Rwanda observerte jeg hvordan regjeringen fremmet denne formen for nasjonalisme. Hvor man tidligere har levd sammen som to folk, f.eks hutu og tutsi, ønsket regjeringen nå at man skulle fremstå som ett folk, som rwandere. Fokuset for identitetsbygging blir opp mot nasjonen og folket som ett folk. Denne typen nasjonal identitetsbygging kan forstås gjennom å se på Jugoslavia. Under Jugoslavia ble det startet et stortiltet prosjekt hvor man ønsket at hele folket skulle se på seg selv som ett folk, som jugoslavere, fremfor ulike etniske grupper (Connor 2011). Samtidig skilte jugoslaviske politikere det jugoslaviske folk inn i tre deler: 1.nasjoner (de seks sydslaviske folkene), 2.minoriteter (albansk, slovakisk, tsjekkisk, ungarsk, tyrkisk, bulgarsk, rumensk, rusinsk og italiensk) og 3.etniske grupper (romfolk, ukrainere, vhlær, jøder, grekere og andre mindre grupper uten garanterte minoritetsrettigheter) (Mønnesland 1992).

Slik jeg forstår Esmans begrep etnonasjonalisme er det den formen for nasjonalisme som er mest utbredt i de fleste eks-Jugoslaviske stater i dag. Både Serbia, Kroatia, Kosovo og Makedonia legger vekt på den største etniske gruppens identitet som nasjonal identitet fremfor en felles identitet skapt gjennom århundres sameksistens mellom etniske folkegrupper. Ledende politikere har makt til å styrke en nasjons identitet opp mot en etnisk gruppe ved å legge vekt på den største etniske gruppens kulturelle og historiske arv som identitet for nasjonen.

I likhet med Esman (2004) bruker Connor (2011) begrepet etnonasjonalisme for å forklare begrepet nasjonalisme, men hvor Esman deler nasjonalismebegrepet inn i tre kategorier for å kunne inkludere USA og andre nasjoner bestående av flere etniske grupper, i begrepet, vil Connor bruke begrepet patriotisme for sistnevnte nasjoner. Med Esmans begrepsbruk kan man forklare hvordan et lands regjering kan skape en nasjonalistisk ideologi til tross for ulike folkegrupper, og hvordan denne nasjonalistiske identiteten ofte er basert på den største etniske gruppen. Her kan man se mot land som både Norge og Makedonia hvor det finnes flere

offisielle etniske grupper³, men hvor den største etniske gruppen ”eier”, på de fleste områder, den nasjonale identiteten.

Makedonias innenrikspolitik

Innenrikspolitikken i Makedonia kan sies å fokusere på et nærere samarbeid mellom albanere og makedonere. Med denne uttalelsen legger jeg vekt på hvordan det albanske partiet BDI (Democratic Union for Integration) spiller en viktig rolle i Makedonsk politikk og hvordan det er åpnet for at begge grupper i teorien skal ha like stor maktinnflytelse på landets politikk. Til nå har albanerne blitt sikret flere rettigheter og politisk makt, men dette har ikke nødvendigvis ført til et nærere politisk samarbeid. Jeg vil hevde at regjeringens politikk ikke nødvendigvis fører til et nærere samarbeid da det politisk er to hovedfløyer som står mot hverandre, det makedonske partiet VMRO-DPMNE mot BDI.

Mitt argument om hvordan politisk motstand på grunnlag av folkegruppe fører til større segregering baserer jeg på uttalelser fra albanere og makedonere, som viste manglende støtte for hverandres parti, og den politikken som blir ført i dag. Min albanske venn Beslan forklarte situasjonen slik:

”Når politikerne ikke samarbeider vil ikke situasjonen bedre seg. I 2006 var Sosialdemokratene i posisjon i Makedonia og de gjennomførte noen endringer, men så tapte de valget. Det er ikke populært å jobbe for samarbeid i Makedonia, så da de tapte kom de to opposisjonspartiene til makten. På kort tid ødela de alt Sosialdemokratene hadde bygd opp og situasjonen ble raskt forverret. Når folket ser at politikerne ikke kan samarbeide, vil heller ikke de samarbeide” (Feltdagbok 2012).

Basert på dette vil jeg hevde at konflikten i Makedonia ikke kun kan sees som en politisk konflikt. Likevel strides det internt om hvem som har ”skyld” i situasjonen. Mine venner fra både albansk og makedonsk side ville i det ene øyeblikket rette all skyld på politikerne og i det neste si at det var folket som ikke ville samarbeide. Albanerne kunne komme med uttalelser som ”problemet er ikke folket, det er ingen konflikt mellom makedonere og albanere. Problemet er politikerne” og senere i samtalen uttale: ”makedonere hater albanere og albanere hater makedonere” (Feltdagbok 2012). Makedonerne kunne si lignende ”det er

---

³I Norge har både etnisk norske og samer lik status som innbyggere av nasjonen Norge, men markører tilhørende den norske etniske gruppen blir fremmet som norsk identitet før den samiske eller kvenske.

ingen problem mellom folket lengre. De problemene vi har sett de siste månedene er politisk” og senere kunne de samme fortelle meg “Vi har mange problemer her, problemer med albanerne. Det er ikke trygt, du kan ikke gå hjem alene. Jeg bor kun fem minutter unna, men må ta taxi hjem” (Feltdagbok 2012). Gjennom slike uttalelser forsto jeg mer av hva den komplekse situasjonen konflikten brakte med seg. Den gjengse innbygger ville ikke innrømme at det var seg og sine som sto bak konflikten, og som måtte handle for å få endret situasjonen, men på samme tid kunne ikke alt skyldes på politikerne.

Som nevnt tidligere hevdes det, fra politisk hold, at det jobbes for å få et mer integrert Makedonia. Likevel fant jeg, gjennom observasjoner, samtaler, lesing av artikler og bøker om dagens situasjon, at Makedonia enda har mye arbeid igjen for å bli et land hvor alle innbyggere føler seg som ett folk. Særlig gjelder dette regjeringens fokus på hva som er Makedonia. Dette kommer sterkt til uttrykk nå gjennom revitalisering av Skopje som vitner om hva regjeringen mener er den rette arven til Makedonia. Med andre ord, den makedonske arv.

Borgernasjonalisme

Tidligere i dette kapittelet redegjorde jeg for Esmans begrepsbruk *etnonasjonalisme*. Et begrep som beskriver hvordan et lands ledende etniske gruppe ikke kun har makt over økonomi og politikk, men også makt over hvilke symboler, språk og kultur som skal være den signifikante. Dette er et begrep som jeg vil hevde er treffende for situasjonen i Makedonia i dag. De makthavende (les: makedonerne) bygger opp bildet som innbyggerne og det internasjonale samfunnet skal ha av Makedonia. I Skopje er en enorm statue av Alexander den Store, andre statuer av Philip II, makedonske frigjøringshelter og makedonske kulturpersonligheter, ortodokse symboler, stort museum som tar for seg Makedonias frigjøringskamp fra Det Osmanske Imperiet og til 1991 og mange andre nasjonsbyggende symboler som fremmer den makedonske kulturarv ferdigstilt og enda mer er under bygging. Dette Makedonia viser en klar nasjonsbygging som fremmer det makedonske, og hvor symbolene til de andre folkegruppene som har vært i Makedonia i århundrer ikke blir gitt plass.

For å videre kunne gi en forklaring av denne politiske bruken av symboler og hvilken betydning det har å si for konflikten, vil jeg her ta for meg et lignende begrep, nemlig ’civic nationalism’, som jeg har valgt å oversette som ”borgernasjonalisme”. Jeg har valgt å

oversette det til borgernasjonalisme, men med viten om at borger eller statsborger ikke fullt ut dekker det engelske begrepet "civic". Borgernasjonalisme er en form for nasjonalisme som er basert på at alle innbyggere i et land skal ha sterkest tilknytning til nasjonen fremfor sin etniske gruppe, noe som blir særs viktig i land med ulike etniske grupper.

Vasilev (2012) hevder at Makedonia legger vekt på denne typen nasjonalistisk ideologi, og i stor grad kan jeg være enig med Vasilev i dette. Makedonsk politikk fremmer et forventningspress om at alle etniske grupper i Makedonia skal ha sterkest bånd til sitt moderland. Innbyggerne er dermed forventet å ha sterkest bånd til nasjonen Makedonia, og samtidig ha et sterkt bånd til sin etniske gruppe (så lenge dette ikke går på bekostning av ens tilhørighet til Makedonia som nasjon). Imidlertid er det makedonske nasjonalbildet, som nevnt tidligere, skapt i den makedonske ånd. Det er bygd på makedonernes historie, kultur, religion og språk. Forventningen om ikke- makedonske gruppers bånd til dagens Makedonia (her menes det Makedonia som fikk uavhengighet og ble en nasjon i 1991) har vært og fortsetter å være en kilde til konflikt mellom den makedonske befolkning og det store antallet ikke-makedonske grupper. Flere av mine albanske venner og bekjente mente at makedonsk nasjonalisme må bygges på grunnlag av det multietniske samfunnet og ikke den makedonske arv. Eksempelvis var det en stor andel albanere som mente Makedonias flagg (skapt etter uavhengigheten i 1991) ikke kunne representere nasjonen Makedonia da det er basert på Alexander den Store sitt flagg. Etter store protester fra både albansk og gresk side fikk Makedonia nytt flagg i 1997, men det er fremdeles basert på Alexander den Store sitt flagg. Med andre ord representerer det nåværende flagget kun makedonerne.

Mange albanere argumenterte for at Makedonia burde bygges på grunnlag av å være en nasjon med et vidt spekter av etniske grupper, et multietnisk samfunn. Argumenter som også ble trukket frem i forkant og under borgerkrigen i 2001. Vasilev skriver: "The assimilatory push of civic nationalism remains the problem rather than the solution, since it was the insistence that Albanians confirm to a public culture built in the image of ethnic Macedonians that fuelled the conflict in the first place." (Vasilev 2012:9). Å skulle føle tilhørighet til en annen etnisitet enn sin egen vil jeg hevde er nærmest umulig om det ikke kommer frivillig. Jamfør kapittel 3 hvor jeg viste til hvordan etnisk identitet står sterkere enn flyktige identiteter som frisør eller jazzlytter, vil jeg hevde at innføringen av en nasjonalitet tuftet på en gruppes etnisitet med stor sannsynlighet vil skape protester og opprør fra landets andre etniske grupper. Særlig om man forventer at de andre etniske gruppene skal skape en nasjonal

tilhørighet basert på en annen etnisk gruppes kultur, symboler og historiske arv. Skapelsen av en nasjon vil alltid innebære vanskeligheter. Det finnes ingen fasit for hvordan man bygger opp en nasjonalfølelse, og det er interessant å se på de ulike formene nasjonsbygging har tatt, hvilke faktorer som spiller inn og hvordan det utspiller seg.

NDC Skopje og politikk

Makedonias utdanningspolitikk tar utgangspunkt i å dele elever av ulike etniske grupper inn i separerte skoler og tider. En separasjonspolitik felles for store deler av Balkan, etter krigene på 1990- 2000 tallet. I Bosnia referert til som: ”to skoler under samme tak” (Bozic 2006: 328). Valget om å separere elevene i etniske grupper er basert på voldelige sammenstøt mellom elever fra ulike etniske grupper, og en ide om at dette må løses ved å holde elevene fysisk atskilte. Vasilev hevder at skolesegregeringen ikke kun er en politisk motivert praksis, men ser på de direkte årsakene til dette. ”(...)It is also a precautionary response against a repeat of the 2003 brawls between Albanian and Macedonian students that occurred in ethnically mixed schools in Skopje, Bitola, and Kumanovo.” (Vasilev, 2013:18- 19). Med dette kan vi se et godt eksempel på hvordan opprettholdelsen av konflikten gjennom å segregere folket ikke kun er basert på et politisk ønske eller teori om at folket må holdes atskilt. Det stammer samtidig direkte fra hendelser som krevde umiddelbar reaksjon og handling. Likevel har regjeringen i de siste årene satt i gang tiltak for å bryte ned segregeringen i skolen, blant annet gjennom samarbeid med Nansen Dialogue og OSCE⁴.

Det kan argumenteres for at skolesegregeringen hindrer daglige voldelige sammenstøt, men det hindrer også elevene i å møtes for å jobbe med å bryte ned konflikten og stereotypier som kommer i kjølvannet av segregering. “In this sense, a retreat from the promotion of co-ethnic education represents a lost opportunity to prepare children for responsible citizenship and ethnic toleration.” (Vasilev 2013:19). Skillet av barn fra barneskolealder har igjen ført til et kommunalt skille, hvor kommuner i større og større grad er skilt på bakgrunn av etnisk gruppe. “Interrupted communication and cooperation, high interethnic tension, mistrust between Macedonians and Albanians, fear and limited freedom of movement were just part of the consequences from the conflict.” (NDN Dialogue Papers, 2011). Derfor valgte NDC Skopje fra 2005 å starte sitt forsoningsprogram i Jegunovce kommune. Å arbeide med integrering fra

---

⁴ For ytterligere lesing rundt dette tema se:
<http://www.mfa.gov.mk/?q=node/1661&language=en-gb>

barneskolealder har ført til et større kontaktnettverk mellom folkegrupper i de områdene hvor NDC Skopje har startet barneskoler eller har prosjekter på barneskoler, hevder NDC Skopje. Deres mål er å bringe elevene sammen på en fredelig plattform, skape et område hvor de har mulighet til sammen å bryte ned fordommer og stereotypier om hverandre.

”Nansen model for integrated education helps the society in decreasing the gap between the existing parallel systems of education, which have a tendency for segregation of students from different ethnic, religious and cultural backgrounds as a direct result of the lack of mutual trust, communication and joint activities.” (Nansen Dialogue 2012).

NDC Skopjes teori er at for å hindre segregering og vold i fremtiden må folk lære å leve sammen og bryte ned stereotypier om hverandres kultur, religion, handlinger og bevegelser. Dette skjer ikke kun gjennom elever eller politikere, det må skje på mange plan samtidig. Og nettopp viten om at en konflikt som den i Makedonia ikke kun berører det politiske maktspeillet var årsaken til at NDC Skopje satset på å jobbe med konfliktløsning på flere plan. Ved å få barn til å forholde seg til hverandre i hverdagen berører man også deres foreldre, slekt og foreldres venner. ”Elevene lærer å sosialisere seg med den andre gruppen og integrere seg. Foreldrene spiller en aktiv rolle i prosjektet og vi starter aldri opp nytt integrert prosjekt i en barneskole uten foreldrenes samtykke”, ble jeg fortalt av en av de mannlige ansatte i NDC Skopjes administrasjon. ”Foreldrene fra begge sider er med på møter hvor de kan komme med ideer og fortelle hvordan de ser på prosjektet. Det gir også foreldrene mulighet til å møtes og gjennom barna høyne nivået av sosialisering”, forklarte han videre. Det at foreldrene måtte spille en aktiv rolle i barnas skolehverdag og dermed også samarbeid med hverandre NDC Skopje mener integreringsprosjekter i barneskoler rundt om i Makedonia ikke berører kun barna, men også lokalsamfunnet rundt barna: ”samarbeidet mellom foreldre fra ulike grupper fortsetter også utenfor skolen fordi naboer og lokalsamfunnet involverer seg. Med slike type aktiviteter forminskes gapet mellom gruppene i lokalsamfunn hvor integreringsprosjekt har funnet sted” (Feldtdagbok, februar 2012). Jeg fikk ikke mulighet til selv å observere om prosjektet hadde skapt større samarbeid mellom mennesker på tvers av etniske grupper i Jegunovce. Som nevnt tidligere var det liten kontakt på tvers av gruppene blant elevene i videregående, men desto større kontakt mellom barna i barneskolen. Disse hadde også ulik forutsetninger for å danne vennskap på tvers av linjer, barna i barneskolen hadde for eksempel kun gått på felles skole, de hadde ikke opplevd opprøret i 2001 og språk var ikke et stort hinder for dem, elevene i videregående kom fra delte skoler, flere hadde nok minner fra opprøret og hadde ikke tidligere hatt prosjekter hvor de måtte samarbeide. Særlig blant elevene på videregående ble jeg overrasket over den manglende kommunikasjonen

utover fellestimene. Om for eksempel makedonerne spilte basketball sluttet de heller spillet og lot albanerne få banen om de ville spille, fremfor å spille sammen. De satt på hver sine bord under lunsjen, og det var ytterst sjelden de snakket sammen utenom ved fellestimene. Jeg observerte ikke økende kommunikasjonen blant elevene i videregående, men arbeid med integrering har også sine svakheter. Det er vanskelig å stoppe en økende segregerende trend, og å forvente at mennesker skal gå ut av sin egen gruppe for å skape en relasjon med en gruppe de viser stor motstand mot er ingen enkel oppgave. Imidlertid, på grunnlag av den relativt nylige skolereformen i Makedonia legger vekt på integrering i grunnskolen i større grad enn før, vil jeg hevde at arbeid som NDC Skopje gjør er en viktig bidragsyter i en potensiell fredlig sameksistens mellom albanere og makedonere. Jeg vil derimot påpeke at også flere store prosjekt rettet mot forsoning er nødvendig om Makedonia skal overkomme dagens problemer med vold og opprør mellom etniske grupper.

Oppsummering

I dette kapittelet har jeg vist til ulike kategoriseringer av begrepet nasjonalisme, og på hvilken måte ulike typer av nasjonalisme som teoretisk analyseverktøy kan anvendes for å forstå bakenforliggende strukturer i det makedonske samfunn. Særlig i studie av konflikt i Makedonia kan det å ha et perspektiv som både speiler makro og mikronivå i samfunnet, med andre ord hvordan etnonasjonalisme og borgernasjonalisme spiller inn på menneskers uttrykk for etnisk gruppetilhørighet, være viktig. I denne avhandlingen har fokuset vært på etnisitet i Makedonia, hvordan albanere og makedonere bruker og uttrykker sin etniske tilhørighet gjennom symboler og markører, hvordan fellesskap dannes på grunnlag av etnisk tilhørighet fremfor annen tilhørighet i Tetovo, og hvordan integreringsprosjekt er en mulig løsning for å skape samarbeid på tvers av etniske grupper i Jegunovce. Skulle jeg forsket videre på situasjonen og konflikten i Makedonia ville jeg også sett det i lys av etnonasjonalisme og borgernasjonalisme. Likevel vil jeg hevde at det å bruke etnisitet, og særlig antropologers teorier om etnisk gruppedannelse, som verktøy er både viktig og essensielt for å forstå det Vest-Makedonske samfunn.

Kapittel 8, Makedonia: Hva nå?

I denne avhandlingen så jeg på hvordan segregering som mekanisme i etnisk konflikt spiller inn på folks dagligliv. Jeg gjorde et etnografisk feltarbeid blant albanere og makedonere i Tetovo, og Jegunovce. Disse to områdene var på mange måter ulike, albanere og makedonere i Tetovo levde nærmest fullstendig segregert, mens i Jegunovce jobbet og gikk folk på skole sammen på tvers av etniske skillelinjer. Mitt mål for feltarbeidet startet med å følge integreringsprosjektet i Jegunovce, men etter jeg fikk tilgang til makedonere og albaneres hverdagsliv i Tetovo valgte jeg å endre problemstillingen for slik å kunne følge og forske på hvordan etnisk konflikt spilte inn på folks handling i hverdagen. Her så jeg spesielt på mekanismer for gruppedannelse og gruppeoppretholdelse, frivillig segregering og hvordan det innvirket på det sosiogeografiske området i Tetovo, grensesetting, bruk av markører og symboler i skapelse av grenser og en felles identitet. Disse temaene ble teoretisert gjennom begrepene etnisitet og gruppeidentitet, i kapittel 7 gikk jeg inn på nasjonalisme som en tredje måte å forske på disse temaene på. Valget om å bruke etnisitet fremfor nasjonalisme for å forklare det makedonske samfunnet bunner i et valg om å bruke de begreper som makedonerne og albanerne selv bruker for å forklare konflikten. Det er ikke tvil om at det er en etnisk konflikt, men jeg mener denne konflikten også kan og bør belyses gjennom nasjonalistisk terminologi.

Gjennom to perioder i 2012 utforsket jeg relasjonen blant og mellom makedonere og albanere i Vest-Makedonia. Feltarbeidet ga meg materiale som jeg kunne bruke for å forstå hvordan albanere og makedonere definerte seg selv og hverandre, hvordan de tolket handling og tale fra sine egne så vel som 'de andre' og gruppenes stadige endringer i synet på sitt eget samfunn avhengig av kontekst. Sosialantropologiens lange feltarbeid gir et enestående innblikk i personers daglige liv. Det langsiktige feltarbeidet gir forskeren en mulighet til å delta i folks dagligliv på et mer omfattende grunnlag, og få en dyp kunnskap om en gruppes hverdagsliv. I denne hverdagslige samhandlingen defineres og redefineres etniske gruppers identitet.

Oppsummering av avhandlingen

Forskning på konflikt har vist til en variasjon av årsaker som er nødvendig for å komme med en fullgod forklaring på konflikt. Det er ikke tilfredstillende å kun se på konflikt som et resultat av politisk maktspill, økonomi eller ressursfordeling, man må i tillegg ta utgangspunkt i et lokalt nivå, og i et individuelt nivå.

Ved å se på det politiske spillet, økonomien og maktfordeling, men samtidig ha størst fokus på hvilke mekanismer som enkeltmenneske og mennesker i grupper bruker for å opprettholde eller forsterke grenser som bidrar til eskalering eller opprettholdelse av konflikt, ble det mulig for meg å danne meg et bilde av konflikten som en kompleks helhet. Jeg kunne se faktorer som bidro til å danne og opprettholde konflikten i Makedonia.

Konflikten er flersidig, og det er ikke enighet om hva som er konfliktens kjerne i dag, eller hva som var bakgrunnen for opprøret i 2001. For mange makedonere var angrepet overraskende fordi de ikke forsto motivasjonen bak angrepene. Deres historier om hva som hendte i 2001, og hva som forårsaket det bygde rundt et offerbilde, hvor det makedonske folk levde i fredlig samvær frem til krigen mellom Kosovo og Serbia. Makedonia åpnet grensene for flyktninger og reddet med det flere tusen Kosovo-albanere fra serberne. Takken fra de kosovo-albanske for å ha bli reddet fra den sikre død var å angripe de som reddet dem. Albanerne på sin side kom med en helt annen historiefortelling. De viste til hvordan den fredelige sameksistensen som makedonerne snakket om ikke fantes i like stor grad. Fra albanernes side var opprøret en uunngåelig hendelse, det var et opprør som sakte hadde eskalert over mange år fordi albanernes rettigheter ikke var blitt tatt vare på, fordi makedonske myndigheter ikke gjorde nok for minoriteters situasjon i landet, behandlet albanerne som et annenrangs folk og fordi de følte seg systematisk undertrykt i et land hvor de hadde bodd i generasjoner. Historisk sett hadde det vært albanere og slaver i dette området like lengre mente de. Kategoriseringen av hverandre var et stort problem i Tetovo. Som nevnt tidligere var det flere makedonere som påpekte hvordan de ble undertrykt i Tetovo, og fikk ikke samme mulighet som den majoriteten, altså albanerne, fikk i samme område. Albanerne på sin side mente makedonernes kategorisering av dem som ikke – tilhørende var det største problemet for interaksjon mellom gruppene, og mente man burde gå bort fra å kategorisere mennesker i Makedonia inn i etniske grupper og heller se på Makedonia som et multietnisk land.

Siden kommunikasjonen i stor grad er kuttet får historier om hvem som er vinnere og hvem som er tapere vokse seg store i sine miljø uten å bli utfordret. Segregeringen skaper igjen stereotypier og sterke stigmatiserende bilder av hverandres grupper som opprettholder konflikten. Makedonerne hadde en distinksjon mellom ”gamle” og ”nye” albanere, *albaniski* og *shiptari*. Hvor sistnevnte gruppe ble gitt skylden for konflikten, og at albanerne som hadde bodd i Tetovo i generasjoner (med unntak av de som hadde deltatt i det væpnede opprøret) ble satt i en annen bås enn ”nye albanere” (kosovo-albanere). Grensesettingen mellom albanere og makedonere gikk ikke kun på ”de andre” og ”vi”, men som vist i kapittel 3 var ”de andre” delt inn i undergrupper. Makedonernes grensesetting mot albanerne som helhet eller delt inn flere grupper var dynamisk i forhold til den sosiale situasjonen og den sosiale organisasjonen i deres samfunn.

I Tetovo og omegn kunne grensene sees som eksisterende grenser, illustrert ved fysiske symboler i landskapet. Kulturelle uttrykk ble gjort signifikant i grensesetting mellom etniske grupper, og man opprettholdt grenser gjennom symbol. Etniske gruppers ulikheter kan ikke forklare en konflikt, fordi ulik etnisitet i seg selv ikke er kilde til konflikt (Kaufman 2011 og Esman 2004). Til tross for at likheter og ulikheter blir åpenbare i møte med noen eller noe annet, er det grenseprosessen, hvordan noe gis signifikans for å kunne brukes til å endre eller forsterke grenser (Barth 1969) som skaper spenningen. Hvordan ulikheten og likhetene blir mottatt av den andre parten, og hvordan man selv gir motpartens likheter og ulikheter signifikans og mening. I konfliktområder blir det enda viktigere å distingvere seg fra de andre. Ved å fremme enkelte symboler ”heller enn å identifisere seg med hele det skiftende registret av kulturvariasjoner i befolkningen” (Barth 1994:179) ble det multietniske samfunnet i Makedonia redusert til et samfunn med etniske grupper med klare skillelinjer. Å skape, bruke og opprettholde symbolers betydning for grensesetting og identifiseringsprosess var et samarbeidsprosjekt mellom albanerne og makedonerne. For at symbolene skulle ha den verdien og meningen den ble tillagt var det nødvendig med en enighet gruppene seg i mellom om hvordan de kontrasterte seg.

Konflikten i Makedonia kommer til uttrykk gjennom symbolkamp, gjennom hvilke symboler som skal være rådende for oppbyggingen av nasjonalstaten Makedonia og gjennom det sosiogeografiske kartet som gir fysiske tegn i landskapet gjennom symbolbruk. Som Bryan & Stevenson (2009) påpekte må symboler forstås og forskes på som grensemarkører. Symbolenes betydning for grenseprosess er et samarbeidsprosjekt mellom grupper, og bruk av symboler blir av henholdsvis den albanske og den makedonske gruppen sett på som

symboler som skilte gruppene, men også som identifikasjonsmarkør for egen gruppe. Om en gruppes strukturelle grunnlag opplever en sosial endring som kan føre til svekkelse av gruppens grenser vil medlemmer bruke symbol for å rekonstruere grensene. Symboler produseres og reproduseres innad den sosiale dynamikken blant den indre gruppen og den ytre gruppen. Disse grensene kan sees som grenser mellom grupper, men i Makedonia og andre steder med segregering, må de også sees som fysiske grenser i landskapet. Symbolene blir i slik henseende brukt for å illustrere landskapets grenser.

I Tetovo råder det et ikke-uttalt og relativt usynlig kart over hvilke områder som tilhører hvilke grupper. Ved å se på det sosiogeografiske område i Tetovo og Jegunovce, hvilke segregeringsmekanismer som spilte inn på hvor man beveget seg, dannet jeg meg bilde av hvordan konflikten utspant seg i folks dagligliv. Det dannet mitt bilde av den ikke-voldelige delen av konflikten, og hva som styrte folks hverdagsliv. Fordi befolkningen i Makedonia er segregert i den private sfæren, men ikke den offentlige sfæren valgte jeg å beskrive de segregerte områdene ved hjelp av Goffmans backstage teori. Den private sfæren i Tetovo, hvor medlemmer av gruppen er på sine egen områder er backstage. Disse områdene kan beskrives som en frivillig segregering, og var områder hvor man var trygg. Trygghet er ikke bare å være trygg for å ikke oppleve etnisk relatert vold, men hvor man er trygg på normer og skikker, hvor man kan være backstage. Backstage-mekanismer gjør kulturell ulikhet signifikant, og kan brukes som årsak for å ikke bevege seg på ”de andres” områder. Menneskers kategorisering av inn-gruppe og ut-gruppe kan føre til hinder for kontakt med mennesker på tvers av grupper. Sosial organisasjon og en gruppes indre dynamikk er derfor viktige faktorer for det sosiogeografiske kartet som blir avgjørende for folks bevegelse i egen by.

NDC Skopje arbeidet med å snu denne trenden, de ønsket å gjøre befolkningen synlig for hverandre igjen. Gjennom å skape et område som ikke var makedonernes eller albanernes område, men deres område ønsket NDC Skopje å gi innbyggerne mulighet til å ta opp kommunikasjonen som hadde stoppet elleve år tidligere. Motstridende virkelighetsbilder, økende segregeringen og folks frykt for ”de andre” kan få alvorlige konsekvenser om den får fortsette å øke i den grad den har gjort til nå. Det er derfor viktig at prosjekter som NDC Skopje ekspanderer, og er med å snu trenden. Det var tydelig på de fleste jeg møtte i Tetovo og Jegunovce at det måtte en situasjonsendring til, problemet er hvem som skal ta det første steget, og hvordan det bør gjøres.

Makedonia – en sovende konflikt eller på vei mot en fredelig løsning?

Flere av mine venner og bekjente, både makedonere og albanere, uttrykte usikkerhet rundt Makedonias fremtid. Flere mente det var en sovende konflikt eller en slags trykkoker man var redd for at skulle eksplodere, andre igjen mente at konflikten nå kun dreide seg om politikk og ikke hadde noe med folket å gjøre. Det man kan si med sikkerhet er at konflikten stadig blusser opp igjen uten at det, til nå, har ledet landet ut i borgerkrig. De stadige voldelige hendelsene rundt omkring i landet, særlig i Vest-Makedonia og Skopje er såpass alvorlige at flere av mine venner og jeg fryktet for den skjøre balansen mellom fred og ny borgerkrig under mitt feltarbeid i 2012.

Veien videre for Makedonia kan ta mange retninger, spørsmålet nå er om Makedonia beveger seg mot et stadig mer segregert samfunn eller om en fredelig løsning er mulig.

LITTERATURLISTE

- Aarbakke, Vemund** (2002) *Mutual Learning - Facilitating Dialogue in Former Yugoslavia*, PRIO, Oslo
- Ackerman, Alice** (2002) "Macedonia in a post – Peace Agreement Environment: A Role for Conflict Prevention and Reconciliation" i *The International Spectator: Italian Journal for International Affairs* s. 71- 82, Red.
- Anderson, Benedict** (1983) *Imagined Communities, Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, Verso, Storbritannia
- BalkanInsight**
(2010) "Poll Reveals Support for 'Greater Albania'", 17 nov.
<<http://www.balkaninsight.com/en/article/survey-greater-albania-remains-popular>>
(2012) "Macedonia Protests Pass Off Without Bloodshed", 11 mai
<<http://www.balkaninsight.com/en/article/macedonia-protests-tense-with-minor-incidents>>
(2013) "Skopje 2014: The new face of Macedonia, updated", 7 jun.
<<http://www.balkaninsight.com/en/gallery/skopje-2014>>
- Barth, Fredrik**
(1969) "Introduction" i *Ethnic Groups and Boundaries: the Social Organization of Culture*, Red. Fredrik Barth, s.9- 38, Universitetsforlaget i Oslo, Norge
(1994) "Nye og evige temaer i studiet av etnisitet" i *Manifestasjon og Prosess*, Red. Fredrik Barth, s.174- 192, Universitetsforlaget i Oslo, Norge
- Banks, Marcus** (1996) *Ethnicity: Anthropological Constructions*, Routledge, London, Storbritannia
- Baumann, Gerd**
(1996) *Contesting Culture: Discourses of Identity in Multi-ethnic London*, Cambridge University Press
(2011) "Crises and transformations: challenges and futures" i *Multiculturalism. Critical Concept in Sociology*, Red. Gerd Bauman og Steven Vertovec, Routledge, Storbritannia
- Bjørn, Bjerkli** (1995) "Identitet og stedstilknytning – om kulturarrangementer som identitetsmessig uttrykk" i *Kultur –og Regionalutvikling*, Red. Georg Arnestad, Tano, Norge

Bozic, Gordana (2006) "Reeducating the Hearts of Bosnian Students: An Essay on Some Aspects of Education in Bosnia and Herzegovina" i *East European Politics and Societies*, s. 319 – 342, Sage Publications, USA

Bringa, Tone

(1995) *Being Muslim the Bosnian Way, Identity and Community in a Central Bosnian Village*, Princeton University Press, New Jersey, USA

(1993) Nationality categories, national identification and identity formation in "multinational" Bosnia. *The Anthropology of East Europe Review*, (spesialutgave "War among the Yugoslavs"), vol. 11 (nummer 1 & 2).

Broch-Due, Vigdis (2005) "Violence and belonging: analytical reflections" i *Violence and Belonging. The quest for identity in post- colonial Africa*, Red. Vigdis Broch Due, s.1-40, Routledge, Storbritannia

Bryan, Dominic & Clifford Stevenson (2009) "Flagging Peace: Struggles over Symbolic Landscape in the New Northern Ireland" i *Culture and Belonging in Divided societies*, Red. Marc Howard Ross, s.68-84, University of Pennsylvania Press, USA

CIA World factbook (2011)

<<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mk.html>>

Cohen, Anthony P. (1993) "Culture as Identity: an Anthropologist's View" i *New Literary History*, s.195- 209, Vol.24, no.1, John Hopkins University Press, USA

Cordell, Karl & Stefan Wolff

(2010) *Routledge Handbook of Ethnic conflict* Red. Karl Cordell og Stefan Wolff, Roudledge, Storbritannia

(2004) *The Ethnopolitical Encyclopedia of Europe* Red. Karl Cordell & Stefan Wolff, Palgrave Macmillan, USA

Connor, Walker (2011) "Beyond reason: the nature of the ethnonational bond" i *Multiculturalism*, Red. Gerd Bauman og Steven Vertovec, s.3-18, Routledge, Storbritannia

Despres, Leo A. (1975) "Toward a Theory of Ethnic Phenomena" i *Ethnicity and resource competition in plural societies*, s. 187 – 208, Red: Leo A. Despres, Mouton Publisher, USA

Dimitrijevic, Vojin (2012) "Constitutional Ethno-Nationalism after Fifteen Years" i *After Yugoslavia: Identities and Politics Within the Successor States*, s. 20- 25, Red. Robert Hudson & Glenn Bowman, Palgrave MacMillan, Storbritannia

- Dodovski, Ivan** (2012) "Pride and perplexities: Identity Politics in Macedonia and its Theatrical Refractions" I *After Yugoslavia: Identities and Politics Within the Successor States*, s. 92-104, Red. Robert Hudson & Glenn Bowman, Palgrave MacMillan, Storbritannia
- Dyrhaug, Karin, Halvard Buhaug, Kristen Ringdal, Albert Simkus & Ola Listhaug** (2011) "Microfoundations of Civil Conflict Reconciliation: Ethnicity and Context" i *International Interactions: Empirical and Theoretical Research in International Relations*, s 363- 387, Volume 37, Issue 4, Taylor and Francise Online
- Eidheim, Harald (1969)** "When Ethnic Identity is a Social Stigma" i *Ethnic Groups and Boundaries: the Social Organization of Culture*, s.39-57, Red. Fredrik Barth, Universitetsforlaget i Oslo, Norge
- Emerson, Robert, Rachel Fretz, & Linda Shaw** (1995) *Writing ethnographic fieldnotes*. Chicago, The University of Chicago Press, USA
- Eriksen, Geir Thomas Hylland**
 (1994) *Ethnicity and Nationalism*, Pluto Press, Storbritannia
 (2000) "Sosial Identitet, Etnisk Tilhørighet, nasjonalisme, Tid og Sted" i *Mellom himmel og jord*, Red. Finn Sivert Nilsen & Olas H. Smedal, Fagbokforlaget, Norge
 (2001) "Ethnic identity, national identity and intergroup conflict: The significance of personal experiences" i *Social identity, intergroup conflict, and conflict reduction*, s. 42-70. Red. Richard D. Ashmore, Lee J. Jussim, David Wilder, Oxford University Press, Storbritannia
- Esman, Milton** (2004) *An Introduction to Ethnic Conflict*, Polity Press Ltd. Cambridge, Storbritannia
- Falah, Ghazi** (1996) "Living Together Apart: Residential Segregation in Mixed Arab-Jewish Cities in Israel" i *Urban Studies*, s. 823 -857, Red. Sally Weller, Vol. 33, No. 6, Sage Publications, USA
- Friedman, Jonathan** (1992) "The Past in the Future: History and the Politics of Identity" i *American Anthropologist*, s.837 -859, Vol. 94, nummer 4
- Geertz, Clifford** (1973) *Interpretation of Culture*, Basic Books, USA
- Gellner, Ernest**
 (1983) *Nations and Nationalism*, Cornell University Press, Storbritannia
 (2001) "Nationalism as a Product of Industrial Society" i *The Ethnic Reader*, Cambridge', S.52-69, Red. M.Guibernau & J.Rex, Storbritannia
- Goffman, Erving** (1959) *Presentation of self in Everyday life*, Doubleday, USA
- Jenkins, Richard**

- (2002) "Imagined, but not Imaginary: Ethnicity and Nationalism in the Modern World" i *Exotic No More, Anthropology on the Front Lines*, s.114 -128, red. Jeremy MacClancy, University of Chicago Press, USA
- (2004) *Social Identity*, opplag 2, Routledge, Storbritannia
- Kaufman, Eric** (2011) "Demographic Change and Conflict in Northern Ireland: Reconciling Qualitative and Quantitative Evidence" i *Ethnopolitics: Formerly Global Review of Ethnopolitics*, s. 369 -389, vol.10, nummer 3-4, Red. Stefan Wolf & Karl Cordell
- Kawulich, Barbara B.** (2011) "Gatekeeping: An Ongoing Adventure in Research" i *Field Methods*, vol 23, nummer 1, Sage Journals
- Kemp, Walter** (2008) "The OSCE and the management of the ethnopolitical conflict" i *Institutions for the Management of Ethnopolitical Conflict in Central and Eastern Europe*, s.129 -148, Red. The Council of Europe, European Center for Minority Issues, Strasbourg, Frankrike
- Knibbe, Kim & Peter Versteeg** (2008) "Assessing Phenomenology in Anthropology: Lessons from the study of Religion and Experience" i *Critique of Anthropology*, s. 47- 62, Red. vol 28, nummer 1, Sage Journals
- Luckman, Thomas og Alfred Schutz** (1973) *The Structures of the Life World*, vol.1, Northwestern University Press, USA
- Ministry of Foreign Affairs Macedonia** (2012) "Minister Poposki Meets OSCE High Commissioner on National Minorities, Knut Vollebæk", 8. nov.
<<http://www.mfa.gov.mk/?q=node/1661&language=en-gb>>
- Marschall, Sabine** (2009) "Symbols of Reconciliation or Instruments of Division? A Critical Look at New Monuments in South Africa" i *Culture and Belonging in Divided societies*, Red. Marc Howard Ross, s.151-175, University of Pennsylvania Press, USA
- Mønnesland, Svein** (1992) *Før Jugoslavia og Etter*, 4. Utgave, Sypress Forlag, Oslo,
- Nansen Dialogue** (2012) *Nansen Model for integrated education – Brochure*, NDN Publication Library,
<<https://dl.dropboxusercontent.com/u/108137087/publications/NDC-Skopje-nmie-en.pdf>>
- Nansen Dialogue Papers** (2011) *Dialogue: more than a tool, less than a magic fix*, Lillehammer, Nansen Fredscenter
- Nansen Dialogue Skopje** <<http://ndc.net.mk/>>

- Neofotistos, Vasiliki** (2012) *The Risk of War Everyday Sociality in the Republic of Macedonia*, University of Pennsylvania Press, USA
- Nielsen, Finn Sivert & Ånun Brottveit** (1996) *Nærmere kommer du ikke...Håndbok i antropologisk feltarbeid*, Fagbokforlaget, Oslo
- Oberschall, Antony** (2007) *Conflict and Peace Building in Divided Society*, Routledge, Storbritannia
- Parek, Bhikhu & Homi Bhabha** (2011) "Identities on Parade: a conversation" i *Multiculturalism*, Red. Gerd Baumann og Steven Vertovec, s.139 -146, Routledge, Storbritannia
- Ramet** (2002) *Balkan Babel: The Disintegration of Yugoslavia from the Death of Tito to the Fall of Milosevic*, Westview Press, USA
- Reuters** (2012) "Five killed in Macedonia, fear of rising ethnic tension" 13 apr, nettversjon <<http://uk.reuters.com/article/2012/04/13/uk-macedonia-killing-idUKBRE83C14F20120413>>
- Ringdal, Kristen, Albert Simkus & Ola Listhaug** (2007) "Disaggregating Public Opinion on the Ethnic Conflict in Macedonia" i *The aftermath of War: Experience and Social Attitudes in the Western Balkans*, s. 171- 192, Red Kristen Ringdal & Albert Simkus, Ashgate, Storbritannia
- Ross, Marc Howard** (2009) "Culture Contestation and the Symbolic Landscape: Politics by Other Means?" i *Culture and Belonging in Divided societies*, Red. Marc Howard Ross, s.1-24, University of Pennsylvania Press, US
- Rothschild, Joseph** (1981) *Ethnopolitics, a conceptual framework*, Columbia University Press, New York, USA
- Rudi, Ingrid** (1994) "Making sense of New Experience" i *Social experience and anthropological knowledge*, s.21 -33, Red. Kirsten Hastrup & Peter Hervik, Routledge, Storbritannia
- Schwartz, Jonathan** (2000) "Civil Society and Ethnic Conflict in the Republic of Macedonia" i *Neighbors at War: anthropological perspective on Yugoslav ethnicity, culture and history*, s. 382 -400, red. Joel M. Halpern & David A. Kideckel, Pennsylvanian State University, USA
- Sluka, Jefferey A.** (1995) *Reflections on Managing Danger in Fieldwork: Dangerous Anthropology in Belfast*, University of California, USA
- Smithey, Lee A.** (2009) "Conflict Transformation, Cultural Innovation, and Loyalist Identity in Northern Ireland" i *Culture and Belonging in Divided societies*, Red, Marc Howard Ross, 85 -106, University of Pennsylvania Press, USA

Statistical office of the Republic of Macedonia (2012)

<http://www.stat.gov.mk/Default_en.aspx>

Taylor, Charles (2011) "The Politics of Recognition" i *Multiculturalism*, Red. Gerd Baumann og Steven Vertovec, s.93-124, Routledge, Storbritannia

Thuen, Trond (2003) "Stedets identitet" i *Sted og Tilhørighet*, Red. Trond Thuen, Høyskoleforlaget AS, Norge

Trpeski, Davorin (2013) "Nationalism and the Use of Cultural heritage: A Few Post-Socialist Macedonian Examples" i *Macedonia: The political Social Economic and Cultural Foundation og a Balkan State*, Red. Victor C. De Munck & Ljupcho Risteski, I.B Tauris, USA

Vasilev, George (2013) "Multiculturalism in Post- Ohrid Macedonia: Some Philosophical Reflection" i *East European Politics and Society and cultures*, netversjon <<http://eep.sagepub.com/content/early/2013/03/22/0888325413484924>>

Vik, Ingrid

(2003) *Conflicting Perceptions. A study of prevailing interpretations of the conflict in Macedonia among Albanian and Macedonian communities*, Red. Gunnar Karlsen, Aage Borchgreving & Ingrid Vik, Report 1/2003, The Norwegian Helsinki Committee, Norge

(2005) "Forsoning i Nansen dialog nettverkets nye ånd" i *Dialog – mer enn ord. Jubileumstidsskrift for Nansen Dialog 1995- 2005*, Nansenskolen, Norge

Wedeen, Lisa (2002) "Conceptualizing Culture: Possibilities for Political Science" i *American Political Science Review*, vol.96, nummer 4, s. 713 -728, American Political Science Association, USA